

การตัดได้เค็ดขาด ซึ่งกระแสทั้งหลาย
ว่าเป็นญาณ.

อิหฺมตฺถิกตํ มนสิ กตฺวา เยน
ฌาณณ โยนิโส ปจฺจเวกฺขิตฺวา ปจฺจยา
ปฏิเสวียนฺติ. ตํ ปจฺจยปฏิเสวนมฺปิ
ฌาณสภาวตฺตา เอตฺถเว ฌาณสฺวเร เอว
สโมธานํ สงฺกทํ กจฺจติ. ขมฺติ อธิวาเสตฺติ
ขโม. อุปฺปนฺนฺติ ตสฺมี ตสฺมี อารมฺมณ
ชาตํ นิพฺพตฺตํ. กามวิตกฺกนฺติ กามุปลฺหิตํ
วิตกฺกํ. นาธิวาเสตฺติ จิตฺตํ อารोเปตฺวา
อพฺภนฺตเร น วาเสติ.

ท่านทำไว้ในใจ ซึ่งความที่มีอาการ
คั่งกล่าวมานี้ให้เป็นประโยชน์ แล้วพิจารณา
โดยอุบายอันแยบคายด้วยญาณใด เสพปัจจัย
ทั้งหลาย. แม้การพิจารณาเสพเฉพาะปัจจัย
คือญาณนั้น ย่อมประชุมลง คือสงเคราะห์เข้า
ในญาณสังวร^๕ที่เกี่ยว เพราะเป็นสภาวะ
แห่งญาณ. ชื่อว่า ผู้ออกตน เพราะอรรถว่า
ออกตนคือออกกลิ่นไว้. คำว่า ที่เกิดขึ้น คือ
ที่เกิดขึ้นก็บังเกิดแล้วในอารมณ์นั้น ๆ. คำ
ว่า กามวิตก คือ วิตกที่เข้าไปประกอบด้วย
กาม. คำว่า ไม่รับไว้ คือ ไม่ยกจิตขึ้นให้
อยู่ในภายใน.

อาชีวปาริสฺสทธิปีติ พุทฺธปฏิภูญฺจํ มิจฺฉาชีว
ปทาย อนวชฺเชน. ปจฺจยปริเยสเนน
สิชฺฌนํ อาชีวปาริสฺสทธิสึลฺมฺปิ เอตฺถเว
วิริยสฺวเร เอว สโมธานํ กจฺจติ
วิริยสาธนตฺตา. เอตฺถ จ ยถา ฌาณํ

คำว่า แม้อาชีวปาริสฺสทธิ ความว่า แม้
อาชีวปาริสฺสทธิคือที่ละมิจฉาชีพที่พระพุทธเจ้า
ทรงติเตียนแล้วสำเร็จ (เลี้ยงชีพ). ด้วย
การแสวงหาปัจจัยที่หาโทษมิได้ ก็รวมลงใน
วิริยสังวร^๕นี้แหละ เพราะยังวิริยะให้สำเร็จ.

คุณหญิงนางเยาว์ จิตต์กุศล
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ตฤหาทีโสตานํ ปวตฺตินิกฺขารณโต ก็ในอธิการนี้ ฟังทราบว่ ญาณ ชื่อว่าสังวร
 ปิณฑฺนุเจณ สิวโร (๑) ปรโต ด้วยอรรถว่าปิดไว้ เพราะห้ามความเป็นไป
 ปวตฺตณกคุณานํ อารธาทีภาวโต แห่งกระแสคือตัดหา เป็นต้น ชื่อว่าศีล
 สีนฺนุเจณ สีนํ, เอวํ ขนฺติ อนธิवासเนน ด้วยอรรถว่าควบคุม เพราะภาวะเป็นที่ทรง
 อุปฺปชฺชนกกีเลสานํ อธิवासเนน สิวรณโต ไว้ เป็นต้น ซึ่งคุณที่จะเป็นไปข้างหน้าฉันใด,
 สิวโร (๒) ขมนเหตุ อุปฺปชฺชนกคุณานํ ขันติกี่ฉันนั้น ชื่อว่าสังวร เพราะกันไว้ด้วย
 อารธาทีภาวโต สีนฺนุเจณ สีนํ, วีริยํ การอดกลั้นซึ่งกิเลสที่เกิดขึ้น เพราะไม่รับไว้
 วิโนเขตฺตพฺพานํ ปาปธมฺมานํ วิโนทเนน ชื่อว่าศีล เพราะอรรถว่าควบคุมโดยภาวะ
 สิวรณโต สิวโร^๑ วิโนทนเหตุ เป็นที่รองรับ เป็นต้น ซึ่งคุณอันเกิดขึ้นเพราะ
 อุปฺปชฺชนกคุณานํ อารธาทีภาวโต ความทนได้เป็นเหตุ, วีริยะชื่อว่าสังวร
 สีนฺนุเจณ สีนฺนุติ เวทิตพฺพํ. เพราะกันไว้ ด้วยการบรรเทาบาปธรรมทั้ง-
 หลาย ที่จะพึงบรรเทา, ชื่อว่าศีล เพราะ
 อรรถว่า ปกติกควบคุมโดยความเป็นที่ทรงไว้
 เป็นต้น ซึ่งคุณที่เกิดขึ้นเพราะเหตุแห่งการ
 บรรเทา.

ยถา ปน ปาติโมกฺขสีลาที คสฺส คสฺส แต่พระปาติโมกข์ศีล เป็นต้น เป็นเครื่องกัน
 ปาปกมฺมสฺส ปวตฺตคิตุํ อุปฺปทานวเสน เป็นเครื่องปิด เนื่องด้วยไม่ยอมให้บาปกรรม

^๑ ฉ. () เอกุณฺตเร สิวรณโต สิวโร
 จาติ ทิสฺสติ.

^๒ ฉ. เอกุณฺตเร จ-สทฺโท ทิสฺสติ.

สัวรรณ ปิทหนั, ค^๑ อุปาทาย สัวโร,
 เฉว^๒ อสมาทินุนสีลสุส อากตวตฺตโต
 วิจารณ์ปิตี อาท "ยา จ ปาปภีรูกานั
 ๆเปฯ สัวรรสีลนติ เวทิตพพน"ติ. น
 วิจารณ์กมตี เอเตนาติ อวิจารณ์กโม.
 ตถापवत्तो गुसलजित्तुपपाโท.

นั้น ๆ เป็นไป ชื่อว่าสังวร เพราะอาศัย
 การกั้นการปิดนั้นจันใด, แม้การงดเว้นจาก
 วัตถุที่ประจวบเข้า ของผู้มิได้สมาทานศีล
 ก็จันนั้น เพราะฉะนั้น ท่านจึงกล่าวว่า
"ความงดเว้นจากวัตถุที่ประจวบเข้า แห่ง
กัลบุตรทั้งหลายผู้กลับวาทก็ดี แม้ทั้งหมดนี้
พึงทราบ ว่า ชื่อว่าสังวรศีล". ชื่อว่า ความ
ไม่ก้าวล่วง เพราะอรรถว่าเป็นเหตุไม่
 ก้าวล่วง. คือจิตตูปบาทที่เป็นกุศลที่เป็นไป
 ด้วยประการนั้น.

๑. อวเสเสสุ ปน ปณฺเฑสุ.
สมาธานั สณฺจปนั. หุสฺสึลฺลยวเสน หิ
 ปวตฺตทา กายกมฺมาทโย สมฺปติ, อายตฺตจ
 อหิตทุกฺขาวหา, น สมฺมาจปีตาคี
 อสณฺจปีตา วิปฺปกิณฺณา วิสฺฐา จ นาม
 โทหนฺติ, สฺสึลฺลยวเสน ปน ปวตฺตทา
 ตพฺพิปริยายโต สณฺจปีตา อวิปฺปกิณฺณา

๑. ก็ อวเสเสสุ โยค ปณฺเฑสุ แปล
 ว่า ในปัญหาที่เหลือทั้งหลาย. สมาธานั
 แปลว่า การตั้งไว้ด้วยดี. จริงอยู่ กาย-
 กรรมเป็นต้นที่เป็นไปแล้ว ด้วยอำนาจความ
 เป็นผู้ศีล มีอันนำสิ่งที่มีโทษประ โยชน์และ
 ความทุกข์มาให้ ทั้งในปัจจุบันและในกาล
 ต่อไป, ชื่อว่าไม่ตั้งไว้ด้วยดี เพราะไม่ตั้ง

^๑ ส. สัวรรณูปธานตี.

^๒ ส. อญฺภาคต...

อวิสฐา จ นาม โหนติ ยถา ตํ อยู่แล้วโดยชอบ และชื่อว่า จันจ้าน และชื่อว่า
 โอกุชิตตจกชุตตา อพาหุปปจาลนาหิ. ช่านไปแล้ว, ส่วนกายกรรมเป็นคัมที่ เป็นไป
 เตนาท "กายกมมาทินิ" สุสึลยวเสน แล้วด้วยความมีศีลดี ชื่อว่าตั้งไว้โดยชอบ
อวิปปกิณตาคติ อตุโถ"ติ. เอเตน แล้ว ไม่จันจ้าน โดยปริยายผิดจากความ
 สมาธิโต^๑ สึลนํ วิเสเสติ. เป็นผู้มีศีลคัมนี้ และไม่ช่านไปแล้ว เหมือน
 อย่างความเป็นผู้มีตาอันทอดลงแล้วมีการไม่
 แกว่งแขนเป็นคัม ฉะนั้น. เพราะฉะนั้น
 ท่านจึงกล่าวว่า "อธิบายว่า ความเป็นผู้มี
 กายกรรมเป็นคัม ไม่จันจ้านแล้วด้วยอำนาจ
 แห่งความเป็นผู้มีศีลดี". ด้วยคัมนี้ ท่านจึง
 ยั้งความควบคุมให้ต่างออกไปจากสมาธิ.

ตสฺส หิ สมาธานํ สมฺปยุตฺตธมฺมานํ ก็ความตั้งมั่นแห่งสมาธินั้น ได้แก่ ความเป็น
 อวิกุเชปเหตุตา. อิทํ ปน กายกมฺมาทินิ เหตุแห่งความไม่ฟุ้งช่าน ของสัมปยุตธรรม
 สณฺจปนํ สึยมนํ. อุปธารณํ อธิฏฺฐานํ ทั้งหลาย. ก็ชื่อนี้เป็นความตั้งมั่นคือความ
 มุลภาโว. ตถา หิสฺส อาทิจรณาทีภาโว ส้ารวมกายกรรมเป็นคัม. ความตั้งมั่นคือ
 วุคฺโต. เตน ปจวึธาคุกิจฺจโต สึลนํ ความเป็นมูลเหตุ ชื่อว่า ความเข้าไปทรง
 วิเสสึคํ โทติ. สทา หิ สหชาครูปธมฺมานํ ไว้. จริงอย่างนั้น คัมนี้ ท่านกล่าวว่า เป็น
 สนฺธารณวเสน ปวคฺตติ. อิทํ ปน ความประพฤตินในเบื้องต้นเป็นอาทิ. เพราะ

^๑ ฉ. สมาธิกัจจโต.

อนวชชธมมานัน มุลาธิฎฐานภาเวณ.

เตนาท "กุสลานัน ฐมมานน"ติอาท.

เหตุนี้ ความควบคุม ท่านทำให้ต่างจากกิจ
แห่งปฐวีธาตุ. จริงอยู่ ปฐวีธาตุนั้นย่อมเป็น
ไปด้วยเป็นที่รองรับรูปธรรม ที่เกิดร่วมกัน.
ส่วนการควบคุมนี้ ย่อมเป็นไปโดยภาวะเป็น
มูล และเป็นที่ตั้งแห่งธรรมที่หาโทษมิได้.
เพราะฉะนั้น ท่านจึงกล่าวว่า "แห่งกุศล-
ธรรมทั้งหลาย" เป็นต้น.

ตตถ กุสลธมมา นาม สปุพพภาคา

มหกคตานุตตรธมมา. อญเณ ปน

อาจริยา. สิริฎุจโรติ ยถา สิริสิ จินเน

สพุโพ อตตภาโว วินสฺสติ, เอวั สีเล

ภินฺนเน สพุพฺ คุณสรโร วินสฺสติ. ตสฺมา

ตสฺส อุตฺตมกฺกุฎุจโร สีสฺกุฎุจโร. "สิโร สีสนน"ติ^๑

วา วตฺตพฺเพ นิริตฺตินเยน "สีสนน"ติ วุตฺตนฺติ

อธิปฺปาโย. สีตลกุฎุจโร ปริฬาหุพสมนฺกุฎุจโร.

เตน ต-การสฺส โลปํ กตฺวา

นิริตฺตินเยเนว "สีสนน"ติ วุตฺตนฺติ ทสฺเสติ.

ในคำว่า แห่งกุศลธรรมทั้งหลายเป็นต้นนั้น
ที่ชื่อว่ากุศลธรรม ได้แก่ มัคคธรรมและ
โลกุตระธรรม พร้อมทั้งธรรมอันเป็นบุพภาค.
อญเณ ปน โยค อาจริยา แปลว่าก็อาจารย์
ทั้งหลายเหล่านี้. บทว่า สิริฎุจโร อธิบาย
ว่า เมื่อหัวถูกตัดแล้ว อวัยวะทั้งปวงย่อม
พินาศไป จันใด, สีลก็จันนั้น เมื่อแตกแล้ว
พินาศแล้ว โครงร่างคืออวัยวะทั้งปวงก็พินาศไป.
เพราะฉะนั้น สีลนั้นจึงมีอรรถว่า อวัยวะ
สูงสุด ชื่อว่า สีสฺกุฎุจโร หรือเมื่อควรจะกล่าว
ว่า "สิโร สีล" ท่านกล่าวว่า "สีล" โดย

^๑ ฉ. สีลกุฎุจโร. สิโร สีสนนติ.

คุณหญิงนางเยาว์ จิตต์กุศล

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

นิรุตตินัย. อรรถว่า สงบความเร่าร้อน ชื่อ
ว่า สีตลภูโจ. ด้วยคำนั้น ท่านแสดงว่า สบ
ต อักษรแล้วกล่าวว่ "สีล" โดยนิรุตตินัย
เช่นกัน.

ตถา หิที ปโยคสมุปาหิตี สพุทกิลเส-
ปริฟ้าทวูปสมกริ โทติ. เอวมาทินาติ
อาทิ-สทฺเทน สยนุติ^๑ อกุสลา เอตสมิ สติ
อปปวิฏฐา^๒ โทนุติติ สีล, สุนติ วา
เตน วิทฺตุสสาทานิ สพุทฺทจฺจริทานิ สีล,
สพุเพสสิ วา กุสลธมฺมานิ ปเวสารทสาลาติ
สีลนุติ เอวมาทินิ สงฺกโท ทฏฺฐพุโพ.

จริงอย่างนั้น ศิลนี้ ที่ให้สำเร็จแล้วด้วย
ความเพียร ก็จะทำให้ระงับความเร่าร้อน
คือกิเลสทั้งปวง. ด้วย อาทิสัพทว่า เอว-
มาตินา พึงเห็นว่าท่านสงเคราะห์คำมีอาทิ
อย่างนี้ว่า เมื่อศิลปินมีอยู่กุศลธรรมทั้งหลาย
ก็ยังไม่ยอมอยู่ ก็ยังไม่ไปปราศ ฉะนั้น จึงชื่อ
ว่าสีล, หรือชื่อว่าสีลเพราะทุจริตทั้งมวล
มีความอุตสาหะอันกุศลธรรมนั้นขจัดแล้วกลับ
อยู่, หรือชื่อว่าสีล เพราะอรรถว่า เป็น
ศาลา(ที่พัก) ควรแก่อันเข้าไปแห่งกุศล-
ธรรมทั้งสิ้น ดังนี้.

๘. "สีลนฺนุเจเน สีลนุ"ติ ปุพฺเพ
สทฺทฏฺฐทฺฐาเรน^๓ ปกาสิโตปิ ภาวภูโจ

๘. อรรถคือภาวะนั้นเทียว แม้ท่าน
ประกาศไว้ ด้วยการยกอรรถแห่งศัพท์ขึ้นใน

^๑ ม. สลนุติ. ^๒ ส. อปวิฏฐา.

^๓ ส. สทฺทคฺคฺฐทฺฐาเรน.

เอวาติ อาท "สีลัน ลกขณตสสา"ติ.
 น . หิ ตสฺส เจตนาทีเภทภินนุสฺส
 อนวเสสโต สงฺคาทโก ตโต อญโณ
 อตุโธ อตุถิ, โย ลกขณาเว
 วุจฺเจยฺย. นนุ จ อเนกเภทสงฺคาทกั
 สามณฺณลกฺขณั นาม สียา, น
 วิเสสลกฺขณตฺติ อญฺโยคั มนสิกฺตฺวา
 อาท "สนิทฺสฺสนตฺตํ รูปสฺส, ยถา-
ภินนุสฺสเนกธา"ติ.

ตอนต้นว่า ชื่อว่า "สีล ด้วยอรรถว่าควบคุม"
 เพราะฉะนั้น ท่านจึงกล่าวว่า "ความ
ควบคุมเป็นลักษณะของสีลนั้น" ดังนี้. ท่าน
 อาจารย์ทำไว้ในใจ ซึ่งการย้อนถามว่า
 เพราะสีลอันต่างโดยประเภท มีเจตนาสีล
 เป็นต้นนั้น จะมีความหมายซึ่งพึงกล่าวโดย
 ความเป็นลักษณะอื่นจากความหมายว่าควบ-
 คุม นั้น ซึ่งรวบรวมได้โดยไม่เหลือก็หาไม่ได้.
 อันลักษณะที่รวบรวมธรรม อันมีประเภทมาก
 หมาย พึงชื่อว่าเป็นลักษณะเหมือนกัน หาใช่
 เป็นลักษณะต่างกันไม่ มิใช่หรือ จึงกล่าว
 คำว่า "ความเป็นธรรมชาติ มีความเป็น
ธรรมชาติอันจักษุเห็นได้ เป็นลักษณะของ
รูปายตนะ ซึ่งต่างโดยประเภทมากมาย"
 ดังนี้.

ยถา หิ นีลาทิวเสน อเนกเภท-
 ภินนุสฺสาปี รูปายตนสฺส สนิทฺสฺสนตฺตํ
 วิเสสลกฺขณั ตทณฺณธมฺมาสาธาณโต. น
 อนิจฺจตาหิ วีย, รูปนั วีย วา
 สามณฺณลกฺขณั, เอวมิธาปี ทฎฺฐพฺพ. ก็

เหมือนอย่างว่า รูปายตนะ แม้ต่าง
 โดยประเภทมิใช่น้อย โดยเป็นสีเขียว
 เป็นต้น ก็มีภาวะที่เป็นไปกับด้วยภาพที่จักษุ
 จะพึงเห็นเป็นลักษณะพิเศษ เพราะไม่ทั่วไป
 กับด้วยธรรมอื่นจากรูปายตนะนั้น. หาใช่

คุณหญิงนางเยาว์ จิตต์กุศล

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปเนติ สนิทสนนคฺคํ นาม ? ทฏฐพพตา มีสามัญญลักษณะ เหมือนอย่างความเป็นของ
 จกฺขุวิญญานสฺส โคจรภาโว. ตสฺส ปน ไม่เที่ยงเป็นคัน หรือเหมือนอย่างความ
 รูปายตนโต อนนฺตคฺเตปิ อญฺเณหิ ธมฺเมหิ แปรผันเป็นลักษณะพิเศษไม่ ช้อยันจันใด แม้
 รูปายตนํ วิเสสํ อญฺญํ วิย กตฺวา สท ในศิลปะ นี้ ก็พึงเห็นอุปไมยเหมือนจันนั้น.
 นิตฺสฺสเนน สนิทสนนติ วุจฺจติ. ก็สภาวะที่เป็นไปกับด้วยภาพที่จักขุพึงเห็นได้
 นี้คืออะไร ? ก็สภาวะที่จักขุพึงเห็น ได้แก่
 ความเป็นอารมณ์ของจักขุวิญญาน. ก็แม้เมื่อ
 ความเป็นอารมณ์ของจักขุวิญญานนั้น มิได้
 เป็นอย่างอื่นจากรูปายตนะ ท่านอาจารย์
 ประสงค์จะยั้งรูปายตนะให้ต่างไปจากธรรม
 เหล่าอื่น จึงกล่าวว่า ธรรมชาติเป็นไปกับ
 ด้วยภาพที่จักขุพึงเห็น ชื่อว่า สนิทสนน แปล
 ว่า เป็นไปกับด้วยภาพที่จักขุพึงเห็นเพราะ
 กระทำให้เป็นเหมือนธรรมอื่น.

ธมฺมสภาวะสามนฺตเนน หิ เอกิญฺเฐสฺส ก็สภาวะที่ทำความต่างกันอันใด ในธรรม
 ธมฺเมสฺส โย นานคฺคกโร สภาโว, โส ทั้งหลายที่เป็นอันเดียวกัน ด้วยความเสมอ
 อญฺญํ วิย กตฺวา อุปจริคฺคํ ยุตฺโต. เอวญฺหิ กันโดยสภาวะแห่งธรรม สภาวะนั้น ควร
 อคฺคฺวิเสสวาโพโธ โทคฺคิ. อถวา "สท กล่าวอย่างเฉียด ๆ ใด เพราะกระทำเป็น
 นิตฺสฺสเนนา"ติ เอกุถ คพฺภาวคฺโค เหมือนธรรมอื่น. เพราะเมื่อเป็นอย่างนี้

คุณหญิงนางเยาว์ จิตต์กุศล

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

สท-สทโท ยถา นนุทราคสทคตาคี.

ความเข้าใจความต่างของความหมาย ย่อม
มิได้แล. อีกอย่างหนึ่ง สทศัพท์ในคำว่า
"สท นิตสฺสเนน" นี้ มีศัพท์ภาวะเป็นอรรถ
เหมือนอย่างคำว่า นนุทราคสทคตา แปลว่า
ความเพลิกเพลिनและความกำหนัด ฉะนั้น.

ทสฺสึลยวิทฺธัสนรสนติ กายิก-
อสิวราทีเกทสฺส ทสฺสึลยสฺส วิธมนกัจจ. กายิก-
อนวชฺชรสนติ อการยหสมฺปตฺติกิ อครทฺ-
ตพฺพภาเวน สมฺปชฺชนกั, อวชฺชปฏิปกฺข-
ภาเวน วา สมฺปชฺชนกั. ลกฺขณาทีสุติ
ลกฺขณรสาทีสุ วุจฺจมาเนสุ กิจฺจเมว,
สมฺปตฺติ วา รโสตี วุจฺจตี, น รสายตน-
รสาทีติ อธิปฺปาโย. เกจि ปน
"กัจจเมวา"ติ อวธารณั ทสฺส อิตฺตรสโต
พลวภาวทสฺสสนคฺคณฺติ ทนฺติ, ตั เตสฺสิ
มตฺติมคฺคตฺ, กิจฺจเมว, สมฺปตฺติ วา รโสตี
อิมสฺส อตฺถสฺส อธิปฺเปตคฺคตา.

คำว่า มีความกำจัดความเป็นผู้ศีล
เป็นรส ความว่า มีหน้าที่ขจัดความหุศีลต่าง
ด้วยความไม่สำรวมทางกายเป็นต้น. คำว่า
มีคุณอันหาโทษมิได้เป็นรส ความว่า มีคุณอัน
ใคร ๆ ตีเตียนมิได้เป็นสมบัติ คือถึงพร้อม
ด้วยความเป็นผู้อันใคร ๆ ไม่ตีเตียน, หรือ
ถึงพร้อม ด้วยความเป็นฝ่ายที่หาโทษมิได้.
คำว่า ในบรรดาลักษณะเป็นต้น ความว่า
ในบรรดาลักษณะและรสเป็นต้น ที่กำลัง
กล่าวอยู่ กิจนั้นเองหรือสมบัติ ท่านเรียกว่า
รส, อธิบายว่า มิใช่อายตนะมีรสายตนะ
เป็นต้น ชื่อว่า รส. ส่วนอาจารย์บางพวก

^๑ ส. มหา. ๑๘/๕๓๔; วิ. มหา.
๔/๑๘, ขุ. ป. ๓๑/๕๐๗.

กล่าวว่า อวธารณะ ในคำว่า "กิจจเมว"
เพื่อแสดงว่ารสนั้นมีกำลังกว่ารสอื่น, คำ
นั้นเป็นเพียงมติของอาจารย์พวกนั้น เพราะ
ท่านประสงค์ความชื่อนี้ว่า กิจนั้นเอง หรือ
สมบัติ ชื่อว่า รส.

โสเจยยปัจจุပ္ปฏจานนติ กายาที่หิ
สุจิตาเวน ปัจจุပ္ปฏจาคิ. คทณาวนติ
คทตพพภาว. เตน อุပ္ปฏจานาการุเจน
ปัจจุပ္ปฏจานัน วุตต, ผลญเจน ปน
อวิปปฏิสาราที่ปัจจุပ္ปฏจานัน, สมาธิ-
ปัจจุပ္ปฏจานัน วา. สีล หิ สมปติเยว
อวิปปฏิสาร์ ปัจจุပ္ปฏจาเปติ, ปรมฺพราย
สมาธิ. อิมสฺส ปน อานิสฺสผลสฺส
อานิสฺสกถาย วุกฺขมานตฺตา อิธ อกฺกทณฺ
ทญฺจพฺพ. เกจ ปน ผลสฺส อนิจฺจิตตฺตา
อิธ อกฺกทณฺนติ วทฺนติ, ตทญฺจคฺค
ผลสฺส อเนกวิธตฺตา, โลกิยาที่สีลสฺสาปิ

คำว่า มีความสะอาดเป็นปัจจุပ္ปฏฐาน
ความว่า คือยอมปรากฏโดยความเป็นธรรม-
ชาติสะอาดทางกายทวาร เป็นต้น. บทว่า
คทณาว แปลว่า ความเป็นคุณที่พึงถือเอา
ได้. ด้วยคำนั้น ท่านกล่าววปัจจุပ္ปฏฐานโดย
อรรถว่า อากาที่ปรากฏ, แต่โดยอรรถว่า
ผล ท่านกล่าววปัจจุပ္ปฏฐานมีความไม่เคียด-
ร้อนในภายหลัง เป็นต้น, หรือปัจจุပ္ปฏฐาน
คือสมาธิปรากฏ. แท้จริง คือยังความ
ไม่เคียดร้อนให้ปรากฏในปัจจุบัน, ยังสมาธิ
ให้ปรากฏในกาลต่อมา. ส่วนผล คือ
อานิสงสนนี้ ท่านอาจารย์จะกล่าวถึงต่อไปใน

๑ ฉ. อวิปปฏิสาร์ปัจจุပ္ปฏจานัน.

คุณหญิงนางเยาว์ จิตต์กุศล
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๑๒๓๔๕๖๗๘๙๑๐๑๑๒๑๓๑๔๑๕๑๖๑๗๑๘๑๙๒๐๒๑๒๒๒๓๒๔๒๕๒๖๒๗๒๘๒๙๓๐

วิภิชิตมานตุคา. ตถา หิ วกฺขติ. กถาว่าคัวยอานิสงส์ ดังนั้น พึงเห็นว่าท่าน
 "นิสฺสิตานิสฺสิตวเสนา"คืออาทิ? มิได้ถือเอาในที่นี้. แต่อาจารย์บางพวก
 กล่าวว่า ท่านไม่ถือเอาในที่นี้ เพราะท่านไม่
 ต้องการผล, ข้อนั้นไม่ถูก เพราะผลมีหลาย
 อย่าง เพราะแม้ศีลมีโลกียศีลเป็นต้น ท่านก็
 ยังจำแนกอยู่. จริงอย่างนั้น ท่านอาจารย์
 จะกล่าวต่อไปว่า "ด้วยสามารถแห่ง
 นิสฺสิตศีลและอนิสฺสิตศีล" ดังนี้เป็นต้น.

ยถา ปจฺจวาทุยา กมฺมาทิ ทูรการณํ, ท่านอาจารย์เมื่อจะแสดงว่า ปฐฺวาทุมี
 เสสฺสกุตฺตตฺถํ อาสนฺนการณํ, ยถา จ กรรมเป็นต้น เป็นเหตุไกล มีกุต ๓ ที่เหลือ
 วตฺถสฺส ตนฺตวาทุริเวมสลากาทิ เป็นเหตุใกล้ ฉนฺได, อนึ่ง ผ้ามีข้างหู
 ทูรการณํ, ตนฺตโว อาสนฺนการณํ, เอว กระทบ ฟืมและซี่ฟืมเป็นต้น เป็นเหตุไกล,
 สีสฺส สหฺตมฺมสฺสวนาทิ ทูรการณํ, มีเส้นด้ายเป็นเหตุใกล้ ฉนฺได, ศีล ก็มีการ
 หิริโอสฺส ตปฺปมฺสฺส อาสนฺนการณฺติ พังกรรมเป็นต้น เป็นเหตุไกล ศีลนั้น มีหิริ
 ทสฺสเสนฺโต อาท "หิริโอสฺส ตปฺปมฺสฺส ปนา"ติ- และโอสฺส ตปฺปะ เป็นเหตุใกล้ ก็เหมือนฉนฺได
 อาทิ. หิริโอสฺส ตปฺป หิริอาทิ ตสฺส ทั้งนี้ จึงกล่าวคำว่า "ก็แล หิริโอสฺส ตปฺปะ"
 อาสนฺนการณภาวสาธนํ. ตตฺถ อุปฺปชฺชติ ดังนี้เป็นต้น. คำว่า จริงอยู่ เมื่อหิริ-
 สฺมาทานวเสน, ติฏฺฐติ อวฺติกฺกมวเสนาติ โอสฺส ตปฺปะ ดังนี้เป็นต้น เป็นคำยังความ
 เวทิตพฺพํ. เป็นเหตุใกล้ของศีลนั้นให้สำเร็จ. ในคำนั้น

^๑ วิสุทธิธรรมค. ๑/๑๔.

พึงทราบว่่า ศีล เกิดขึ้นด้วยอำนาจการ
สมาทาน ตั้งอยู่ด้วยอำนาจความไม่กำวล่วง.

สีลานิสกถาวณณา

พรรณนากถาว่าด้วยอานิสงส์ศีล

๕. อวิปปฏิสาราทิ เอตถ
วิปปฏิสารปฏิปกุโข กุสลจิตตูปปาโท
อวิปปฏิสารโร. โส ปน วิเสสโต
"ลาภา วต เม, สุลหุธิ วต เม, ยสฺส
เม สฺปริสฺหุธิ สีลนฺ"ติ อตฺตโน สีลสฺส
ปจฺจเวกฺขณวเสน ปวตฺตโตติ เวทิตพฺโพ.
อาที-สทฺแทน ปาโมชฺชโมกฺกสมฺปตฺติกิตฺติ-
สทฺทาที สงฺกณฺหาติ.

๕. ในคำว่่า มีความไม่เค็อคร้อน
เป็นต้นนี้ มีอธิบายดังนี้ จิตตูปบาทที่เป็นกุศล
ซึ่งเป็นปฏิปักษ์ต่อความเค็อคร้อน ชื่อว่่า
ความไม่เค็อคร้อน. และความไม่เค็อคร้อน
นั้น โดยเฉพาะ พึงทราบว่่า เป็นไปด้วย
อำนาจการพิจารณาถึงศีลของตนว่่า "เป็น
ลาภของเราหนอ, เราได้คิแล้วหนอ, ศีล
ของเราบริสุทธิ์คิ" ดังนี้. ด้วยอาทีศัพท์
ท่านอาจารย์รวมถึงความปราโมทย์ โมก-
กสมบัติ และมีชื่อเสียงคิเป็นต้น.

อวิปปฏิสารตถานีติ อวิปปฏิสารป-
ปโยชนานี. กุสฺลานีติ อนวชฺชานี.
อวิปปฏิสารานิสฺสานีติ อวิปปฏิสารุทฺธานี.
เอเตน อวิปปฏิสารโร นาม สีลสฺส

บทว่่า มีความไม่เค็อคร้อนใจเป็นผล คิ
มีความไม่ค้องเค็อคร้อนใจ เป็นประโยชน์.
คำว่่า เป็นกุศล คิอ ทาโทษมิได้. คำว่่า
มีความไม่เค็อคร้อนใจเป็นอานิสงส์ คิอ

คุณหญิงนงเยาว์ จิตต์กุศล
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อุทฺทมมตฺตํ, สิวทฺตมิตฺตสฺส รุกฺขสฺส... มีความไม่เคือคร้อนใจ เป็นกำไร. ด้วยค่าน
 ฉายาปุပ္ผสทิสฺ. ฌโย เอว ปนาเนน ท่านแสดงว่า เพียงศีลเกิดขึ้นก็ชื่อว่าความ
 นิปฺผา เทตฺโพ สมาริอาทิกฺโณติ ทสฺเสติ.. ไม่เคือคร้อน เช่นเดียวกับร่มเงาและดอก
 ของต้นไม้ที่เติบโตแล้ว. ส่วนคุณเป็นคั้นว่า
 สมาริ ที่พึงให้สำเร็จด้วยศีลนี้ เป็นอย่างอื่น
 ที่เคียว.

สีลวโต สีลสมุปทายาติ ปริสุทฺธิ
 ปริปุณฺณํ กตฺวา สีลสฺส สมุปาทเนน สีลวโต,
 ตาย เอว สีลสมุปทาย. อฺปฺปมาทาธิกรณฺติ
 อฺปฺปมาทาการณา. โมคกฺขนฺธฺนฺติ โมคราสี.
กฺลฺยาโณ กิตฺติสทฺโท อฺพฺภคฺคจฺจตฺติ "อิตฺปิ
 สีลวา, อิตฺปิ กฺลฺยาณธฺมโม"ติ สุนฺทโร
 ฤติโมโส อฺฏฺฐหฺติ, โลกํ ปตฺถุรฺติ.

คำว่า แห่งศีลสมบัติของผู้มีศีล ความ
 ว่า แห่งศีลสมบัตินั้นเอง ของผู้ชื่อว่ามีศีล
 เพราะยังศีลให้ถึงพร้อม โดยกระทำให้
 บริสุทฺธิให้บริบูรณ์. บทว่า อฺปฺปมาทาธิกรณํ
 แปลว่า เพราะมีความไม่ประมาทเป็นเหตุ.
 บทว่า โมคกฺขนฺธํ แปลว่า กองแห่งโมคะ.
 คำว่า กิตฺติศัพท์อันงามย่อมพึงไป ความว่า
 การประกาศสฤคิอันดี ย่อมตั้งขึ้น คือ แผ่ไป
 ตลอดโลกว่า "ท่านผู้นี้มีศีลแม้เพราะเหตุนี้
 ท่านผู้นี้มีธรรมอันงามแม้เพราะเหตุนี้" ดังนี้.

วิสารโทติ อตุคฺนิ กิญฺจิ กรหิตพฺพํ
อฺปวทิตพฺพํ อฺปสฺสนฺโต วิกตฺสวารชฺโช
นิพฺภโย. อมงฺกฺญโตติ อวิลกฺโข.

คำว่า เป็นผู้แก่กล้า ความว่า เมื่อไม่
 เห็นข้อที่จะพึงคำหนักติเตียนอะไร ๆ ในตน
 จึงปราศจากความครันคร้าม ไม่มีความกลัว.

คุณหญิงนางเยาว์ จิตต์กุศล
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อสมมุโพหิ "อกตํ วัต เม กลุยาณฺ"^๑ติ-
อาทินา^๑ วิปฺปฏิสํราภาวโต, กุสล-
กมฺมาทีนํเยว จ ตทา อุปฺภูจฺจํโต
อสมมุโพหิ^๒ ปสฺนฺนมานโส เอว กาลํ
กโรติ.

บทว่า อสมมุโพหิ แปลว่า ไม่แก้เขียน.
คำว่า เป็นผู้ไม่หลง ความว่า ไม่เป็นผู้หลง
คือ มีใจผ่องใสทีเดียว กระทำกาละเพราะ
ไม่มีความเดือดร้อนใจโดยนัยมีอาทินาว่า "โอ
เราไม่ได้ทำความดีงามไว้" และเพราะ
กุศลกรรมเป็นต้นนั้นเทียบปรากฏในขณะนั้น.

กายสฺส ภทาทิ อุปาทินฺนกุชฺชนฺธิปริจฺจาคา,
ชีวิตินฺทฺริยสฺส อุปฺจฺเจทา. ปรมฺมรณฺวติ
จฺจติโต อุทฺธํ. สุกฺตินฺติ สุนฺทริ คตฺติ. เตน
มฺนุสฺสคฺคปิ สงฺกยฺหติ. สฺกฺกนฺติ เทวคตฺติ.
สา หิ รูปาทีหิ วิสฺเยหิ สฺญฺจฺ อคฺคโคติ
สคฺโค, โลภียติ เอตฺถ อุพาริ ปุณฺณผลนฺติ
โลโกติ จ วุจฺจติ.

คำว่า เพราะกายแตก ความว่า เพราะ
สละอุปาทินนชั้น^๕ คือ เพราะขาดชีวิตินทรีย์.
คำว่า เบื้องหน้าแต่ตาย ความว่า เบื้อง-
หน้าแต่จติ. คำว่า สุคติ แปลว่า คติอันดี.
แม้มนุสสคติ ก็รวมเข้าด้วยบทว่าสุคตินั้น.
คำว่า สวรรค์ ได้แก่ เทวคติ. ก็เทวคตินั้น
ท่านเรียกว่า สวรรค์ เพราะอรรถว่าเลิศ
อย่างคี่ ด้วยอารมณ์ทั้งหลายมีรูปเป็นต้น,
และเรียกว่า โลก เพราะอรรถว่าเป็นที่
เห็นผลบุญอันโอฬาร.

อากงฺเขยฺย เจติ ยฺหิ อิจฺเจยฺย.
ปิโย จ อัสสนฺติ ปิยายิตฺพุโพ ปิยจฺกฺขฺหิ

บทว่า อากงฺเขยฺย เจ แปลว่า ถ้า
พึงปรารถนา. คำว่า ก็เราพึงเป็นที่รัก

^๑ ม. อ. ๑๔/๓๑๒. ^๒ ฉ. อมุโพห.

คุณหญิงนางเยาว์ จิตต์กุศล
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปัสสัทธิโพ เบนนีโย ภเวยฺยนฺติ อคฺโธ.
มนาโปติ สพรหมจารีนิ มนวทฺฆนโก,
 เตสํ วา มเนน ปตฺตพฺโพ, เมตฺตจิตฺเตน
 ฝริตพฺโพติ วุคฺคํ โหติ.

ความว่า อันเขาพึงประพฤติกิไร่ คือ พึง
 คุ้มภัยจักษุอันเป็นที่รัก คือ พึงเป็นผู้น่ารัก.
 คำว่า เป็นที่ชอบใจ ความว่า เป็นเครื่อง
 เจริญใจของเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย, หรือ
 มีความว่า อันใจของเพื่อนพรหมจรรย์เหล่า
 นั้นพึงถึง, อธิบายว่า อันจิตประกอบด้วย
 เมตตาพึงแผ่ไป.

ครุติ ครุฏฺฐานนีโย ปาสาณจฺจตฺตสทิสฺโส.
ภาวนีโยติ "อหุธา อยมายสุมา ชานํ
 ชานาติ, ปสฺสํ ปสฺสตี"ติ สมฺภาวนีโย.
สีเลเสววสฺส ปริปุรีการีติ จตฺตปาริสฺสทฺธิ-
 สีเลสฺส เอว ปริปุรีการี อสฺส, อนฺนการี
 ปริปุเรนากาเรน^๑ สมฺนฺนาคโต ภเวยฺย.
 "อาทินา นเยนา"ติ เอเตน "อชฺชตฺตํ
 เจโตสมณฺณมฺยุคฺคโต อนิรากตชฺชานาโน
 วิปสฺสนาย สมฺนฺนาคโต พุรุเหตา
 สุตฺตาคารานนุ"^๒ติ เอวมาทิกเก สีลโณมน-

คำว่า เป็นที่เคารพ ความว่า เป็นผู้อยู่ใน
 ฐานะที่หนักแน่นเช่นเดียวกับฉัตรหิน. คำว่า
เป็นที่ยกย่อง ความว่า พึงเป็นที่ชมว่า
 "ท่านผู้นี้รู้สิ่งที่ควรรู้ เห็นสิ่งที่ควรเห็น
 แน่แท้". คำว่า พึงเป็นผู้กระทำให้บริบูรณ์
ในศีลทั้งหลายเกิด ความว่า พึงเป็นผู้กระทำ
 ให้บริบูรณ์ในปาริสฺสทฺธิศีล ๔ ที่เกี่ยว, คือ
 ไม่ทำย่อหย่อน พึงเป็นผู้ประกอบแล้วด้วย
 อาการอันบริบูรณ์. ด้วยคำว่า "โดยนัย
 เป็นต้นว่า" นี้ ท่านรวบรวมอานิสงส์ศีล ๑๑

^๑ ฉ. ปริปุรณากาเรน.

^๒ ม. ม. ๑๒/๕๘-๕๙.

คุณหญิงนางเยาว์ จิตต์กุศล
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

สุตตาคเต สุตตรสสีลานิสีเส สงฺกฺคฺคาติ. ประการ ซึ่งมาในสูตรอันสกุคศีล มีคำ
เป็นต้นอย่างนี้ว่า "หมั้นประกอบความระจับ
จิตในภายใน ไม่ทำฉานให้เหินห่าง ประ-
กอบด้วยวิปัสสนา เพิ่มพูนสัญญาการ" ดังนี้.

อิทานิ น เกวลมิเม เอว
อวิปปฏิสาราทโย, อถ โข อญฺเฌปี พุ
สีลานิสีสา วิชฺชุนตีติ เต ทสฺเสตุ
"อปิจา"ติอาทิ อารทฺธํ. ตตฺถ สาสนเนติ
อิมสมิ สกฺลโลกิยโลกุตฺตรคฺคาเว
สตุตฺตสาสนเน. อาจารย์กฤษณคุตตานํ ยํ สีลํ
วินา^๑ ปติฏฺฐา อวฏฺฐานํ นตฺถิ, ตสฺส
เอว มหาภูทาวสฺส สีลสฺส อานิสีสานํ
ปริจฺเจทํ ปริมาณํ โภ วเท โภ วตฺตุ
สกุญฺเฌยยาติ อตฺโถ.

บัดนี้ ท่านอาจารย์เริ่มคำเป็นต้นว่า
"อิกนัยหนึ่ง" ดังนี้ ก็เพื่อจะแสดงอานิสงส์ศีล
เหล่านั้นว่า ไม่ใช่ว่ามีอานิสงส์ คือความ
ไม่เคียดร้อใจเป็นต้นเหล่านั้น อย่างเดียว
เท่านั้น, โดยที่แท้ยังมีอานิสงส์ศีลเมื่อนอก
เป็นอันมาก. ในบรรดาคำเหล่านั้น คำว่า
ในพระศาสนา ความว่า ในสัตตศาสนา^๕
ซึ่งจะนำคุณที่เป็นโลกิยะและโลกุตระทั้งสิ้นมา.
ขยายความว่า ที่พึง คือที่พึง ของกฤษณคุต
ผู้มีอาจารย์ทั้งหลาย เว้น ศีลอันใด เสียแล้ว
ย่อมไม่มี, ใครจะพึงกล่าว คือใครอาจจะ
พึงบอกการกำหนด คือ ปริมาณแห่งอานิสงส์
ของศีลนั้น ซึ่งมีอนุภาพมากอย่างนี้ได้.

^๑ ส. สีลวินาเส สามญฺญโต ธัสฺนโต.

เอเตน สพฺเพสฺสเยว โลกียโลกุตฺตรานํ
 คุณฺยานํ สีสฺสเมว มุลฺกุตฺตุนฺติ ทสฺสเสตฺวา ตโต
 ปรมฺมํ มลวิโสธเนน, ปริฬาหฺวูปสมเนน,
 สฺจิกฺคนุชฺวาเยเนน, สกฺกนฺนิพฺพานาธิกมฺพาย-
 ภาเวน, โสภาลงฺการสาธนตาย
 ภยวิธมเนน, กิตฺติปาโมชฺชชนเนน จ
 สีสฺสทิสฺสํ อณฺณํ สตฺตฺตานํ หิตฺสฺสชาวหํ นตฺถิตฺติ
 ทสฺสเสนฺโต "น คฺงคฺคา"ติอาทิกกา คาถา
 อภาสิ.

ด้วยคำนี้ ท่านอาจารย์ครั้งแสดงว่า ศิล
 เท่านั้นเป็นมูลรากของทุกทั้งหลาย ที่เป็น
 โลกียะและโลกุตระทั้งสิ้นทีเดียว ทั้งนี้ ต่อแต่
 นั้นเมื่อจะแสดงว่า ไม่มีคุณอย่างอื่นที่จะนำ
 ประโยชน์สุขมาให้แก่สัตว์ทั้งหลายเสมอด้วย
 ศิล ด้วยการชำระมลทิน, ด้วยระงับความ
 เร่าร้อน, ด้วยการขจรไปแห่งกลิ่นหอมหวาน,
 ด้วยภาวะเป็นอุบายให้ลูสวรรค์และนิพพาน,
 ด้วยให้สำเร็จ ด้วยเครื่องประดับอสังการ
 ทั่งดงาม ด้วยขจัดปัดเป่าภัย, และด้วยให้
 เกิดเกียรติและความปราโมทย์, ทั้งนี้ จึง
 ได้ภาษิตคาถาทั้งหลายมีอาทิว่า "น คฺงคฺคา"
 ทั้งนี้ แปลความว่า แม่น้ำคางคาก็ไม่อาจ
 ชำระมลทินของสัตว์ในโลกนี้ได้.

ตตฺถ สรฺกฺกฺติ เอกา นที, "ยํ โลกเ
 สรฺกฺกฺ"ติ^๑ วทนฺติ. นินฺนคฺคา วาจิริวตี
 "อจิริวตี"ติ เอวํนามิกกา นที, วฺวาติ
 สพฺพตฺถ วา-สพฺโท อนิยมคฺโค. เตน วาจิริวตี ติ

ในบรรดาคำเหล่านั้น คำว่า สรฺกฺก
 คือ แม่น้ำสายหนึ่ง ซึ่งอาจารย์ทั้งหลาย
 เรียกกัน "ในโลกว่าสรฺกฺก". คำว่า นินฺนคฺคา
วาจิริวตี คือ แม่น้ำที่มีชื่ออย่างนี้ว่า

^๑ ม. ยา โลกเ สรฺกฺกฺตีติ, ส. สรฺกฺก.

อวุตฺตา โคธาวรีจณฺทภาคาทิกา สงฺกณฺหติ.
 ปาณญฺเจน ปาณฺนี สฺตฺคานํ ยํ มลํ สีลชฺลี
วิโสธยติ, ตํ มลํ วิโสเธตฺ น สฺกฺกณฺนติ
 กงฺกาทโย นทียโยติ ปจฺมคฺคาถาย น-การ
 เนตฺวา สมฺพนฺธิตฺพํ.

"อจิรวดี", กัณฑ์ว่า วา ความว่า วาคัณฑ์
 ทุกแห่ง มีเนื้อความเป็นอนิยม(ไม่แน่นอน).
 ด้วยวาคัณฑ์นั้น ท่านรวมถึงแม่น้ำโคธาวรี
 และแม่น้ำจันทภาคาเป็นต้น ที่ยังมีได้กล่าว
 ไว้. พึงเอา นอักษร ในคาถาต้นมาเชื่อม
 เข้าตั้งนี้ว่า ปาณญฺเจน ฯ เปฯ น สฺกฺกณฺนติ
 กงฺกาทโย-นทียโย น้ำคือศีล ย่อมชำระมลทิน
อันใดของสัตว์ ชื่อว่า มีปาณะ เพราะอรรถ
 ว่ายังหายใจอยู่ แม่น้ำคงคาเป็นต้น ย่อม
ไม่อาจชำระมลทินนั้นได้.

หาราติ มุตฺตาหารา. มณฺยโยติ เวทฺุริยาธิ-
 มณฺโย. อริยนฺติ วิสฺุทฺธํ. สีลสมฺภูจฺาโน
 กิตฺติสฺทฺโท กนฺุโธ มโนหรภาวโต, ทิสาสฺ
 อภิปฺยาปนโต จ "สีลกนฺุโธ"ติ วุคฺุโต.
 โส ทิ ปฏฺิวาเตปิ ปวตฺุตฺติ. เตนาท
 ภควา "สฺตณฺจ กนฺุโธ ปฏฺิวาตเมตี"ติ^๒
โทसानํ พลํ นาม วคฺุชฺุณาจาโร, ตํ

บทว่า หารา ได้แก่ แก้วมุกดาหาร. บทว่า
มณฺยโย ได้แก่ แก้วมณีมีแก้วไพฑูรย์เป็นต้น.
 คำว่า อริยะ ความว่า บริสุทธิ์. กลิ่น คือ
 กิตติศัพท์ที่มีศีลเป็นสมภูฐาน ท่านเรียกว่า
"สีลกนฺุโธ" (กลิ่นคือศีล) เพราะภาวะ
 ที่ชุ่มชื่นใจ, และเพราะแผ่ไปในทิศทั้งหลาย
 ได้. ก็กลิ่นศีลนั้น ย่อมเป็นไปแม้ทวนลม.

^๑ ฉ. เวทฺุริยาธิ...

^๒ พ. ธ. ๒๔/๒๒, มิลินทปญฺุหา. ๔๑๕,

องฺ. ติก. ๒๐/๒๔๑.

เตลี กาคู อเทนคี่ สี่ลั โทสานั พลมาตตี
เวทิตพพิ.

เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า
"ก็กลิ่นของสัตบุรุษย่อมไปทวนลมได้" พึง
ทราบว่ ความละเมิดวัตถุ ชื่อว่ กำลัง
แห่งโทสะ, คีลเมื่อไม่ให้กระทำการละเมิด
วัตถุั้น ของโทษเหล่านั้น ชื่อว่ มีปกติ
กำจัดกำลังของโทษทั้งหลาย.

สี่สบบุ มหทกาวณณา

พรรณากถาวว่คัวยประภทของคีล

๑๐. "กคิวิธ"ติ เอกุท วิธ-สทโท
โกฏฐาสปริยาโย "เอกวิเชน รูป-
สงคโท"^๑ติอาทิส^๑ วิย, ปการภูโจ วา,
กคิปปการ^๑ กิตตุกา สี่ลสส ปการภทาคี
อตุโธ. สี่ลนลกขณณาคิ สี่ลนสงขาคเณ
สภาเวณ.

๑๐. วิธ กัพทไณยทว่ "กคิวิธ" นี
เป็นปริยาโยแห่งโกฏฐาส(ส่วน)เหมื่อนอย่าง
ในคัมเป็นต้นว่ "เอกวิเชน รูปสงคโท"
(รูปสงเคราะห์โดยส่วนเค็ยว) หรือมีอรรด
ว่ประการ, ความว่ มีประการเท่ำไร
อธิบายว่ คีลมีประภทแห่งประการเท่ำไร.
บทว่ สี่ลนลกขณณ ความว่ โดยสภาวะ
กล่ำวค็อ ความควมคุม.

^๑ อภี. ส. ๓๔/๑๘๕.

จรมติ เตน สีเสสุ ปริปริการิต
 อุกจณฺฐิตี จริตฺ, จริตฺเมว จาริตฺ.
 วาริตโต เตน อุตานํ ตายนฺติ รกฺขนฺตี
วาริตฺ. อธิโก สมาจาโร อภิสมาจาโร,
 ตตฺถ นิยุตฺ, โส วา ปโยชนํ เอตฺสฺสาติ
อภิสมาจาริกํ. อาที พุทฺหมจฺริยฺสฺสาติ
 อาทีพุทฺหมจฺริยํ, ตเทว อาทีพุทฺหมจฺริยํ.

ศีล ชื่อว่า จริตฺ เพราะอรรถว่า
 เป็นเหตุประพตฺ คือเข้าถึงความเป็นผู้ทำ
 ให้บริบูรณ์ในศีลทั้งหลาย, จริตฺ นั้นเอง
เป็นจาริตฺศีล. ชื่อว่า วาริตฺ เพราะ
 อรรถว่าเป็นเหตุค้ำทานคือรักษาค้นไว้จาก
 ข้อที่ทรงห้าม. สมาจารอันยิ่ง ชื่อว่า
 อภิสมาจาร, ศีลประกอบแล้วในอภิสมาจาร
 นั้น, หรืออภิสมาจารนั้นเป็นประโยชน์แก่ศีล
 นี้ เหตุนั้น ศีลนี้จึงชื่อว่า อภิสมาจาริก
 แปลว่า ประกอบในอภิสมาจาร หรือมี
อภิสมาจารเป็นประโยชน์. ศีล ชื่อว่า
 อาทีพุทฺหมจฺริย เพราะอรรถว่าเป็นเบื้องต้น
 แห่งพุทฺหมจฺริย, อาทีพุทฺหมจฺริย นั้นแหละ
เป็นอาทีพุทฺหมจฺริย.

วิรมติ เอกาย, สยํ วา วิรมติ,
 วิรมณํ วา วิริติ, น วิริตีติ อวิริติ.
 นิสฺสยตีติ นิสฺสิตี, น นิสฺสยตฺนฺติ อนิสฺสิตี.
 ปริยฺนฺโต เอกสฺส อคฺถีติ ปริยฺนฺตํ,
 กาลเณ ปริยฺนฺตํ กาลปริยฺนฺตํ, ยถา-
 ปริจฺฉินฺโน วา กาลเณ ปริยฺนฺโต เอกสฺสฺสาติ

ศีล ชื่อว่า วิริติ เพราะอรรถว่าเป็นเครื่อง
 เว้น, อีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่า วิริติ เพราะ
 อรรถว่าเว้นเอง, อีกอย่างหนึ่ง การเว้น
 ชื่อว่า วิริติ, ชื่อว่า อวิริติ เพราะอรรถว่า
 ไม่เว้น. ชื่อว่า นิสฺสิตี เพราะอรรถว่า
 อาศัยแล้ว, ชื่อว่า อนิสฺสิตี เพราะอรรถ

คุณหญิงนางเยาว์ จิตต์กุศล
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

กาลปริยัตน์. ยาว ปาณ^๑ ชีวน โภภี
 เอตสุสาติ อาปาณโภภีก. อุตตโน
 ปจฺจเยหิ โลเก นียุตฺตํ ตตฺถ วา
 วิทิตฺตํ โลกิย. โลกํ อุตฺตรตีติ โลกุตฺตร.

ว่าไม่อาศัยแล้ว. ศิล ชื่อว่า ปริยัตตะ
 เพราะอรรถว่ามีความสิ้นสุด, ศิลมีความ
 สิ้นสุดลงโดยกาล ชื่อว่า กาลปริยัตตะ,
 อีกอย่างหนึ่ง ศิล ชื่อว่า กาลปริยัตน์ เพราะ
 อรรถว่าศิลปินั้นมีกาลตามที่กำหนดไว้สิ้นสุดลง.
 ชื่อว่า อาปาณโภภีก เพราะอรรถว่ามีตราบ
 เท้าลมปราณ คือความเป็นอยู่เป็นที่สุดเป็น
 กำหนด. ศิล ชื่อว่า โลกิยะ เพราะอรรถ
 ว่าประกอบแล้วในโลก ด้วยปัจจัยทั้งหลาย
 ของตน หรือปรากฏแล้วในโลกนั้น. ชื่อว่า
โลกุตระ เพราะอรรถว่าข้ามโลกไป.

ปจฺจยโต จ ผลโต จ มชฺฉิมปณีเตหิ
 นิหีนํ, เตสํ วา कुณฺเหหิ ปริหีนนฺติ หีน.
 อุตฺตโน ปจฺจเยหิ ปธานภาวํ นีตนฺติ
ปณีต. อุกฺกนฺนเมว มชฺฉเณ^๒ ภวํ มชฺฉิม.
 อุตฺตวาธิปตีโต อากตฺติ อุตฺตวาธิปเตยฺย.
 เสสฺสปทฺทวเยปี เอเสว นโย.

ชื่อว่า หีน (เลว) เพราะอรรถว่า
 เลวกว่ามัชฉิมศิลและปณีตศิลโดยปัจจัย และ
 โดยผล, หรือเสื่อมจากคุณทั้งหลายแห่งศิล
 เหล่านั้น. ชื่อว่า ปณีต(ดี) เพราะอรรถว่า
 นำไปสู่ความเป็นประธานด้วยปัจจัยทั้งหลาย
 ของตน. ศิลมีอยู่ท่ามกลางของศิลทั้งสอง

^๑ ม. อาปาณน.

^๒ ฉ. เวมชฺฉเณ.

คณฺหาช, ทิฏฺฐิยา วา ปราภฺมฺญํ ปถฺสฺสิตฺตํ
ปราภฺมฺญํ. ตปฺปฏิกุเชปโต อปราภฺมฺญํ.
 ปฏิปสฺสทฺธิเลสี ปฏิปสฺสทฺธํ. สิกฺขาสุ
 ชาตํ, เสชฺส อิทฺติ วา เสชํ.
 ปริณฺุจฺจิสฺสิกฺขาภิจฺจตฺยา อเสชธมฺมปริยา-
 ปนฺนํ อเสชํ. ตทฺภยปฏิกุเชเปน
เนวเสชนาเสชํ.

หานํ ภชฺติ, หานภาโค วา เอตสฺส
 อตฺถิ ติ หानภาคิยํ. เสเสสฺสปี เอเสว
 นโย. อปริมาณคฺตา^๑ ปริยฺนคฺวนคํ,
 ปาวิสุทฺธิวคฺคณฺจ สึลํ ปฺริยฺนคฺปาวิสุทฺธิสึลํ.

นั้นเที่ยว ชื่อว่า มัชมิมะ. มาโดยมีคนเป็น
 ไหญ่ยิ่งชื่ออัคราธิปไตย. แม้ในหมวดสอง
 แห่งบทที่เหลือก็นัยนี้เหมือนกัน.

ศีล ชื่อว่า ปราภฺมฺญ เพราะอรรถว่า อัน
 คัดหาหรือทิสฺสิ ลุบคลำแล้วขจัดแล้ว. โดยนัย
 ตรงข้ามกับปราภฺมฺญุระนั้น ศีล ชื่อว่า อปฺรา-
ภฺมฺญ. ศีล มีกิเลสอันสงบแล้ว ชื่อว่า
ปฏิปสฺสทฺธ. ศีล ชื่อว่า เสช เพราะอรรถ
 ว่า เกิดในสิกขา, หรือเป็นศีลนํของพระ-
 เสช. ก็ นับเนื่องในอเสกขธรรมเพราะมี
 กิจแห่งสิกขาเสร็จสิ้นแล้ว ชื่อว่า อเสช.
 ชื่อว่า เนวเสชนาเสช โดยตรงกันข้าม
 จากศีลทั้ง ๒ นั้น.

ศีล ชื่อว่า หานภาคิย เพราะอรรถว่า
 คบความเสื่อม หรือมีส่วนแห่งความเสื่อม.
 แม้ในบทที่เหลือก็นัยนี้เหมือนกัน. ศีล มีที่สุด
เพราะไม่มีประมาณ และมีความบริสุทธิ์

^๑ ฉ. เสกขํ.

^๒ ฉ. อปริมาณคฺตา.

อปริมาณตุตา^๑ อปริยัตวณฺตํ, ปาริสฺสทฺธิ-
 วนฺตณฺจ สีสํ อปริยัตปาริสฺสทฺธิซิสํ.
 สพฺพโส ปุณฺณ^๒, ปาริสฺสทฺธิวนฺตณฺจ สีสํ
ปริปุณฺณปาริสฺสทฺธิซิสํ.

๑๑. วุตฺตนเยนาติ "สีลนฺนุเจน
 สีลนฺ"^๓ติอาทีนา เทภูจา วุตฺเตน นเยน.
อิทํ กตฺตพฺพนติ ปณฺณตฺตสิกฺขาปทปุรณฺติ
 อิทํ อภิสมาจาริกํ กตฺตพฺพํ ปฏิปชฺชิตพฺพนติ
 เอวํ ปณฺณตฺตสฺส สิกฺขาปทสีลสฺส ปุรณํ.
 สิกฺขาปทสีลณฺทิ ปุเรณฺโต สิกฺขาปทมฺหิ
 ปุเรติ ปาเลติ นาม. สิกฺขา เอว วา
 สิกฺขิตพฺพโต, จ ปฏิปชฺชิตพฺพโต จ
สิกฺขาปทํ. ตสฺส ปุรณฺติ โยเชตพฺพํ.

ชื่อว่า ปริยัตปาริสฺสทฺธิศีล. ศีลไม่มีที่สุค
 เพราะไม่มีประมาณ และมีความบริสุทธิ์
 ชื่อว่า อปริยัตปาริสฺสทฺธิศีล. ศีลที่ครบถ้วน
 โดยประการทั้งปวง และมีความบริสุทธิ์
 ชื่อว่า ปริปุณฺณปาริสฺสทฺธิศีล.

๑๑. คำว่า ตามนัยที่กล่าวแล้ว
 ความว่า ตามนัยที่กล่าวแล้วในหนหลังว่า
 "สีลนฺนุเจน สีสํ" ชื่อว่า ศีล ด้วยอรรถว่า
 ควบคุมไว้ ดังนี้เป็นต้น. คำว่า การบำเพ็ญ
สิกฺขาปทที่ทรงบัญญัติไว้ว่าสิ่งนี้ควรทำ ความ
 ว่า การบำเพ็ญศีลคือสิกฺขาปทที่บัญญัติไว้
 อย่างนี้ว่า อภิสมาจาริกศีลนี้ควรทำควร
 ปฏิบัติดังนี้. ก็ผู้บำเพ็ญศีลคือสิกฺขาปท ชื่อว่า
 บำเพ็ญ คือรักษาแม้ซึ่งสิกฺขาปท. อีกอย่าง
 หนึ่ง สิกฺขานั้นเอง ชื่อว่า สิกฺขาปท เพราะ
 ต้องศึกษาและเพราะต้องปฏิบัติ. ฟังประ-

^๑ ฉ. อนุปฺปปริมาณตุตา.

^๒ ม. ปริปุณฺณ.

^๓ วิสุทธิมคฺค. ๑/๔.

กอบคำว่า ตสฺส ปุณฺณ (บำเพ็ญสิกขาบทนั้น) เข้าด้วย.

อิหํ น กตฺตพฺพนฺติ ปฏิชฺชิตฺตสฺส อกรรมฺติ
อิหํ ทฺวจริตํ น กตฺตพฺพนฺติ ภควตา
ปฏิชฺชิตฺตสฺส อกรรมํ วิรมณฺ. จรณฺติ
ตสฺมินฺติ ปเทณ^๑ ตสฺมี สีเล ตํสมฺกฺกิโน
จรณฺตฺติ สีลสฺส อธิกรรมฺตํ วิภาเวนฺโต
เตสํ ปวตฺตัญฺจานภาวํ ทสฺเสตฺติ. เตนาท
"สีเลสฺส ปริปุรฺการิตาย ปวตฺตนฺตฺติ"ติ.

คำว่า การไม่กระทำข้อที่ทรงห้ามว่าสิ่งนี้
ไม่ควรทำ ความว่า การไม่กระทำคือการ
เว้นข้อที่พระผู้มีพระภาคทรงห้ามไว้ว่า นี้
เป็นทุจริตไม่ควรกระทำ ดังนี้. ด้วยบทว่า
จรณฺติ ตสฺมี ท่านอาจารย์เมื่อจะอธิบาย
ความที่ศีลเป็นอธิกรรมว่า บุคคลผู้มีความ
พร้อมเพรียงด้วยศีลนั้นทั้งหลาย ย่อมประ-
พตฺติอยู่ในศีลนั้น จึงแสดงความที่ศีลเป็น
ฐานะที่เป็นไป ของบุคคลผู้มีความพร้อม-
เพรียงด้วยศีลนั้น เหล่านั้น ด้วยบทว่า ย่อม
ประพตฺติอยู่ในศีลนั้น. ด้วยเหตุนี้ ท่านจึง
กล่าวว่า "ย่อมดำเนินไปด้วยความเป็น
ผู้ทำให้บริบูรณ์ในศีลทั้งหลาย".

วาริตนฺติ อิหํ น กตฺตพฺพนฺติ ปฏิชฺชิตฺตํ
อกปฺปิยํ. ตายนฺตฺติ อกรรมฺเณเนว ตายนฺติ.

คำว่า ข้อที่ทรงห้าม ความว่า ที่ห้ามไว้ว่า
นี้ไม่ควรกระทำ คือเป็นอกปฺปิยะ. คำว่า

^๑ ฉ. ปเทนาติ น ทิสฺสติ.

คุณหญิงนางเยาว์ จิตต์กุศล
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ม.ท.๑-๕

เตนาคี วาริตศीलมาห. วาเรติ वा ย้อมป้องกัน ความว่า ย้อมป้องกันไว้ด้วย
 สตุถา ऐतद्, ऐतेन वाति วาริต,
 ลิกขาบท. ตं อวิโกเปเนโต ตายนติ
 เตนาคี วาริต.

การไม่กระทำนั้นเอง. คำว่า ด้วยศีลนั้น
 ท่านกล่าวถึงวาริตศีล. ชื่อว่า วาริตศีล
 เพราะอรรถว่า เป็นที่ห้ามหรือเป็นเครื่อง
 ห้ามของพระศาสดา ได้แก่ ลิกขาบท. ชื่อ
 ว่า วาริตศีล เพราะอรรถว่า เป็นเหตุ
 ป้องกันไว้ของผู้ไม่ยังลิกขาบทนั้นให้กำเริบ.

สทุธาวีริยสาธนนติ สทุธาย, อฏฺฐานวีริเยน
 จ สาเชตพฺพ. น हि असुसुतो,
 กุสีโต จ वदत्तप्रवृत्तिं परिपुरेत्, सทุतो
 ऐव सत्तुदारा प्रवृत्तिस्तत्ते अनुमतत्ते
 वषเช भयसुसावी समाथाय लิกขति
 लिक्खापहेसुति आह "सुधुथासाธनं"
วาริตตน"ติ.

คำว่า สำเร็จด้วยศรัทธาและวิริยะ ความ
 ว่า พึงให้สำเร็จด้วยศรัทธาและด้วยความ
 วิริยะคือความหมั่น. ก็คนไม่มีศรัทธา และ
 คนเกียจคร้าน จะยังข้อวัตรปฏิบัติให้บริบูรณ์
 ไม่ได้เลย, ผู้มีศรัทธาเท่านั้นมีปกติเห็นภัย
 ในโทษ แม้มีประมาณน้อยที่พระศาสดาทรง
 ห้ามไว้ ย่อมสมათานศึกษาอยู่ในลิกขาบท
 ทั้งหลาย ฉะนั้น ท่านจึงกล่าวว่า "วาริตศีล
สำเร็จด้วยศรัทธา" ดังนี้.

๑ ม. สทุธาสติสาธน.

อธิศีลสิกขาปริยาปนคฺคา อธิวิสิฏฺโง^๑
 สมาจาโร^๒ อภิสมาจาโรติ อาห
 "อุตฺตมสมาจาโร"ติ. อภิสมาจาโรว
อาภิสมาจาริกิ, ยถา เวนยิโกติ^๓
 อธิปาโย. อภิสมาจาโร อุกฺกฏฺชนิทฺเตสโต
 มกฺกศีลํ, ผลศีลญฺจ, ตํ อารพฺภ อุตฺทิสฺส
 ตทตฺถํ ตปฺปโยชนํ ปณฺณตฺถํ อาภิสมาจาริกิ.
 สฺปริสฺสุทฺธานิ คีณิ กายกมฺมานิ, จตฺตาริ
 วจิกมฺมานิ, สฺปริสฺสุทฺโธ อาชีโวติ อิห
อาชีวฏฺฐมกํ.

ความประพฤติกโดยเอื้อเพื่อด้วยดี อัน
 วิเศษยิ่ง เพราะนับเนื่องในอธิศีลสิกขา ชื่อ
 ว่า อภิสมาจาร จะนั้น ท่านจึงกล่าววว่า
 "อุตฺตมสมาจาโร" แปลว่า ความประพฤติก
 โดยเอื้อเพื่อด้วยดีอย่างสูงสุด. อธิบายว่า
 อภิสมาจารนั้นแหละเป็น อาภิสมาจาริกิ
 เหมือนอย่าง เวนยิโก (เดิมเป็น เวนย
 ผู้เรียนพระวินัย เวนย เป็น เวนยิโก).
 อภิสมาจารโดยนิตะศอย่างอกุศล ใ้แก่
 ศีลในมรรค, และศีลในผล, ศีลที่ทรงบัญญัติ
 ปรรากเจาะจงอภิสมาจารนั้น มีอภิสมาจาร
 นั้นเป็นผล มีอภิสมาจารนั้นเป็นประโยชน์
 ชื่อว่า อาภิสมาจาริกศีล. ศีลนี้ ก็อกาย-
 กรรม ๓ อันบริสุทธิ์ตี วจกรรม ๔ อัน
 บริสุทธิ์ตี อาชีวะอันบริสุทธิ์ตี ชื่อว่า
อาชีวฏฐมกศีล (ศีลมีอาชีวะเป็นที่ ๘).

^๑ ฉ. อภิวิสิฏฺโง.

^๒ ฉ. สมาจาโรติ.

^๓ อญ. อฏฺฐก. ๒๓/๑๗๖, วิ. มหา. ๑/๔.

คุณหญิงนางเยาว์ จิตต์กุศล

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ตตถ กามิ อาชิวเหตุกโต สตตวิหจจจริตโต
 วิตติ สมนมาอาชีโวติ โสปี สตตวิโ
 โหติ, สมนมาชีวตาสามณณณ ปน คิ เอกิ
 กตวา วุตติ.

อถวา ติวิตกุนหวตตสนนีสสยโต มิจจาชีวโต
 วิตติ เอกซณิ กตวา วุตโต "อาชีโว
สุปริสฺสฺสโต"ติ. เสฏฺฐจจริยภาวโต มคฺโค เอว
 พุรฺหมจจริยนฺติ มคฺคปุรฺหมจจริย, ตสฺส.

อาทิภาวภูตฺตติ อาทิมฺหิ ภาเวตพฺพตฺติ
 นิปฺผาเทตพฺพตฺติ ภูตฺติ ปตฺตติ อาทิภาวภูตฺติ.
 กิณฺจาปี เทสนากุกเมน สมนมาทิจฺฐิ อาทิ,
 ปฏิปตฺตติกุกเมน ปน อาชิวฏฺฐมกฺสีล
 อาทิตฺติ. ตสฺส สมนฺตติยาติ อามิสฺมาจาริกสฺส

ในอาชีวัฏฐมกสีลนั้น ความงคว้นจากทจจริต
 ๑ ประการ ซึ่งมีอาชีวะเป็นเหตุ ชื่อว่า
 สมนมาอาชีวะ เพราะฉะนั้น แม้อาชีวะ
 นั้นก็มี ๑ ประการโดยแท้, ถึงอย่างนั้น
 พระผู้มีพระภาคก็ตรัสกระทำอาชีวะนั้น ให้
 เป็นอย่างเดียว โดยความเป็นสมนมาอาชีวะ
 เสมอกัน.

อีกอย่างหนึ่ง ตรัสรวมความงคว้นจาก
 มิจจาชีพ ซึ่งมีมิจจาชีพมีกุนหวตต ๓ ประ-
 การเป็นที่อาศัยเข้าด้วยกันว่า "อาชีวะ
ปริสฺสฺสฺสโต" ดังนี้. มรรคนั้นเอง ชื่อพรหม-
 จรรย์ เพราะเป็นความประพฤติอัน
 ประเสริฐ ฉะนั้น จึงชื่อว่า มรรค-
ปุรฺหมจจริย, แห่งมรรคปุรฺหมจจริยนั้น.

บทว่า อาทิภาวภูตฺติ ความว่า ถึงแล้วคือ
 บรรลุแล้วซึ่งความเป็นธรรมควรเจริญ คือ
 พึงให้สำเร็จในเบื้องต้น ชื่อว่า อาทิภาวภูตฺติ.
 แม้อาชีวัฏฐจะเป็นเบื้องต้น โดยลำดับแห่ง
 เทศนาก็จริง, ถึงอย่างนั้น อาชีวัฏฐมกสีล

คุณหญิงนางเยาว์ จิตต์กุศล

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

สมฺปชฺชเนน ปริปุรณณ อาทิพรหมจริยกั ก็เป็นเบื้องต้นโดยลำดับแห่งการปฏิบัติ ดังนี้
สมฺปชฺชติ. แล. บทว่า ตสฺส สมฺปคฺติยา ความว่า อาทิพรหมจริยกศีล จะถึงพร้อม ก็เพราะ อาภิสมาจาริกศีลถึงพร้อม คือบริบูรณ์.

โย หิ ลหุกาณปิ อปฺปสวชฺชานิ ก็ผู้ใดวันสิกขาบท แม้ที่เบา มีโทษน้อยได้
 ปริวชฺเชติ, โส ครุกาณิ มหาสวชฺชานิ ผู้นั้นจักวันสิกขาบทที่หนักมีโทษมาก มีความ
 พหุวาทีนวาทีน^๑ ปริวชฺเชสฺสตีติ ผิดมากได้ เพราะฉะนั้น จึงไม่มีคำที่ต้องพูด
 วคฺคพฺพเมว นคฺคตีติ. สุตฺตํ ปน เอตมคฺคํ ที่เดียดังนี้. ก็พระสูตรย่อมยังความข้อนี้ให้
 พฺยติเรกวเสณ วิภาเวติ. ตตฺถ ธมฺมนฺติ แจ่มแจ้งโดยนัยตรงกันข้าม. ในบรรดาคำ
 สीलํ. ตถฺหิ อฺปริกุณฺวิเสสานํ ธารณฺญฺเจน เหล่านั้น คำว่า ธรรม ใต้แก่ ศีล. ก็ศีลนั้น
 ธมฺโมติ วุจฺจติ. ท่านเรียกว่า ธรรม เพราะอรรถว่าทรงไว้
 ซึ่งคุณวิเศษยิ่ง ๆ ขึ้นไป.

วิริตฺติสึลสฺส อิตฺตสึเลน สติปิ เพื่อจะแสดงว่าวิริตศีลไม่เจือปนกัน
 สมฺปโยคาทีเก อสมฺมิสฺสกกตาหสฺสนตฺถํ กับศีลนอกนี้ ทั้งเมื่อมีการสัมปโยคเป็นต้น
 "เวรมณฺมคฺคณ"ติ วุคฺคํ. (สัมปโยค คือการประกอบรวมกัน) ท่าน
 จึงกล่าววว่า "คุณเพียงแต่ความเว้น" ดังนี้.

"นิสฺสิตานิสฺสิตวเสนา"ติ เอตฺถ ในคำว่า "ด้วยอำนาจนिसิตศีลและ
 ลพฺภมานนิสฺสยํ คํว หสฺเสศฺคํ "นิสฺสโย"ติอาทิ อนิสฺสิตศีล" นี้ ท่านอาจารย์ประสงค์จะแสดง

^๑ ฉ. พหุวาทีนวานิ.

คุณหญิงนางเยาว์ จิตต์กุศล
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วุดุคฺ. ตตฺถ ตตฺถาจริตฺเตน นิสฺสยิตฺตพฺพโต
ตตฺถา ตตฺถานิสรฺสโย. ตถา ทิจฺจนิสฺสโย.
ทิจฺจจริตฺโต ทิ อสฺสปิ ทิจฺจยา. ตตฺถาวิรเห
ทิจฺจนิสฺสโตว ปวตฺตติ. เทโวติ จตฺตมา-
ราชสกุสฺสยามาธิปากฏเทวมาห.

เทวณฺนตโรติ อปากฏฺ. ตตฺถํ เอว นิสฺสิตนฺตฺติ
ตตฺถานิสรฺสตี. ตตฺถาย นิสฺสิตนฺตฺติ^(๑)
เกจฺ วิทฺตติ. เตสํ "เทว นิสฺสยา"ติ-
อาทินา วิรุชฺฌติ. สฺวทฺธิทิจฺจยาติ "อติ
สํสารสฺวทฺธิ ภวิสฺสตี"ติ เอวํ ปวตฺตทิจฺจยา,
โลกุตฺตรสํสฺสนฺตฺติ อธิปฺปาโย. ตสฺเสวาติ
โลกุตฺตรสฺเสว สมนฺนารมฺมํ การณญฺจํ,
วิมฺมูญฺปนนิสรฺสยนฺตฺติ อตฺถโธ.

นิตฺถะ(ที่อาคัย)ที่ได้ยู่ก่อน จึงกล่าวคำว่า
"นิตฺถะ" เป็นคํ. ในคํานั้น คํตฺถาอย่าง-
เดียว ชื่อว่า คํตฺถานิสรฺส เพราะอันบุคคล
ผู้มีคํตฺถาจริตฺตหิงอาคัย. ทิจฺจนิตฺถะก็เหมือนกัน.
จริงยู่ บุคคลผู้มีทิจฺจจริตแม้เมื่อทิจฺจไม่มี ก็
เป็นผู้อาคัยทิจฺจอย่างเดียว เป็นไปในเพราะ
ละเว้นจากคํตฺถา. ท่านอาจารย์กล่าวถึง
เทวคาคที่ปรากฏมีท้าวมหาราชทั้ง ๔ ท้าว-
ลักกะและท้าวสฺยยามเป็นคํว่า เทวคาค.

กล่าวถึง เทวคาคที่ไม่ปรากฏว่าเทวคาคนใด
คํหนึ่ง. คีลอาคัยคํตฺถาอย่างเดียว เหตุอัน
ชื่อว่า คํตฺถานิสรฺสตีล. อาจารย์บางพวก
กล่าวว่า คีลอันคํตฺถาอาคัยแล้ว คังนี้. คํ
ของอาจารย์บางพวกนั้น ย่อมผิด โดย
กล่าว "นิตฺถะ(ที่อาคัย) มี ๒ อย่าง" คังนี้
เป็นคํ. กล่าว คํวสฺวทฺธิทิจฺจ ความว่า คํว
ทิจฺจที่เป็นไปแล้วอย่างนี้ว่า "บริสุทฺธิจาก

^๑ ฉ. () เอตฺถนฺนต เร จ-สทฺโท ทิสฺสตี.

คุณหญิงนางเยาว์ จิตต์กุศล
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

สงสาร จักมีด้วยประการฉะนี้", อธิบายว่า
โลกุตรศีล. บทว่า ตสฺเสว ความว่า ศีล
เป็นองค์ คือเป็นเหตุแห่งโลกุตระนั้นเทียว,
หมายความว่า เป็นอุปนิสัยแห่งวิวัฏฐะ.

กาลปริจฺเจทํ กตฺวา "อิมญจ รตฺตี
อิมญจ ทิวสนุ"^๑ "ติอาทินา"^๒ วีย กาลวเสน
ปริจฺเจทํ กตฺวา. กาลปริจฺเจทํ อกตฺวา
สมาทินนฺมปิ อนุตฺรา วิจฺฉินฺนํ สมฺปตฺต-
วิริทฺวเสน ยาวชิวํ ปวตฺติตมฺปิ อาปาณโกฏิกํ
น โหตีติ ทสฺเสตฺถ "ยาวชิวํ สมาทียิตฺวา
ตเถว ปวตฺติตนฺ"ติ วุตฺตํ.

คำว่า ทำการกำหนดกาล ความว่า
ทำการกำหนดด้วยอำนาจกาลเหมือนด้วยคำ
ว่า "ตลอดคืนหนึ่งและวันหนึ่งนี้" เป็นต้น.
เพื่อแสดงว่า ศีลที่บุคคลแม้ไม่ทำการกำหนด
กาลสมาทานแล้วขาดเสียในระหว่าง แม้ศีล
ที่บุคคลประพฤติกแล้วตลอดชีวิต ด้วยอำนาจ
สัมปัตตวิริติ ไม่เป็นศีลมีอาปาณโกฏิกศีล
(ตลอดชีวิต) ดังนี้ จึงกล่าววว่า "ศีลที่บุคคล
สมาทานแล้วตลอดชีวิต แล้วประพฤติกไป
ตลอดชีวิตเช่นกัน".

ลามยสฺมาตฺตองฺคชิวิตฺวเสนาติ ลาม-
ยसानํ อญฺปนฺนํ อญฺปาทนวเสน,
อญฺปนฺนํ รกฺขนวเสน เจว วตฺถนฺวเสน
จ ฆาตฺตองฺคชิวิตานํ อวินาสนวเสน.

คำว่า ด้วยอำนาจ ลาม ยศ ญาติ
อวยวะและชีวิต ความว่า ด้วยอำนาจทำ
ลามและยศที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น ด้วย
อำนาจการรักษา และด้วยอำนาจทำให้

^๑ ฉ. ทิว.

^๒ อญ. อญฺจก. ๒๓/๒๕๖.

ก็ โส วติกกมิสฺสตีติ โย วติกกมา
จิตฺตมฺปิ น อุปาเทติ, โส กายวาจา
วติกกมิสฺสตีติ ก็ อิทํ, นตฺถตฺตุนฺติ อตฺถโธ.
ปฏิกฺขเป หิ อยํ กิ-สทฺโท.

อารมฺมณาเวน วโณ วีย อาสเว
กามาสวาทีเก ปกฺขมตีติ สมฺปโยคภาวา-
ภาเวปี สทาสเวหีติ สาสว. เตภูมิกธมฺ-
ชาตฺตุนฺติ สีล ตปฺปรียาปนฺนุนฺติ อาห
"สาสว สีล โลกิยน"ติ. ภววิเสสา
สมฺปตฺติภาวา. วินโยติ วินยปรียตฺติ, ตตฺถ
วา อากตฺตลิกฺขาปทานิ. ปามุชช^๑
ตรุณาปีติ. ยถาภูตฺตณฺทสฺสน สปฺปจฺจย-
นามรูปทสฺสน^๒, ตทธิฏฺจานา วา
ตรุณวิปสฺสนา. นิพพิทาติ นิพพิทาณณ. นิพพิทา
เตน พลววิปสฺสนมาห.

เจริญซึ่งลามและยศที่เกิดขึ้นแล้ว ค้ำย
อำนาจการทำญาติ อวัยวะ และชีวิตไม่ให้
พินาศไป. คำว่า ผู้จักละเมิดได้อย่างไร
ความว่า ข้อที่ว่าผู้ใดไม่ยังแม้จิตให้เกิดขึ้น
เพื่อความละเมิด, ผู้นั้น จักละเมิดทางกาย
และวาจา นี้จักมีได้อย่างไร, อธิบายว่า
ข้อนี้ย่อมไม่มี. กีกัณฑ์ลงในอรรถปฏิเสธ.

ศีลใด หลังอาสวะ มีกามาสวะ
เป็นต้นออกมาด้วยความเป็นอารมณ์ เหมือน
แผลหลังหนองออกมานั้น เหตุนั้น ศีลนั้น
ชื่อว่า สาสวะ เพราะอรรถว่า เป็นไปกับ
ค้ำยอาสวะทั้งหลาย แม้เมื่อมีและไม่มี ความ
ประกอบกัน. ท่านอาจารย์กล่าวว่า "ศีลมี
อาสวะ ชื่อโลกิยศีล" ทั้งนี้ เพราะเป็น
ธรรมชาติเป็นไปในภูมิ ๓ เหตุนั้น ศีลจึง
นับเนื่องอยู่ในภูมิ ๓ นั้น. ภววิเศษทั้งหลาย
ได้แก่ สมบัติภพ. คำว่า วินย ได้แก่ วินย-
ปรียติ หรือสิกขาบทอันมาในวินยปรียตินั้น.

^๑ ฉ. ปาโมชฺช.

^๒ ฉ. สปฺปจฺจย...

ความปราโมทย์ ได้แก่ ปิติอย่างอ่อน.
ยถาภูตญาณทัสสนะ ได้แก่ การเห็นนามรูป
 พร้อมทั้งปัจจัย, หรือวิปัสสนาอย่างอ่อนอัน
 มีการเห็นนามรูป พร้อมทั้งปัจจัยนั้นเป็น
 ที่ตั้ง. คำว่า นิพพิทา ได้แก่ นิพพิทาญาณ.
 ด้วยคำนั้น ท่านกล่าวถึงวิปัสสนามีกำลัง.

วิราโค มกุโ. วิมุตติ อรหตฺตผล. วิราคะ ได้แก่ มรรค. วิมุตติ ได้แก่ อรหต-
วิมุตติญาณทัสสน์ ปจฺจเวกฺขณา. กถาติ ผล. วิมุตติญาณทัสสนะ ได้แก่ ปจฺจเวกฺขณ-
 วินยกถา. มนุสนาติ วินยวิจารณ์. ญาณ. คำว่า กถา ได้แก่ กถาว่าด้วยวินัย.
อุปนิสฺสํ ยถาวุตฺตการณปรมฺปราสงฺขาโต คำว่า การปริกษา ได้แก่ การพิจารณา
อุปนิสฺสโย. โลกุตฺตร มคฺคผลจิตฺต- พระวินัย. คำว่า การอาศัยกันอย่างยิ่ง
สมฺปยุตฺตํ อาชีวะมกฺสีล. ตตฺถ มคฺคสีล ได้แก่ อุปนิสฺสปัจจัย กล่าวคือความสืบเนื่อง
ภวนิสฺสรณาวห โหติ ปจฺจเวกฺขณญาณสฺส กันแห่งเหตุตามที่กล่าว. โลกุตฺรศีล ได้แก่
จ ภูมิ, ผลสีล ปน ปจฺจเวกฺขณญาณสฺสเสว ศีลที่มีอาชีวะเป็นที่ ๘ อันประกอบด้วย
ภูมิ. มรรคจิตและผลจิต. ในโลกุตฺรศีลนั้น ศีลใน
 มรรค เป็นเครื่องนำออกจากภพ และเป็น
ภูมิของปัจเจกชณฺญาณ, ส่วนศีลในผลเป็นภูมิ
 ของปัจเจกชณฺญาณอย่างเดี่ยว.

^๑ จ. อุปนิสา.

๑๒. หีนาคิมุตฺติวเสณ จนฺทาหีนํ
 หีนตา. ปณฺีตาคิมุตฺติวเสณ ปณฺีตตา.
 ตทฺุภยเววมชฺุฒตาวเสณ มชฺุฒิมิตตา. ยถเว
 หิ กมฺมํ อายฺุหนวเสณ หีนาทิภเวทฺุภินฺนํ
 โหติ, เอวํ จนฺทาหโยปิ ปวตฺุติอาการ-
 วเสณ. โส จ เนสํ ปวตฺุติอากาโร
 อธิมุตฺตติภเวเทนาคิ ทฏฺุจพฺุพฺุ.

๑๒. พึงเห็นว่า ความที่อธิบดีมีฉันทะ
 เป็นต้น เป็นธรรมแล้ว ก็ด้วยอำนาจอธิมุตติ
 ที่แล้ว. เป็นธรรมประณีต ก็ด้วยอำนาจ
 อธิมุตติที่ประณีต. เป็นธรรมกลาง ๆ ก็ด้วย
 อำนาจอยู่ท่ามกลางความเป็นธรรมแล้วและ
 ประณีตทั้ง ๒ นั้น. เหมือนอย่างว่า กรรม
 เป็นอันท่านแบ่งโดยประเภท เป็นกรรมแล้ว
 เป็นต้น ด้วยอำนาจการประมวลมา ฉันทะ,
 แม้อธิบดีมีฉันทะ เป็นต้น ก็ฉันทะนั้นเป็นอันท่าน
 แบ่งด้วยอำนาจอาการที่เป็นไป. และอาการ
 ที่เป็นไปของอธิบดีมีฉันทะ เป็นต้น เหล่านั้น นั้น
 ก็มีโดยประเภทแห่งอธิมุตติ.

ยสฺกามตาทายาคิ กิตฺุติสิโลกาภิริตฺุติยา,
 ปริวาริจฺุจาย วา. "กถํ นาม มาทิสฺุ
 เอทิสฺุ กเรยฺุยา"ติ ปาปชฺุคฺุจาย
อริยภาวํ นิสฺุสาย. อนฺุปกฺุกิลฺุฏฺุจฺุนฺติ
 อตฺุตฺุทุกํสํปนฺุรพฺุภานาหิ, อณฺุณเฑหิ จ
 อฺุปกฺุกิลฺุเสหิ อนฺุปกฺุกิลฺุฏฺุจํ. ภวโภคตฺุตฺุทายาคิ
 ภวสฺุมฺุปฺุตฺุติอตฺุตฺุณฺุจเว จ โภคสฺุมฺุปฺุตฺุติอตฺุตฺุณฺุจ.

คำว่า ด้วยความปรารถนายศ ความว่า
 ด้วยความยินดียิ่งในเกียรติ และความ
 สรรเสริญ หรือด้วยความปรารถนาบริวาร.
 ชื่อว่า อาศัยความเป็นอริยะ เพราะเกลียด
 ความชั่วด้วยอันคิดว่า "คนเช่นเราจะพึง
 กระทำกรรมเช่นนี้ได้อย่างไร". คำว่า
ที่ไม่เศร้าหมอง ด้วยอันยกตนข่มท่าน และที่

คุณหญิงนางเยาว์ จิตต์กุศล
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ไม่เศร้าหมองด้วยอุปกิเลสเหล่านี้. คำว่า เพื่อต้องการภพและโภคะ ความว่า เพื่อต้องการสมบัติในภพ และ เพื่อต้องการสมบัติคือโภคะ.

อตุตโน วิโมกขตถาย ปวตฺติตนฺตี
 สาวกปัจเจกโพธิสฺตฺตสีลมาห. สพฺพสฺตฺต-
วิโมกขตถายาติ สพฺพสฺตฺตทานํ สํสารพฺนฺธโค
วิโมจฺนตถาย. ปารมิตาสีลํ มหาโพธิสฺตฺตสีลํ.
 ยยา กรณฺพายโกสลฺลปริกฺคหิตา มหาโพธิ
อารพฺภ ปวตฺตา ปรมุกฺกํสฺกตโสเจยฺย-
สลฺลเลขา เทสกาลสฺตฺตาทวิกฺขปฺรหิตา
สีลปารมิตา.

คำว่า ศีลที่ประพฤติเพื่อต้องการความหลุด
พ้นแห่งตน ท่านกล่าวถึงศีลของพระสาวก-
 โพธิสัตว์และพระปัจเจกโพธิสัตว์. คำว่า เพื่อต้องการความหลุดพ้น แห่งสรรพสัตว์
 ความว่า เพื่อเปลื้องสรรพสัตว์ทั้งหลายจาก
เครื่องผูกคือสังสารวัฏ. ศีลที่เป็นชั้นบารมี
 ได้แก่ ศีลของพระมหาโพธิสัตว์. ซึ่งความ
 เป็นศีลบารมีกำหนดด้วยความกรุณา และ
 อุบายโกศล ปรารภมหาโพธิญาณเป็นไป มี
 ความสะอาดและความขัดเกลา อันถึงขั้น
 อุกฤษฏ์อย่างยิ่ง เว้นจากการกำหนดเทศะ
กาล และสัตว์เป็นต้น.

อนนฺรูปนฺตี อสารูปํ. อตุตฺตา เอว
กรุ อธิปฺตี. เอตสฺสํสาติ อตุตฺตกรุ,

บทว่า อนนรูป แปลว่า ไม่สมควร.
 คนนั้นแหละเป็นที่เคารพ คือเป็นอธิปตีของ

^๑ ฉ. กรณฺพาย...

ลชชาธิโก. ตโต^๑ อุตตาทิโต อากค
อุตตาทิเตยย. โลโก อธิติ กร
 เอตสฺสาติ โลกาธิติ, โอตตปาธิโก.
 ธมฺโม นามาย มหาภาโว เอกนต-
 นิยยานิโก, โส จ ปฏิปัตติยา
 ปุเชตฺโพ. ตสฺมา "นํ สีสฺมพทาย
 ปุเชตฺสามี"ติ เอว ธมฺมมทคฺ ปุเชตฺกาเมน.

บุคคลนี้ เหตุนี้ บุคคลนี้ ชื่อว่า อุตตกร แปล
 ว่า มีตนเป็นที่เคารพ ก็ผู้ซึ่งด้วยความ
 ละอาย. ที่มาจากบุคคลผู้มีตนเป็นอธิติ
 ชื่อว่า อติตาทิเตยย. โลก เป็นอธิติ
 ก็เป็นที่เคารพของบุคคลนี้ เหตุนี้ บุคคลนี้
 ชื่อว่า โลกาธิติ แปลว่า มีโลกเป็นอธิติ,
 ก็ผู้ซึ่งด้วยโอตตปะ. ธรรมดาว่าธรรมนี้
 มีอำนาจมาก เป็นนิยยานิกรรมโดยส่วน-
 เดียว และธรรมนั้น บุคคลพึงบูชาด้วยการ
 ปฏิบัตินั่นเอง. เพราะเหตุนี้ บุคคลผู้มุ่ง
บูชาความใหญ่แห่งธรรม ก็ด้วยความคิด
 อย่างนี้ว่า "เราจักบูชาธรรมนั้นด้วยความ
 ถึงพร้อมแห่งศีล".

ปฺรามฺจฺตตาทิ ปฺราภวเสณ
 อามฺจฺตตาท. ตณฺหาทิจฺจโย หิ "อิมินาหํ
 สีเลน เทโว วา ภวิสฺสามิ เทวณฺนตโร
 วา, อิมินา นาม^๒ เม สีเลน สีสฺวารสฺสทฺธิ

บทว่า ปฺรามฺจฺตตาท ความว่า อัน
 คัดหาและทิจฺจ จักต้องแล้วด้วยอำนาจความ
 เสื่อม. แท้จริง คัดหาและทิจฺจทั้งหลายจัก
 ต้องศีล ของบุคคลผู้เป็นไปแล้วด้วยอันคิดว่า

^๑ ฉ. อย์ ปาโจ น ทิสฺสติ.

^๒ ฉ. อย์ ปาโจ น ทิสฺสติ.

คุณหญิงนางเยาว์ จิตต์กุศล

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ภวิสฺสตี"ติ ปวตฺตสฺส สึลํ ปรามสนฺติโย
คํ ปราภวํ ปาเปนฺติ มคฺคสฺส อุนฺปนิสฺสย-
ภาวกรณโต.

"ด้วยศีลนี้เราก็คงเป็นเทพหรือเทวดาองศ์ใด
องศ์หนึ่ง, ความบริสุทธิ์จากสงสารก็มีด้วย
ศีลของเรา" ยิ่งบุคคลนั้นให้ถึงความเสื่อม
เพราะการกระทำไม่ให้เป็นอุปนิสัยปัจจัยแก้
มรรค.

ปฺนุชฺชนกฺลยาณกฺสสาติ ปฺนุชฺชนเนสฺ
กฺลยาณกฺสส. โส ทิ ปฺนุชฺชนโนว หุตฺวา
กฺลยาณเณหิ สึลาทีหิ สมฺนนาทโต.
ปฺรามสนฺทิลีสานํ วิกฺขมฺภนโต จ,
สมฺมุจฺฉินฺทนโต จ เตหิ น ปฺรามมฺภุจฺนติ
อฺปฺรามมฺภุจฺ. คสฺส คสฺส กิเลสฺทรถสฺส
ปฺฏิปฺปสฺสสมฺภนโต วุบสมฺนโต ปฺฏิปฺปสฺสทฺธํ.

คำว่า ของกัลยาณปุณฺช ความว่า แห่ง
บุคคลผู้เป็นคนดีในปุณฺชทั้งหลาย. ก็บุคคล
ผู้เป็นคนดีนั้น ถึงเป็นปุณฺช ก็ประกอบด้วย
ศีลเป็นคັນอันมีความดี. ชื่อว่าอปฺรามมฺภุจฺศีล
เพราะอรรถว่า อันกิเลสเครื่องลูบคลำ
เหล่านั้น ไม่ลูบคลำแล้ว เพราะข่ม
และเพราะตัดขาด ซึ่งกิเลสเครื่องลูบคลำ
ทั้งหลายได้. ชื่อว่า ปฺฏิปฺปสฺสศีล เพราะ
ระงับ คือ สงบความกระสับกระส่ายคือ
กิเลสนั้น ๆ.

กตฺปฏิกมฺมฺนติ วุฏฺฏานเทสนาหิ
ยถาธมฺมํ กตฺปฏิการํ. เอวํ ทิ คํ สึลํ
ปฏฺิปากคิกเมว โทคิ. เตนาท "คํ
วิสุทฺถน"ติ. "กตฺปฏิกมฺม"ติ อิมินา จ

คำว่า ที่ทำความดีแล้ว ความว่า ที่ทำความ
สิ่งทีกระทำแล้วตามธรรมด้วยวุฏฺฏานวิธีและ
เทศนาวิธี. ก็ด้วยอาการดังกล่าวมานี้ ศีล
นั้นจึงจะตั้งอยู่ตามปกติเดิม. เพราะฉะนั้น

คุณหญิงนางเยาว์ จิตต์กุศล
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๑๐-๑๑-๒๕๖๓

"น ปุเนวํ กริสฺสนุ"ติ อธิฏฺฐานมฺปิ
 สํกฺขิตฺตํ ทฏฺฐพฺพํ. "อจฺฉมฺสึ นุ โข,
 สุกฺกมฺสึ นุ โข"ติอาทินา วตฺถุมหิ วา,
 "ปาจิตฺตียํ นุ โข, ทุกฺกมฺ นุ โข"ติอาทินา
อาปตฺตียา วา "มยา ตํ วตฺถุ^๑ วิตฺกฺกนฺตํ
 นุ โข, น นุ โข วิตฺกฺกนฺตํ"ติอาทินา
อชฺฉาจาเร วา เวมตฺกิสฺส สํสยาปนฺนสฺส.
วิโสเชตพฺพํ ยถาธมฺมํ ปฏิกมฺเมน. วิมตฺติ
 เอว เวมตฺกํ, ตสฺมี เวมตฺเก สติ,
 วิมตฺติยา อุปฺปนฺนายนาติ อตฺถโธ. วิมตฺติ
ปฏิวินฺนเตตพฺพาติ สยํ วา ตํ วตฺถุ
 วิจาเรตฺวา, วินยธเร วา ปุจฺฉิตฺวา
 กงฺขา วินฺนเตตพฺพา. นิกฺกงฺเขน ปน
 กปฺปิยญฺเจ กาทพฺพํ, อกปฺปิยญฺเจ
 วชฺเชตพฺพํ^๒ เตนาท "อิจฺฉสฺส" ผาสฺ
ภวิสฺสตี"ติ.

ท่านจึงกล่าวว่า "ศีลนั้น ชื่อว่า วิสุทธิศีล".
 อนึ่ง ด้วยคำว่า "ที่ทำกินแล้ว" นี้ ฟังเห็น
 ว่า ท่านรวมแม้ความตั้งใจว่า "น ปุเนวํ
 กริสฺส" เราจักไม่กระทำอย่างนี้อีก ดังนี้ไว้
 ด้วย. ผู้มีความสงสัย คือถึงความสงสัยใน
วัตถุ โดยนัยเป็นต้นว่า "เนื้อหมี่, หรือ
เนื้อสุกร" ดังนั้นก็, ในอาบัติ โดยนัยเป็นต้น
 ว่า "เป็นปาจิตตีย์หรือหนอ, เป็นทุกกฏ
 หรือหนอ", ดังนั้นก็ หรือในอชฺฉาจาร โดย
 นัยเป็นต้นว่า "เราก้าวล่วงวัตถุนั้นหรือไม่
 หนอ" ดังนั้นก็. ก็พึงชำระเสีย ด้วยการ
 ทำกินตามธรรม. วิมตฺติ(ความสงสัย)นั้นแหละ
 เป็นเวมตฺกะ, เมื่อความสงสัยนั้นมียู่,
 ความว่า เมื่อเกิดความสงสัยขึ้น. คำว่า
พึงบรรเทาความสงสัย ความว่า พึง
 พิจารณาวัตถุนั้นเอง หรือถามพระวินัยธร
 แล้วบรรเทาความสงสัยเสีย. ก็อันภิกษุ
ผู้ไม่มีความสงสัย ถ้าเป็นกัปปิยะ ก็พึง

^๑ ฉ. ตํ วตฺถุ.

^๒ ฉ. ฉชฺเชตพฺพํ.

คุณหญิงนางเยาว์ จิตต์กุศล

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

กระทำ, ถ้าเป็นอกัปปิยะ ก็พึงเว้นเสีย.
เพราะฉะนั้น ท่านจึงกล่าวว่า "อย่างนี้
ความผาสุกจะมีแก่เธอแล".

"จตุหิ อริยมคฺเคหิ"^๑คืออาทินา... ด้วยคำมีอาทิวา "ด้วยอริยมรรค ๘"
มกฺคผลปริยาปนฺนํ สีลํ มกฺคผลสมฺปยุตฺตํ ท่านกล่าวศีลที่นับเนื่องในมรรคผลว่าสัมปยุต
วฺตุตฺตํ. สมฺมาเยสุ ปวตฺตโวหารา ด้วยมรรคและผล. โวหารที่เป็นไปในความ
อวยเวสุปี ปวตฺตนฺตฺติ. เสสนฺติ สพฺพํ รวมทั้งหลาย ก็เป็นไปแม้ในความบางส่วน
โลกิยสีลํ. ด้วยแล. คำว่า ศีลที่เหลือ ได้แก่ โลภียศีล
ทั้งหมด.

ปกฺติปีติ สภาโวปี. สุขสีโล^๑ คำว่า แม้ปกฺติ ได้แก่ แม้สภาวะ.
สุขสีวาโส. เตน ปริยาเยนาติ ชื่อว่า มีปกฺติเป็นสุข คือมีการอยู่ร่วมเป็น
ปกฺติอตุตฺตวาจกฺกุญฺเณ. เอกจฺจํ อพฺยาगतํ สุข. คำว่า โดยปริยายนั้น คือโดยอรรถที่
สีลํ อิธธิปฺเปตสีเลน เอกสงฺกหนฺติ บอกถึงความหมายว่าปกฺติ. อพฺยาगतศีล
อกุสลสุเสว อยุชฺชมานตํ ทสฺเสตฺตํ "ตฺตฺตฺตฺ" บางอย่าง ยังรวมเป็นอันเดียวกันกับศีลที่
อกุสฺลนฺ"^๒คืออาทิวฺตุตฺตํ. ตถา หิ เสกฺขตฺตํ ปรเสงฺกฺเอาในทั้นได้ ฉะนั้น เพื่อแสดงว่า
อิธ กฺทิตฺตํ,^๒ อิธ น อฺปนฺตี กุสลตฺตฺติกนฺติ อกุสลศีลเท่านั้น ท่านไม่ประกอบไว้ จึง
อธิปฺปาโย. วฺตุตฺตนเยเนวาติ วฺตุเตเนว กล่าวคำมีอาทิวา "ในศีล ๓ อย่างนั้น

^๑ ฉ. เอกตฺถนฺตเร สขิลโลติ ปาโจ ทิสฺสติ.
^๒ ฉ. กทิตฺตํ.

คุณหญิงนางเยาว์ จิตต์กุศล
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

นเยน กุสลตฺตํ อคฺคเหตุวา หีนตฺติกาหีนํ
 ปณฺจนุํ ติกานํ วเสน อสุส สีสฺส
ตีวิตตา เวทิตพฺพา.

อกุศลศีล". อธิบายว่า จริงอย่างนั้น
 เสกขติกะ ท่านถือเอาในที่นี้แล, แต่ในที่นี้
 ไม่นำเอากุศลติกะเข้าไว้ด้วย. คำว่า
โดยนัยที่กล่าวแล้วเท่านั้น ความว่า โดยนัย
 ที่กล่าวแล้วนั่นเอง พึงทราบว่า ศีลนั้นมี ๓
อย่าง โดยอำนาจติกะ ๕ มีที่นติกะ เป็นต้น
 ไม่รวมกุศลติกะไว้.

๑๓. โยธาติ โย อธิ. วตฺต-
วิตฺตํ เมติ อาปตฺตยา วตฺตโน วิตฺตํ เม
 อชฺฌาจาเร. กามสงฺกปฺปาทโย นว
 มหาวิตกฺกา มิจฺจาสงฺกปฺปา. เอวรูปสฺสาติ
 เอหิสฺส. ตสฺส หิ สีสฺสวเน
 อนุปสงฺกมิตฺวา หุสฺสึเล เสวเนตฺสฺส ตโต
 เอว เตสํ ทิฏฺฐานุคฺติ อาปชฺชเนน
 ปณฺณตฺตวิตฺตํ เม อโทสทสฺสาวิโน มิจฺจา-
 สงฺกปฺปพหุลตาย มนจฺจฺจฺจฺจฺจ อินฺทฺริยานิ
 อรกฺขโต สีสฺส เอกํเสเนว หฺวานภาคิย
 โทติ, น จิตฺตภาคิย, กุโต วิเสสชาติภาคิยคา.

๑๓. คำว่า โยธ ตตฺตเป็น โย อธิ.
 คำว่า ในการละเมิดวตฺต ความว่า ในการ
 ละเมิด คือ ประพตฺลวงวตฺตแห่งอาบติ.
 มหาวิตก ๔ มีกามสังกัปปวิตก เป็นต้น ชื่อว่า
มิจฺจาสังกัปปะ. คำว่า เห็นปานนี้ แปลว่า
 ผู้เช่นนี้. ก็เมื่อภิกษุเช่นนี้ไม่เข้าหาภิกษุผู้มีศีล
 คบแต่ภิกษุหุศีล แต่นั้นแล ก็จะไม่เห็นโทษใน
 การละเมิดบัญญัติ เพราะถือเอาแบบอย่าง
 ของภิกษุหุศีลเหล่านั้น ไม่รักษาอินทริยซึ่ง
มีใจเป็นที่ ๖ เพราะมากไปด้วยมิจฺจา-
สังกัปปะ ศีล ก็จะเป็นแต่หฺวานภาคิยศีลโดย
 ส่วนเดียวเท่านั้น ไม่เป็นจิตฺตภาคิยศีล, มี
 ความเป็นวิเสสภาคิยศีลเป็นต้นมาแต่ไหน.

คุณหญิงนางเยาว์ จิตต์กุศล

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ศีลสมบัติ ศีลปาริสุทธิ จตุปาริสุทธิ- บว่า ด้วยศีลสมบัติ ได้แก่ ด้วยความ
 สีสเลน. อฆญนคฺคสฺส^๑ อุตฺตรินฺติ อุตฺตรี บริบูรณ์แห่งศีล คือ ด้วยจตุปาริสุทธิศีล.
 วิเสสาธคฺคมา ย อวายนคฺคสฺส. จิตฺติภาคิย คำว่า ไม่พยายามสู้ต่อไป ความ
ศีล ภาวติ อสมาธิสํวตฺตนิยตฺตา. สมฺปาทีเต ว่า ไม่พยายามเพื่อบรรลุคุณวิเศษยิ่ง ๆ ขึ้น
 ติ สมาธิสฺมี สีสฺส สสมาธิสํวตฺตนิยตฺตา ไป. ศีลนั้น จัดเป็นวิริยภาคิยศีล เพราะไม่
 นิจฺฉิยติ. สมาธตฺถายาติ สมถวเสน เป็นไปพร้อมเพื่อสมาธิ. ด้วยว่า จะตัดสินได้
 สมาธานตฺถาย. นิพฺพิทฺต วิปัสสนํ. ว่าศีลเป็นไปพร้อมเพื่อสมาธิ ก็ในเมื่อสมาธิ
 พลววิปัสสนาทสฺสนตฺถํ นิพฺพิทาคณฺโฏ^๒ สำเร็จแล้ว. คำว่า เพื่อประโยชน์แก่สมาธิ
 ตาวตฺตาปี สีสฺส นิพฺเพชภาคิยภาวสิทฺธิโต. ความว่า เพื่อประโยชน์แก่ความตั้งจิตมั่น
 ด้วยอำนาจสมถะ. คำว่า ซึ่งนิพพิท คือซึ่ง
 วิปัสสนา. ศัพท์ว่า นิพพิทา ก็เพื่อแสดงถึง
 วิปัสสนาที่มีกำลัง เพราะศีลจะสำเร็จความ
 เป็นนิพเพชภาคิยศีลได้แม้ด้วยเหตุเพียงนั้น.

ยานิ จ ลิกฺขาปทานิ เนสึ เชื่อมความว่า ยานิ จ ลิกฺขาปทานิ
 รกฺขิตพฺพานีติ สมฺปนฺโน, ตานิ ปน เนสึ รกฺขิตพฺพานิ (ลิกฺขาปทเหล่าใด ที่ภิกษุ
 อสํวาทณฺณตฺตโต อณฺณานิ เอกจฺจานิ^๓ เหล่านั้นพึงรักษา), ก็ลิกฺขาปทเหล่านั้น

^๑ ฉ. อฆญนคฺคสฺส.
^๒ ก. นิพฺพิทาคุคคณฺโฏ.
^๓ ฉ. อยํ สทฺโท น ทิสฺสตี.

คุณหญิงนางเยาว์ จิตต์กุศล
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

เนสนติ "รกชิตพพานี"ติ ปทํ อเปกชิตวา
 กตฺตริ สามิวจัน, เตหิ ภิกฺขุหิตี อตุโถ.
สตี วา อุสฺสาเหติ อุสฺสภิกฺกิตฺวา สีลานิ
 รกฺชิตุํ อุสฺสาเห สตี. ทฺสาตี สามเณเรหิ
 รกฺชิตพฺพลีลมาห มฺภิกฺการาหิเน วีย.
อฏฺฐาตี นจฺจาหิมาลาหิเวรมณิ เอกํ
 กตฺวา สพฺพปจฺฉิมวชฺชานิ อฏฺฐ.

ได้แก่ ลิกขาบทบางข้ออื่นจากอสาธารณ-
 บัญญัติ. คำว่า เนส ภิกษุเหล่านั้น เป็น
 ัญญูวิภคติ ลงในกัตตุ เพราะเล็งถึงบทว่า
 "รกชิตพพานี" (ต้องรักษา) แปลว่า อัน
 ภิกษุทั้งหลายเหล่านั้นพึงรักษา. คำว่า หรือ
เมื่อมีอุตสาหะ เมื่อมีอุตสาหะเพื่อชวนชววย
 รักษาศีลทั้งหลาย. คำว่า สิบ ท่านกล่าวถึง
 ศีลที่สามเณรทั้งหลายพึงรักษา เหมือนศีล
 ของมฆิกการพราหมณ์เป็นต้น. คำว่า แปด
 คือ ศีล ๘ ข้อที่เว้นข้อหลังของศีลทั้งหมด
 โดยรวมข้อเว้นจากการพ้อนเป็นต้น กับ
 ข้อเว้นการตัดทรงดอกไม้เป็นต้น เข้าเป็น
 ข้อเดียวกัน.

อวิตฺกุกโมติ ปณฺจณฺ สีลานํ
อวิตฺกุกโม. ปกฺคิสีลนฺติ สภาวสีลํ.
 ตฺตรูปปตฺตินิยคํ หิ สีลํ อุตฺตรกฺรฺกานํ.
มริยาทาจาริตฺตฺนฺติ ตฺสฺส ตฺสฺส สาวชฺชสฺส
 อกรเณ มริยาทกฺกํ, ตฺตฺถ ตฺตฺถ กฺลาหิสฺ
ปฺพฺพฺริเสหิ จปิตํ จาริตฺตํ. กฺลฺเทสปาสณฺท-
 ธมฺโม หิ "อาจารย์สีลนฺ"ติ อธิปฺเบตฺ.

คำว่า ความไม่ละเมิด คือความ
 ไม่ละเมิดศีลทั้ง ๕. คำว่า ปกคิศีล คือศีล
 ตามสภาวะ. ก็พวกชาวอุตรกฺรฺทวิป มีศีลอัน
 กำหนดด้วยการเกิดในที่นั้น. คำว่า จาริต
อันเป็นมรรยาท ความว่า จาริตซึ่งบรรพ-
 บุรุษในตระกูลเป็นต้นนั้น ๆ ตั้งไว้, ที่เป็น
 ขอบเขตในอันไม่กระทำสิ่งที่มีโทษนั้น ๆ. ก็

คุณหญิงนางเยาว์ จิตต์กุศล
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

คตฤ กุลธมฺโม ตาว พุราหมณาที่นั ธรรมประจำตระกูลหรือธรรมประจำท้องถิ่น
 อมชฺชปาณาติ, เทสธมฺโม เอกจฺจนปทวาสีนั และลัทธิปาสัณฑะ ท่านประสงค์เอาว่า
 อหีสณาติ, ปาสณฺหธมฺโม ติตฺถิยานั "อาจารย์ศีล". ในข้อนั้น การที่พวกพราหมณ์
 ยมนิยมาติ. ติตฺถิยมคํ^๑ ที ทิฏฺฐิปาเสน, เป็นต้นไม้ค้ำน้ำเมา เป็นต้น ชื่อว่า ธรรม
 คตฺหาปาเสน จ เทติ ปวตฺตติ, ปาสั ประจำตระกูลก่อน, การที่ชาวชนบทบาง
 วา พาริ อริยวินยสฺส เทตฺติ "ปาสณฺห" ติ แห่ง ไม่เบียดเบียนกัน เป็นต้น ชื่อว่า ธรรม
 วุจฺจติ. ประจําท้องถิ่น, ธรรมคือลัทธิปาสัณฑะ
 ได้แก่ ข้อปฏิบัติ มี ยมะและนิยมะ เป็นต้น
 ของพวกเดียรถีย์. จริงอยู่ ลัทธิของ
 เดียรถีย์ย่อมไป คือ เป็นไปค้ำยบ่วงคือทริฐู
 และบ่วงคือคัตถา เหตุนั้น ท่านจึงเรียกว่า
 "ปาสัณฑะ" แปลว่า ไปค้ำยบ่วง อีกอย่าง
 หนึ่ง ท่านเรียกว่า "ปาสัณฑะ" เพราะอรรถ
 ว่า ขว้างไปซึ่งบ่วง คือ การเบียดเบียน
 วินัยของพระอริยะ.

"ปกคิยา สึลวคิ โทคิ"^๒ วจนโค ศีล คือ ลิกขาบท ๕ ของพระมารดา
 โทธิสตุตมาตุ ปณฺจสิกฺขาปทสึลํ ปริปุณฺณเมว. พระโพธิสัตว์ จัดเป็นศีลที่บริบูรณ์ เพราะ

^๑ ม. ติตฺถิกรมคํ.

^๒ ที. มหา. ๑๐/๑๔.

คุณหญิงนางเยาว์ จิตต์กุศล
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อิทธิ ปน อุกกัสมคั โภธิสตุตปิตรีปี พระบาลีว่า "ตามปกติ พระมารดาของ
จิตกุปุปาทมตเตนปี อสงกิลิฏฐั พระโพธิสัตว์เป็นผู้มีศีล". ก็ศีลของ
"ธมฺมตาสีลนฺ"ติ วุตถั. พระมารดาของพระโพธิสัตว์นี้ เป็นชั้นสูงสุด
ไม่เฝ้าหมอง แม้วัยเพียงเกิดความคิดขึ้น
แม้ในพระบิดาของพระโพธิสัตว์ ท่านจึง
กล่าวว่า "ธรรมตาสีล".

กามคุณุปสนฺหิตนฺติ กามโกฏฐาเสสุ คำว่า เกี่ยวข้องกามคุณ ความว่า เข้าไป
อสุสาหุปสนฺหิตั กามอสุสาหคธิถั. ประกอบพร้อมแล้วด้วยความยินดีคือใครแล้ว
ธมฺมตาสีลนฺติ ธมฺมตาย การณินยาเมน ด้วยความยินดีในกาม ในส่วนของกาม
อาคตสีลั. สีลปารมี ทิ ปรมุกกัสมิ ทั้งหลาย. คำว่า ธรรมตาสีล ก็คือศีลที่มา
ปาเปตวา กุจฉิตตสุส มหาโพธิสตุตสุส แล้วตามธรรมตาสีล คือตามนิยามแห่งเหตุ.
สีลเตเชน คุณานุภาเวน โภธิสตุตมาตุ จึงอยู่ ศีลแห่งมารดาของพระโพธิสัตว์
สรเสเนว ปรมสลุเลชูปคตติ สีลั โทติ. เป็นธรรมชาติ ถึงความขัดเกลาร้อยเยี่ยง
มหากสฺสปาทีนฺติ อาทิ-สทฺเทน ฆททาทีเก ตามสภาพที่เดียว ด้วยเดชแห่งศีล ด้วย
สงฺกนฺทาติ. เต กิร สุจิรั กาลั อานุภาพแห่งคุณของพระมหาโพธิสัตว์ ผู้
สุปริสฺทฺธสีลา เหว หุตฺวา อาคตา. บำเพ็ญศีลบารมี ให้ถึงชั้นสูงสุดเยี่ยมอยู่ใน
เตนาท "สุทฺธสฺตคานนฺ"ติ. ตาสู ตาสู พระกรรม. ด้วยอาทิศัพท์ว่า มหากสฺสปาทีนั
ชาติสูติ สีลวราชมหีสราชาหิชาติสู. ท่านอาจารย์ ย่อมรวมเอาบุคคลทั้งหลาย
บุพเพ ปุริมชาติยิ สิหุโธ เหตุ เอกสุสาติ มีนางภักทาเป็นต้นไว้ด้วย. ได้ยินว่า ท่าน
บุพเพเหตุกสีลั. อิทธิ ปน ปกติสีลาหิ เหล่านี้เป็นผู้มีศีลบริสุทธิ์ที่เดียวกัน ตลอด

คุณหญิงนางเยาว์ จิตต์กุศล

สร้างต้นฉบับพระกัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

สมาทานเนน วินา อวิตักกมลกฺขณั
 สมฺปตฺตวิริตฺติสํกฺหิ ทฏฺฐพฺพิ.

กาลนานมาแล้ว. เพราะฉะนั้น ท่านจึงกล่าว
 ว่า "ของสัตว์ผู้บริสุทธิ์ทั้งหลาย". คำว่า
ในชาตินั้น ๆ ความว่า ในชาติมีชาติที่เป็น
 พระสีลวราชาและมหิงสราชาเป็นต้น. ชื่อ
 ว่า บุพพเหตุกศีล เพราะอรรถว่า มีเหตุ
 สำเร็จมาก่อน คือในชาติก่อน. ก็ศีลมี
 ปกตศีลเป็นต้นนี้ เว้นจากการสมาทาน ก็มี
 ลักษณะไม่ละเมิด ฟังเห็นว่าท่านสงเคราะห์
 เข้าในสัมปตวิริติ.

ยั ภควตา เอว วุตฺตํ สีลนฺติ
 สมฺพนฺโต. อิธาคิ วกฺขมานสีลปริปุรกฺสฺส
 ปุคฺคกฺลสฺส สนนฺิสฺสยภฺตฺตสาสนปริทีปนั,
 อณฺณสาสนสฺส จ ตถาภาวปฏิเสธนั.
 วุตฺตณฺเฑหฺตํ "อิเชว ภิกฺขเว สมโณ ฯ เปฯ
 สฺสณฺญา ปรบฺบปฺวาทา สมณฺเฑหิ อณฺเฑหิ"ติ?
ภิกฺขุติ ทสฺส สีลสฺส ปริปุรกฺปุคฺคกฺล-
 ปริทีปนั. ปาติโมกฺขสัวรสูวโตติ อิทมสฺส

สัมพันธ์ความว่า ยั ภควตา เอว
 วุตฺตํ สีล (ศีลใด อันพระผู้มีพระภาคตรัสไว้
 อย่างนี้). บทว่า อิธ เป็นคำแสดงถึงพระ-
 ศาสนา อันเป็นที่อาศัยของบุคคลผู้บำเพ็ญศีล
 ที่กำลังกล่าวถึงอยู่ และปฏิเสธความเป็น
 อย่างนั้นแห่งศาสนาอื่น. สมดังที่ตรัสไว้ว่า
 "อิเชว ภิกฺขเว สมโณ ฯ เปฯ สฺสณฺญา
 ปรบฺบปฺวาทา สมณฺเฑหิ อณฺเฑหิ". (คฺุกรภิกฺษุ

๑ ม. ม. ๑๒/๑๒๘, ที. มหา.
 ๑๐/๑๗๕-๖, อ. จ. จตุกก. ๒๑/๓๒๓-๔.

คุณหญิงนางเยาว์ จิตต์กุศล
 สร้างต้นฉบับพระกัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปาติโมกข์สี่เล ปฏิกุจฉากาวปรีที่ปนี. ทั้งหลาย สมณะมีในพระศาสนานี้เท่านั้น
วิหรีคีติ อิทมสุส ททนุรูปวิหารสมงฺกิกาว- สมณะที่สองมีในพระศาสนานี้ สมณะที่สาม
 ปรีที่ปนี. อาจารย์โคจรสมปนโนติ อิทธิ มีในพระศาสนานี้ สมณะที่สี่มีในพระศาสนานี้
 ปาติโมกข์สี่วรสุส, อุปริ อธิคณุตพพคุณานนจ ลัทธิของศาสดาอื่นว่างเปล่าจากสมณะผู้รู้ทั่ว
 อุปการกธมฺมปรีที่ปนี. อนมตเตส ถึง). คำว่า ภิกษุ เป็นคำแสดงถึงบุคคล
วชเชส ภยทสสาวิตติ อิทธิ ปาติโมกข์โต ผู้บำเพ็ญศีลนั้น. คำว่า ผู้สำรวจด้วยปาติ-
 อจวนภาวปรีที่ปนี. สมาทายาติ โมกข์สังวร นี้ เป็นคำแสดงว่าภิกษุนั้นตั้งอยู่
 สิกฺขาปทานัน อนวเสสโต อาทานปรีที่ปนี. ในปาติโมกข์สังวรศีล. คำว่า อยู่ นี้ เป็น
สิกฺขตีติ สิกฺขาย สมงฺกิกาวปรีที่ปนี. คำแสดงว่าภิกษุนั้นมีความพร้อมเพรียง ด้วย
สิกฺขาปเทสุติ สิกฺขิตพพธมฺมปรีที่ปนี. ยี่ การอยู่สมควรแก่ศีลนั้น. บทว่า ถึงพร้อม
 ปเนตถ วตฺตพฺพ, คัม ปรีโต อาวิภวิสฺสตี. ด้วยอาจารย์และโคจร นี้ เป็นคำแสดงถึง

ธรรมที่เป็นอุปการะ แก่ปาติโมกข์สังวรศีล
 และคุณที่จะพึงบรรลุสูง ๆ ขึ้นไป. คำว่า
ผู้มีปกติเห็นภัยในโทษมากกว่าเล็กน้อย นี้
 เป็นคำแสดงว่าไม่เคลื่อนจากปาติโมกข์ศีล.
 คำว่า สมาทาน เป็นคำแสดงถึงการถือเอา
 ซึ่งสิกขาบททั้งหลายโดยไม่มีส่วนเหลือ. คำ
 ว่า ศึกษา เป็นคำแสดงถึงความเป็นผู้มี
 ความพร้อมเพรียงในสิกขา. คำว่า
ในสิกขาบททั้งหลาย เป็นคำแสดงถึงธรรม

คุณวรรณงาม ศรีเฟื่องฟู
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ที่จะพึงศึกษา. ก็คำใดที่ควรกล่าวในอธิการ
นี้, กำนันจักมีแจ้งข้างหน้า.

โสติ ปาติโมกขสังวรศีเล ปติภูจิต-
ภิกขุ. เตน ยาทิสฺสส อินฺทฺริยสังวรศีล
อิจฺฉิตพฺพํ, ตํ ทสฺเสติ. จกฺขุณาติ ยโต
โส สฺวโร, ตํ ทสฺเสติ. รูปฺนฺติ ยตฺถ โส
สฺวโร, ตํ ทสฺเสติ. ทิสฺวา น
นิมิตฺตคฺคกาทิ โหติ นानุพฺพณชนฺคกาทิ
สังวรสฺส อุบายํ ทสฺเสติ. ยตฺวาธิกรณ
ฯเปฯ อนฺวาสฺสเวยฺยุณฺติ สังวรสฺส ปฏฺิปกฺขํ
ตตฺถ จ อาทึนฺวํ ทสฺเสติ. สังวราย
ปฏฺิปชฺชตีติ ปเคว สติยา อุปกฺุรเปตพฺพตํ
ทสฺเสติ. รกฺขตี จกฺขุณฺทฺริยณฺติ สติยา
อุปกฺุรอาปนเมว จกฺขุณฺทฺริยสฺส อารกฺุชาติ
ทสฺเสติ. จกฺขุณฺทฺริเย สังวรํ อาปชฺชตีติ
ตถาภูตา สติเยว เอตฺถ สังวโร
ทสฺเสติ. วิตฺติกุมสฺส วเสนาติ สมฺพนฺโธ.
ฉนฺนํ สิกฺขาปทานนฺติ "อาชีวเหตฺ
อาชีวการณา อสฺนตํ อภฺุตํ อฺุคฺคฺตริมนุสฺสธมฺมํ

บทว่า โส โยค ปาติโมกขสังวรศีเล
ปติภูจิตภิกขุ แปลว่า ภิกษุผู้ตั้งอยู่ในปาติ-
โมกขสังวรศีลนั้น. ด้วยบทว่า โส นั้น พระ
ผู้มีพระภาค ย่อมทรงแสดงถึงภิกษุชนิดที่พึง
ปรารธนาอินทริยสังวรศีลนั้น. คำว่า ด้วย
จักขุ ทรงแสดงถึงจักขุอันเป็นแดนแห่งสังวร.
คำว่า รูป ทรงแสดงถึงรูปอันเป็นที่ตั้งแห่ง
สังวร. คำว่า เห็นแล้วเป็นผู้ไม่ถือเอานิमित
ไม่ถือเอาอนุพยัญชนะ ทรงแสดงถึงอุบาย
แห่งสังวร. คำว่า อภิขณาโทมนัสทั้งหลาย
ธรรมทั้งหลายอันเป็นบาปอกุศล จะพึงไหล
ไปตามภิกษุผู้ไม่สำรวมจักขุทริยอยู่ เพราะ
เหตุไม่สำรวมจักขุทริยใด ทรงแสดงธรรม
อันเป็นปฏิปักษ์ต่อสังวรและโทษในธรรม อัน
เป็นปฏิปักษ์ต่อสังวรนั้น. คำว่า ย่อมปฏิบัติ
เพื่อสังวร ทรงแสดงถึงความที่สติเป็นธรรม
ที่พึงเข้าไปตั้งไว้ก่อนที่เคี้ยว. คำว่า ย่อม

คุณสมานจิต ธรรมวิทย์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อุลลปตี^๑คืออาทิตยา อากตานิ ฉนัน รักษาจักขุนทรีย์ ทรงแสดงว่าการควบคุม
 ปาราชิกาทีปฐิสยุตตานิ ลิกขาปทานิ. จักขุนทรีย์ ก็คือการยังสติให้เข้าไปตั้งไว้
 นั้นเอง. คำว่า ยอมถึงความสำรวมใน
จักขุนทรีย์ ทรงแสดงว่า สตินั้นแหละอันเป็น
 อย่างนั้น เป็นสังวรในจักขุนทรีย์นี้. เชื่อม
 ความว่า ด้วยอำนาจความก้าวล่วง. คำว่า
ลิกขาบท ๖ ความว่า ลิกขาบททั้ง ๖ ข้อ
 คือ ที่สัมปยุตด้วยปาราชิกาบัติเป็นต้น ที่มา
 โดยพระบาลีที่ว่า "อาชีวะเหตุ อาชีวะ-
 การณา อสนุตติ อญุตติ อุตฺตริมนุสฺสธมฺม
 อุลลปตี" เป็นต้น ภิกษุยอมกล่าววอดอุตริ-
 มนุสฺสธรรมอันไม่มีอยู่ อันไม่เป็นจริง เพราะ
 อาชีวะเป็นเหตุ เพราะอาชีวะเป็นตัวการ.

สามนุตชุปนาทิตา ทิวิเชน กุหนวตฺตุนา การล่องลอยด้วยกุหนวัตถุ ๓ อย่าง มีการพูด
 วิมฺหาปนํ กุหนา. อตฺตานิ, ทายกํ วา เลียบเคียงเป็นต้น ชื่อว่า กุหนา (การล่อง-
 อุกฺขิปิตฺวา ยถา โส กิณฺจิทฺทาทิ, เหว ลวง). การกล่าวเขินยอตนเอง หรือทายก
 กถนํ ลปนา. นิมิตฺตํ วุจฺจติ ปจฺจยทาน- โดยประการที่เขาจะให้อะไร ๆ ได้ ชื่อว่า

^๑ วิ. มหาวิภงฺค. ๑/๑๗๐-๑๗๑,

วิ. ปริวาร. ๘/๒๕๔.

สณฺณุปาทกั กายวจีกมฺม, เตน นิมิตฺเตน
จรตี, นิมิตฺตํ วา กโรตีตี นิมิตฺติโก,
ตสฺส ภาโว เนมิตฺติกตา.

ลปนา (การปล่อย). ชื่อว่า นิมิตติกะ
เพราะอรรถว่า กายกรรมและวจีกรรมที่ให้
เกิดความหมายว่า จะให้ปัจจัยท่านเรียกว่า
นิमित, ประพฤติด้วยนิमितนั้น หรือทำนิमितนั้น,
ภาวะของนิमितติกะนั้น ชื่อว่า เนมิตติกตา
(การทำไป).

คนฺฐาทโย^๑ วีย ลากาย^๒ ปเรสฺ
อกุโกสนาทีนา นปีสตีตี นปีเปโส,
นปีเปโสว นปีเปสิโก, ตสฺส ภาโว
นปีเปสิกตา. มหิจฺจตาย อตุตนา
ลหุทธลาเภน ปโรโต ลากปริเยสนา
ลาเภน ลามํ นิชีสีสนตา^๓ เอวมาทีนฺนติ
อาที-สทฺเทน อนุปปียภาณิตาจากุมฺยตาที
สงฺกณฺหาติ. ปฏิสงฺขานเนน ปจฺจเวกฺขณาย
ปรีสุทฺโธ อสงฺกิลิฏฺโจะ ปฏิสงฺขานปรีสุทฺโธ.
จตุตทาโร ปจฺจยา ปรีกฺขณชียนฺติ เอเตนาติ

ภิกษุยอมมคชย์ด้วยการค่าเป็นต้นซึ่งคนเหล่า
อื่น เพราะลามเหมือนมคชของหอมเป็นต้น
ฉะนั้น จึงชื่อว่า นปีเปโส, นปีเปโส นั้นแหละ
เป็น นปีเปสิโก, ภาวะของนปีเปสิกะนั้น
ชื่อว่า นปีเปสิกตา (การบีบบังคับ). การ
แสวงหาลามของคนอื่น ด้วยลามที่ตนได้แล้ว
เพราะมีความปรารถนามาก ชื่อว่า การ
แลกลามด้วยลาม. ท่านสงเคราะห์ความ
เป็นผู้หุดด้วยถ้อยคำไม่เป็นที่รัก และความ
ประจบเป็นต้น ด้วยอาทีศัพท์ในคำว่า เอว-

^๑ ส. ภูฎาทโย; ม. ส. ภูฎาทโย.

^๒ ม. สลากาย.

^๓ ฉ. นิชีสีสนตา.

จตุปัจจัยปริโกโค,
อนวชชเจตนา.

ตถา

ปวตฺตา

มาทินิ. กัณเฐ. บริษัทคือไม่เข้าหามอง
ด้วยการพิจารณาก็ยังเวกขณะ ชื่อว่า
ปฏิสังขานปริสุทธ (บริษัทด้วยการ
พิจารณา). สภาวะ ชื่อว่า จตุปัจจัยปริโกโค
เพราะอรรถว่า เป็นเหตุปริโกคปัจจัย ๔,
ได้แก่ เจตนาที่หาโทษมิได้ อันเป็นไปแล้ว
ด้วยประการนั้น.

ปาติโมกขสังวรสีลาฉลยนา

๑๔. ตตฺรราติ เตสุ ปาติโมกข-
สังวรราชิส. อาทิโต ปฏฺจายาติ "อิธ
ภิกฺขุ"ติอาทินา^๑ อากตเทสนาย อาทิโต
ปฏฺติ. วินิจฺฉยกถาติ ตตฺถ สัสสมวิธมเนน
วินิจฺฉยวาทา กถา. ปจฺมสฺส อตฺถสฺส
สพฺพสาธาธมคฺคา อสาธาธมํ ปพฺพชิตาเวณิกํ
ปริยายํ หสฺเสนฺโต "ภินฺนปฏฺชราทิตาย"^๒

พรรณนาปาติโมกขสังวรศีล

๑๔. บทว่า ตตฺร ความเท่ากับ เตสุ
โยค ปาติโมกขสังวรราชิส แปลว่า ในบรรดา
ปาติโมกขสังวรศีลเป็นต้นเหล่านั้น. คำว่า
อาทิโต ปฏฺจาย ความว่า จำเดิมแต่ต้นแห่ง
เทศนาที่มาแล้วด้วยคำเป็นต้นว่า "อิธ
ภิกฺขุ" กัณเฐ. บทว่า วินิจฺฉยกถา ความว่า
กถาที่นำมาซึ่งข้อวินิจฉัย ด้วยอันขจัดความ

^๑ อภ. วิ. ๓๕/๓๒๘.

^๒ ฉ. ฉินฺนภินฺนปฏฺชราทิตาย.

คุณสมานจิต ธรรมวิทย์

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วา"ติ. อาท. เอวณหิสฺส สงสัยในศีลเหล่านั้น. ท่านอาจารย์เมื่อจะ
 ปฏิญาณปาติโมกขสังวรโยคยตา ทสฺสิตา แสดงปริยายอันเป็นแผนกหนึ่ง ของบรรพชิต
 โหติ. ภินฺนปฏฺธราทีภาโว จ นาม ที่ไม่ทั่วไปเพราะเนื้อความข้อแรก ที่ทั่วไป
 ทฬิทฺทสฺสาปปี นิคฺคติกสฺส^๑ โหติตี ตโต แก่บุคคลทุกจำพวก จึงกล่าวว่า "ภินฺน-
 วิเสเสตุ" "สทฺธธาปพฺพชิตโต"ตี วตุวา ปฏฺธราทีคาย วา" หรือนัยหนึ่งเพราะความ
 ปฏิปัตติยา โยคยภาวทสฺสนตฺถิ เป็นผู้ใช้ผ้าที่ฉีกขาดแล้วเป็นต้น ดังนี้. และ
 "กฺลฺบุตรโต"ตี วตุตุ. อาจารย์กฺลฺบุตรโต วา คัวยประการฉะนี้ ย่อมเป็นอันแสดงว่าภิกษุ
 หิ ปฏิปชฺชิตุํ สกฺโกติ ชาตีกฺลฺบุตรโต วา. นั้นเป็นผู้ควรแก่ปาติโมกขสังวร อันบริบูรณ์
 แล้ว. ก็ธรรมดา ภาวะแห่งผู้ที่ทรงผ้าที่ฉีก-
 ขาดแล้วเป็นต้น ย่อมมีแม้แก่คนเข็ญใจที่ไม่มี
 ทางไป ฉะนั้น เพื่อให้ต่างจากคนเข็ญใจ
 นั้น จึงกล่าวว่า "ผู้บวชด้วยศรัทธา" ดังนี้
 แล้ว จึงกล่าวว่า "กฺลฺบุตร" เพื่อแสดง
 ภาวะ แห่งความเป็นผู้ประกอบการปฏิบัติ.
 จริงอยู่ กฺลฺบุตรผู้มีอาจารย์ หรือกฺลฺบุตร
 โดยกำเนิด ก็ย่อมอาจปฏิบัติได้.

สิกฺขาบทสี่ลนฺติ จาริตฺตวารีตฺตปฺปเภทํ คำว่า ศีลคือสิกขาบท ใดแก่ ศีลที่ทรงบัญญัติ
สิกฺขาบททวเสน ปณฺณคฺคํ สี่ล. โยติ ไว้คัวยอำนาจสิกขาบท อันต่างคัวยจาริตศีล

^๑ ส. นิคฺคติกสฺส, ฉ. นิคฺคทิตฺตสฺส.

คุณสมานจิต ธรรมวิทย์
 สร้างต้นฉบับพระกัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อนิยมนิทฺเตโส. โย โภจํ ปุคฺคโล. นฺนฺติ
 วินยปริยาปนฺนํ สึลฺลํ. ตฺนฺติ ปุคฺคลํ.
โมกฺเขติ สหการิการณาวโต. อปาเย
 ภวานํติ อาปาโยกานิ. อาทิ-สฺสฺเท ททณฺณํ
 สหฺพํ สํสารทฺกฺขํ สงฺกฺคฺคฺคาติ. สํวรณํ
 กายวจฺจิวารานํ ปิทฺทํ. เยเน เต สํวฺตา
 ปิทฺทิกา โทณฺติ, โส สํวโร.

และวาริตศีล. บทว่า โย เป็นคำแสดงโดย
 ไม่แน่นอน คือบุคคลใดบุคคลหนึ่ง. บทว่า นฺนฺติ
 โยค วินยปริยาปนฺนํ สึลฺลํ แปลว่า ได้แก่ศีลที่
 นับเนื่องในวินัยนั้น. บทว่า ตฺนฺติ โยค ปุคฺคลํ
 แปลว่า บุคคลนั้น. ย่อมยังบุคคลนั้นให้พ้น
 เพราะความเป็นเหตุ แห่งการทำความ
 กุศลทั้งหลายในอบาย เหตุนี้ ชื่อว่า
อาปาโยกานิ (ภพในอบาย). ด้วยอาทิศัพท์
 ท่านรวมถึงทุกขในสงสารทั้งสิ้นอันจากภพใน
 อบายนั้น. การปิดกายทวารและวจีทวาร
 ชื่อว่าความระวัง. ทวารทั้งหลายเหล่านั้น
 ย่อมเป็นอันกันแล้ว ปิดแล้วด้วยการปิดใจ,
 การปิดนั้นชื่อว่า สังวร.

ยสฺมา ปน โส สตฺตฺนํ อปตฺตฺกฺขนฺธานํ
 อวตฺตฺกฺกโม วิตฺตฺกฺกมฺปฏิปกฺโขติ กตฺวา,
 ตสฺมา วุตฺตํ "กายิกฺวาจสิกฺสฺส
อวตฺตฺกฺกมฺสฺเสตฺติ นามนฺ"ติ. ปาติโมกฺข-
สํวรสํวฺโตติ^๑ ปาติโมกฺขสํวเร

ก็เพราะสังวรนั้น คือ ความไม่ก้าวล่วง
 กองอาบัติทั้ง ๑ เพราะทำอธิบายว่า เป็น
 ปฏิบัตย์ต่อความก้าวล่วง, ฉะนั้น ท่าน
 จึงกล่าววว่า "คำว่าสังวรนี้เป็นชื่อของการ
ไม่ก้าวล่วง(อาบัติ). อันเป็นไปทางกายและ

^๑ ฉ. ปาติโมกฺขสํวเร สํวฺโตติ.

ปัททิตกายวจิตฺวาโร. ตถาภูโต จ ยสฺมา
คํ อุเปโต เตน จ สมงฺคิ นาม โหติ,
ตสฺมา วุตฺตํ "อุปกโต สมนฺนาคโตติ
อตฺโต"ติ.

ทางวาจา". คำว่า สำรวมแล้วตั้งสังวรคือ
ปาติโมกข์ ความว่า มีกายทวารและ
วจีทวาร อันปิดแล้วด้วยปาติโมกขสังวรศีล.
ก็เพราะผู้ที่เป็นอย่างนั้น ย่อมชื่อว่า เข้าถึง
แล้วซึ่งปาติโมกขสังวรศีลนั้น และชื่อว่า
มีความพร้อมเพรียง ด้วยปาติโมกขสังวรศีล
นั้น, ฉะนั้น ท่านจึงกล่าวไว้ว่า "อธิบายว่า
เข้าถึงแล้ว ประกอบแล้ว" ดังนี้.

อปโร นโย : กิเลสํ พลวภาวโต
ปาปกิริยาย สุกฺรภาวโต ปุณฺณกิริยาย จ
ทุกฺกรภาวโต พหุขตฺตํ อปาเยสุ
ปตฺนสีโลติ ปาตี, ปุณฺณชฺชโน. อนิจฺจตาย
วา ภาวทิสฺสุ กมฺมเวกฺกขิตฺโต สมฺมยฺนตฺตํ
วีย อนวฏฺฐาเนน ปริพฺภมฺนโต กมฺนสีโลติ
ปาตี, มรณวเสน วา ตมฺหิ ตมฺหิ
สत्ตฺตนิกาเย อตฺตภาวสฺส ปาตฺนสีโลติ
ปาตี, สत्ตฺตสนฺตานิ, จิตฺตเมว วา.
คํ ปาตินิ สํสํารทุกฺขโต โมกฺกเชตฺติ
ปาติโมกฺข์. จิตฺตสฺส หิ วิโมกฺขภฺูเจน
สत्ตฺโต "วิมุตฺโต"ติ วุจฺจติ. วุตฺตํ หิ

อีกนัยหนึ่ง : ปุณฺณชฺชโน ชื่อว่า ปาตี
(ผู้มีอันตกไปเป็นปกติ) เพราะอรรถว่า
มีปกติตกไปในอบายทั้งหลาย มากครั้ง
เพราะกิเลสทั้งหลายมีกำลัง ๑ เพราะการ
ทำบาปทำได้ง่าย ๑ เพราะการทำบุญทำได้
ยาก ๑. หรือชื่อว่า ปาตี (ผู้มีอันตกไปเป็น
ปกติ) เพราะอรรถว่า เป็นผู้มีอันกำลังแห่ง
กรรมชั้คไปแล้วในภาพเป็นต้น เพราะความ
ไม่เที่ยง มีปกติไป เพราะหมุนไปรอบโดยที่
ไม่ตั้งมั่นอยู่ เหมือนเครื่องยนต์สำหรับปั่น
หม้อ, อีกอย่างหนึ่ง สันดานแห่งสัตว์หรือจิต
นั่นเอง ชื่อว่า ปาตี (ผู้ทำให้ตกไปเป็นปกติ)

คุณสมานจิต ธรรมวิทย์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

"จิตตโวทานา วิสุชฺฌนฺตี"^๑ "อนุปาทาย
 อาสเวหิ จิตฺตํ วิมุตฺตนฺ"^๒ จ. อถวา
 อวิชฺชาทีนทา เหตุนา สัสสาเร ปตฺติ กจฺฉติ
 ปวตฺตตฺตีติ ปาตี, "อวิชฺชานันฺวณฺณํ สตฺตฺตํ
 ตณฺหาสํโยชนานํ สนฺธาวตํ สัสสรตฺน"^๓ ทิ
 วุตฺตํ. ตสฺส ปาตีโน สตฺตฺตสฺส
 ตณฺหาทิสงฺกิลสฺตฺตยโต โมกฺโข เอเคนาติ
 ปาตีโมกฺโข.

เพราะอรรถว่า มีปกติยังอัฏภาพให้ตกไปใน
 สัตตนิกายนั้น ๆ ด้วยอำนาจแห่งความตาย.
 ชื่อว่า ปาตีโมกข์ เพราะอรรถว่ายังปาตีนั้น
 ให้พ้นจากสังสารทุกข์. ก็สัตว์ ท่านเรียกว่า
 "วิมุตโต" (ผู้หลุดพ้น) เพราะอรรถว่า
 หลุดพ้นแห่งจิต. สมจริงดังที่ตรัสไว้ว่า
 "จิตตโวทานา วิสุชฺฌนฺตี" (สัตว์ทั้งหลาย
 ย่อมหมดจด เพราะความปล่อยแผนแห่งจิต)
 และว่า "อนุปาทาย อาสเวหิ จิตฺตํ วิมุตฺตํ"
 (จิตหลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลายเพราะไม่ยึด
 มัน) ดังนี้. อีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่า ปาตี
 (ผู้ตกไป) เพราะอรรถว่า ตกไป คือ ไป
 เป็นไปในสังสาร เพราะเหตุมีอวิชชา
 เป็นต้น, สมดังที่ตรัสไว้ว่า "สัตว์มีเครื่อง
 กันคืออวิชชา มีสังโยชน์คือตัณหา เล่นไปอยู่
 ห่วงเหี่ยวไปอยู่" ดังนี้. ชื่อว่า ปาตี-

^๑ ส. ขนฺธ. ๑๗/๑๘๔, ปาฬิมฺพน

จิตตโวทานา สตฺตฺตา วิสุชฺฌนฺตีติ ทิสฺสตี.

^๒ ส. ขนฺธ. ๑๗/๑๔๑, วิ. มหา. ๔/๓๓.

^๓ ส. นิ. ๑๖/๒๑๓.

คุณสมานจิต ธรรมวิทย์

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

โมกข์ เพราะอรรถว่า เป็นเหตุให้สัตว์
ชื่อว่า ปาติ นั้น พ้นจากสังกิเลสทั้ง ๓
มีตัณหาเป็นต้น.

"กณฺเฏกาไฟ" ติอาหิ^๑ วิยสฺส สมาสสิทฺธิ
เวทิตพฺพา. อถวา ปาเตติ วิปปาเตติ
ทุกฺเขติ ปาติ, จิตฺตํ. วุตฺตํ หิ "จิตฺเตน
นียติ โลโก, จิตฺเตน ปริกิสฺสตี"^๒ ติ. ตสฺส
ปาติโน โมกฺโข เอเตนาติ ปาติโมกฺโข,
ปตฺติ วา เอเตน อปายทุกฺเข, สํสารทุกฺเข
จาทิ ปาติ, ตณฺหาทิสงฺกิเลส. วุตฺตํ หิ
"ตณฺหา ชเนติ ปุริส"^๓, ตณฺหาหุติโย
ปุริส"^๓ จ อาหิ. ตโต ปาติโต โมกฺโขติ
ปาติโมกฺโข. อถวา ปตฺติ เอกุถาติ ปาติ,^๔
ฉ อชฺชตฺติกพาทิราณี อายตนาณี. วุตฺตํ

พึงทราบว่ คำว่า ปาติโมกข์ นั้น สำเร็จ
โดยการสมาส เหมือนศัพท์ทั้งหลาย มีศัพท์
ว่า "กณฺเฏกาไฟ" เป็นต้น. อีกอย่างหนึ่ง
จิต ชื่อว่า ปาติ เพราะอรรถว่าทำให้ตกไป
คือให้ตกพินาศไปในทุกข์. สมจริงดังที่ตรัส
ไว้ว่า "จิตฺเตน นียติ โลโก, จิตฺเตน
ปริกิสฺสตี" (โลกอันจิตย่อมนำไป อันจิตย่อมน
เลือกใส่ไป). คือ ชื่อว่าปาติโมกข์ เพราะ
อรรถว่า เป็นเหตุให้จิต ชื่อว่า ปาติ นั้น
พ้นไป อีกอย่างหนึ่ง สังกิเลสมีตัณหาเป็นต้น
ชื่อว่า ปาติ เพราะอรรถว่า เป็นเหตุให้ตก

^๑ ส. ส. ๑๕/๕๔, ฉ. ปริกิสฺสตี.

^๒ ส. ส. ๑๕/๕๑-๕๒.

^๓ พ. อี. ๒๕/๒๓๖, พ. จุฬ. ๓๐/๒๔๑,

พ. มหา. ๒๔/๕๕๘.

^๔ ฉ. ปาติณิ.

คุณสมานจิต ธรรมวิทย์

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

หิ "ฉสุ โลโก สมุปนุโน, ฉสุ กุพฺพติ
สนฺถวณ"ติ?

ไปในอบายทุกข์และสังสารทุกข์. สมจริงตั้ง
ที่ตรัสไว้ว่า "ตณฺหา ชเนติ ปุริสํ, (ตัดหา
ย่อมยังบุรุษให้เกิด) และว่า ตณฺหาทฺติโย
ปุริโส (บุรุษมีตัดหาเป็นเพื่อนสอง)" ทั้งนี้
เป็นต้น. ชื่อว่า ปาติโมกข์ เพราะอรรถว่า
พ้นจากปาตินั้น. อีกอย่างหนึ่ง อายตนะ-
ภายใน ๖ และภายนอก ๖ ชื่อว่า ปาติ
เพราะอรรถว่า เป็นที่ตกไป. สมคังที่ตรัส
ไว้ว่า "ฉสุ โลโก สมุปนุโน, ฉสุ
กุพฺพติ สนฺถว" (โลกเกิดขึ้นพร้อมใน
เพราะอายตนะ ๖ ย่อมทำความพอใจใน
อายตนะ ๖).

คโต ฉอชฺชตฺติกาหิรายตฺนสงฺชาตโต
ปาติโต โมกฺโขติ, ปาติโมกฺข์. อถวา
ปาโต วิปาโต อสฺส อตฺถิติ ปาติ,
สํสาโร. คโต โมกฺโขติ ปาติโมกฺข์,
อถวา สพฺพโลกาธิปติภาวโต ฌมฺมิสฺสโร
ภกฺวา "ปติ"ติ วุจฺจติ. มุจฺจติ เอเตนาติ

ศีล ชื่อว่า ปาติโมกข์ เพราะอรรถว่า พ้น
จากปาติ กล่าวคือ อายตนะภายใน ๖ และ
อายตนะภายนอก ๖ นั้น. อีกอย่างหนึ่ง
สังสาร ชื่อว่า ปาติ เพราะอรรถว่า ผู้มีอัน
ตกไป คือตกพินาศไป. ศีล ชื่อว่า ปาติโมกข์
เพราะอรรถว่าพ้นจากสังสารนั้น, อีกอย่าง

^๑ ส. ส. ๑๔/๕๖, พ. ส. ๒๕/๓๔๘.

โมกฺโข, ปติโน โมกฺโข เตน หนึ่ง พระผู้มีพระภาคผู้เป็นใหญ่ในธรรม
 ปณฺหคฺคคฺคาติ ปติโมกฺโข, ปติโมกฺโข ฉัณฺชาวลโลกเรียกว่่า "ปติ" เพราะความ
 เอว ปาดิโมกฺโข. สฬฺพคฺคณานํ วา เป็นอธิบดีแห่งโลกทั้งปวง. ชื่อว่า โมกฺข
 มุลภาวโต อุตฺตมญฺเฐน ปติ จ โส เพราะอรรถว่่า เป็นเหตุพัน, ศีล ชื่อว่่า
 ยถาวุตฺเตนตฺเถน โมกฺโข จาติ ปติโมกฺโข เพราะอรรถว่่า เป็นเครื่องพัน
 ปติโมกฺโข, ปติโมกฺโข เอว ปาดิโมกฺโข. แห่งพระผู้มีพระภาคผู้ชื่อ ปติ เพราะอันพระ
 ตถา ติ วุตฺตํ "ปาดิโมกฺขนฺติ มุขเมตํ ผู้มีพระภาคผู้ชื่อว่่าปตินั้น ทรงบัญญัติแล้ว,
 ปมุขเมตณฺ"ติ^๑ วิตุถาโร. ปติโมกฺโข นั้นแหละ เป็น ปาดิโมกฺโข.
 อีกอย่างหนึ่ง ศีลเป็นปติ เพราะอรรถว่่า
 สูงสุดโดยความเป็นมูลรากของสรรพคุณทั้ง-
 หลายนั้นด้วย เป็นโมกฺขะเพราะอรรถตามที
 กล่าวแล้วด้วย เหตุนั้น จึงชื่อว่่า ปติโมกฺข,
 ปติโมกฺข นั้นแหละ เป็น ปาดิโมกฺข. จริง
 อย่างที่ท่านกล่าวไว้ว่่า "ปาดิโมกฺขนฺติ
 มุขเมตํ ปมุขเมตํ" ความว่่า ปาดิโมกฺโข นี้
 ความว่่า ศีลนี้เป็นมุข ศีลนี้เป็นประมุข ดังนั้
 พึงอธิบายต่อไป.

อถวาท ป-อติ ปกาเร, อตี-ติ อีกอย่างหนึ่ง ศัพท์ว่่า ป เป็นนิยาค
 อจฺจนฺตญฺเฐ นิปาโต, ตสฺมา ปกาเรหิ ใช้ลงในอรรถว่่า ประการะ, ศัพท์ว่่า อติ

^๑ อภ. วิ. ๓๕/๓๓๑, ว. มหา. ๔/๒๐๔.

คุณอมอร เซตุน

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อจุจฺจนฺตํ โมกฺกเชตฺติ ปาติโมกฺกชํ. อิทํ หิ
 สึลํ สยํ ททงฺกวเสณ, สมานิสฺสทิตฺติ
 ปณฺณาสทิตฺตญจ วิกฺขมฺภนวเสณ, สมุจฺเจทวเสณ
 จ อจุจฺจนฺตํ โมกฺกเชติ โมเจตฺติ ปาติโมกฺกชํ,
 ปติ ปติ โมกฺกโชติ วา ปติโมกฺกโช, ตมฺหา
 ตมฺหา วิตฺติกฺกมโทสโต ปจฺเจกํ โมกฺกโชติ
 อตุโณ, ปติโมกฺกโช เอว ปาติโมกฺกชํ.
 โมกฺกโชติ วา นิพฺพานํ, ตสฺส โมกฺกชสฺส ปติ
 พิมฺพญฺโตติ ปติโมกฺกโช.

เป็นนิบาตลงในอรรถว่า อัจจันต (ล่อง-
 ส่วน), เพราะฉะนั้น ศีลโคที่ชื่อว่าปาติโมกข์
 ยังสัตว์ให้พ้นโดยการล่องส่วน เหตุนั้น
 ศีลนั้น ชื่อว่า ปาติโมกข์. ก็ศีลนี้ ตนเอง
 ย่อมยังสัตว์ให้พ้น คือ ปลดเปลื้องล่องส่วน
 ด้วยอำนาจตทั้งภพระหาณด้วย, ที่ประกอบ
 ด้วยสมาธิ และประกอบด้วยปัญญา ย่อมยัง
 สัตว์ให้พ้น คือปลดเปลื้องด้วยอำนาจ
 วิกขัณณประหาณ และด้วยสมุจเจทประหาณ
 เพราะเหตุนั้น ศีลนั้นจึงชื่อว่า ปาติโมกข์,
 อีกอย่างหนึ่ง ศีลชื่อว่า ปติโมกข์ เพราะ
 อรรถว่า เป็นความพ้นเฉพาะ ๆ อธิบายว่า
 เป็นความพ้นเฉพาะอย่างจากโทษ คือความ
 ละเมียดนั้น ๆ, ปติโมกฺกชํ นั้นแหละ เป็น
 ปาติโมกฺกช. อีกอย่างหนึ่ง คำว่า โมกฺกช
 ได้แก่ นิพพาน, ศีล ชื่อว่า ปติโมกฺกช เพราะ
 อรรถว่า เป็นรูปเปรียบเทียบตรงต่อนิพพานอัน
 ชื่อโมกขนั้น.

^๑ ฉ. ปฏิพิมฺพญฺโตติ.

สีลสัวโร หิ สุริยสฺส อรุณคฺคณฺนํ วยิ แท้จริง สีลสังวรเป็นความอุทัย คือแรกขึ้น
 นิพพานสฺส อุทฺยภูโต ตบฺปฏิภาโค วยิ แห่งพระนิพพาน เหมือนความโผล่ขึ้นแห่ง
 ยถารหํ กิเลสนิพพานโต, ปติโมกฺโขเยว อรุณของดวงอาทิตย์ ฉะนั้น จึงเหมือนกับ
 ปาติโมกฺข์. อถวา โมกฺข์ ปติ วตฺตติ, เป็นส่วนเปรียบแห่งนิพพานนั้น เพราะเป็น
 โมกฺขากิมุขนฺตึ วา ปติมูกฺข์, ปติโมกฺขเมว การดับกิเลสได้ตามสมควร, ปติโมกฺข
 ปาติโมกฺขนฺตึ เอวมฺเปตฺถ^๒ ปาติโมกฺข- นั้นแหละ เป็น ปาติโมกฺข. อีกอย่างหนึ่ง
 สทฺทสฺส อตฺถโต เวทิตฺโพ. อิริยตีติ ศีล ชื่อว่า ปติมูกฺข เพราะอรรถว่าเป็นไป
 อตฺตภาวํ ปวตฺเตติ. "วิหฺรตี"ติ หิ อิมินา เฉพาะโมกฺข (คือพระนิพพาน) หรือเพราะ
 ปาติโมกฺขสัวรสีเล จิตฺสฺส ภิกฺขุโน อรรถว่า มีหน้าเฉพาะต่อโมกฺข (คือพระ-
 อิริยาปถวิหาโร ทสฺสีโต. ปาฬิยนฺตึ นิพพาน) ปติโมกฺข นั้นแหละเป็น ปาติโมกฺข
ณานวิภังคปาฬิยิ^๓ บัณฑิตพึงทราบความหมายแห่งปาติโมกขศัพท์
 ในอธิการนี้ ด้วยประการดังกล่าวมานี้. คำ
 ว่า อิริยติ แปลว่า ย่อมยังอรรถภาพให้เป็นไป.
 ก็ท่านแสดงการพักอิริยาบถ (อิริยาปถวิหาร)
 ของภิกษุผู้ตั้งอยู่ในศีล คือ ปาติโมกขสังวร
 ด้วยคำว่า "วิหฺรตี" นี้. คำว่า ในพระบาลี
 คือ ในพระบาลีณานวิภังค.

^๑ ฉ. ปติโมกฺข์.

^๒ ฉ. เอว เมตฺถ.

^๓ อภ. วิ. ๓๕/๓๓๑.

ตตถ กามั สมณาจารย์, สมณโคจรณ
 หสเสศุ "อาจารย์โคจรสมปนโน"ติ วุตต,
 ยถา ปน มคคั อัจจิกขนโต "วามั
 มุณจ, ทกขินั คณหา"ติ วชุเขตพพพพกั
 คเทศพพิ วเทยย, ยถา วา
 สสี่สนหาเนน ปหีนเสทมลชลลิกสสุ
 มาลาคนุธิเลปนาทิวินุสนสัวิธานั มุคฺตรูป,
 เอวั ปหีนปาปธมมสสุ กลุยาณธมมสมาโยโค
 มุคฺตรูปติ "อตุถิ อจาโร, อตุถิ
 อนาจาโร"ติ ทวยั อุตฺทิสิตฺวา อนาจารย์
 ตาว วิภชิตุ "ตตถ กตโม อนาจาโร"ติอาท
 วุตต. ตตถ กายิกโก วิตฺกโกโมติ ติวธิ
 กายหุจฺจริตฺ. ววจฺสิโก วิตฺกโกโมติ จตฺพพิธ
 วจฺหุจฺจริตฺ. กายิกววจฺสิโกติ ตทฺทวยั.

ในพระบาลีนั้น ท่านกล่าวว่า
 "อาจารย์โคจรสมปนโน" ดังนี้ ก็เพื่อแสดง
 อาจารย์สมณ และโคจรของสมณะ ก็จริงอยู่,
 แต่ถึงอย่างนั้น เหมือนบุคคลเมื่อจะบอกทาง
 หนึ่งบอกทางที่ควรถือเอา มีทางที่ควรเว้น
 ก่อน แล้วจึงบอกทางที่ควรถือเอาว่า "ท่าน
 จงละทางซ้ายเสีย จงยึดทางขวาไว้" ดังนี้
 ฉนัใจ, หรือเหมือนอย่างว่า คนที่ได้ขจัด
 มลทินคือเหงื่อและของสกปรกด้วยการอาบ-
 น้ำร่างกายพร้อมทั้งศีรษะแล้ว จึงสมควร
 จักแจงแต่งตัวด้วยดอกไม้ของหอม และ
 เครื่องลูบไล้เป็นต้น ฉนัใจ, คนที่ละบาป-
 ธรรมแล้ว จึงสมควรประคบด้วยกัลยาณ-
 ธรรม ก็เหมือนฉนันั้น เพราะเหตุฉนันั้น พระ
 ผู้มีพระภาค ครั้นทรงยกธรรม ๒ ข้อขึ้น
 แสดงว่า "อาจารย์มีอยู่ อนาจารย์มีอยู่"
 ดังนี้แล้ว ทรงประสงค์จะจำแนกอนาจารย์
 ก่อน จึงตรัสว่า "ในอาจารย์และอนาจารย์
 นั้น อนาจารย์เป็นไฉน" ดังนี้เป็นต้น. ใน
 บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ความละเมิกทาง

คุณอมอร เขตฺพน

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

กาย ได้แก่ กายทุจจริต ๓ อย่าง. คำว่า ความละเมิดทางวาจา ได้แก่ วจีทุจจริต ๔ อย่าง. คำว่า ความละเมิดทั้งทางกายและทางวาจา ได้แก่ ทุจจริตทั้ง ๒ ทั้งทางกายและทางวาจานั้น.

เอวี่ อาชีวะฎุมกสี่ลสุส วิติกุกโม
ทสี่โต. อิทานิ มานส์ อนาจารย์ ทสี่เสตุ
"สพพมปิ ทสี่ลลยี่ อนาจาโร"ติ วตุวา
คตุถ เอกจจุยี่ ทสี่เสนโต "อิเทกจโจ
เวฬุทาเนน วา"ติอาทิมาท. คตุถ
เวฬุทาเนนาติ ปัจจุยุปาทนตุเถน
เวฬุทาเนน. ปคตทานาทีสุปี เอเสว
นโย.

พระผู้มีพระภาค ได้ทรงแสดงความ
ละเมิดศีล อันมีอาชีวะเป็นที่ ๘ ด้วยประ-
การฉนัแล้ว. บัดนี้ เพื่อจะทรงแสดง
อนาจาระทางใจจึงกล่าววว่า "ความเป็นผู้
ทุศีลแม้ทั้งหมด ชื่อว่า อนาจาระ" เมื่อจะ
ทรงแสดงอนาจาระเป็นบางส่วน ในบรรดา
อนาจาระเหล่านั้น จึงตรัสคำมีอาทิวว่า
"ภิกษุบางรูปในพระศาสนา สำเร็จการ
เลี้ยงชีพด้วยการให้ไม้ไผ่" ดังนี้. ใน
บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ด้วยการให้ไม้ไผ่
ความว่า ด้วยการให้ไม้ไผ่ด้วยต้องการที่จะ
ให้เกิดปัจจัย. แม้ในคำ มีคำว่า ให้ไปไม้
เป็นต้น ก็มีนัยนั้นเดียว.

เวฬุติ มนุสฺसानิ ปโยชนาวโท คำว่า ไม้ไผ่ ได้แก่ ลำไม้ไผ่อย่างใดอย่าง
โย โกจิ เวฬุทญฺโท. ปคตฺ กนฺธิกาทีน หนึ่ง นำมาซึ่งประโยชน์แก่มนุษย์ทั้งหลาย.

คุณอมอร เขตฺพน
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

คณฺฐปฺลิวณนาทิตฺตํ วา ตาลนาฬิเกราทิตฺตํ
 วา. บุปฺผํ ยงฺกิตฺตํ มนุสฺसानํ ปโยชนาหวํ.
 ตถา ผลํ. สินานํ สิริสจฺจณาติ นุทานิยจฺจณฺฑํ.
 มตฺติกาปิ เอตฺตเถว สงฺกหํ กจฺจติ.

ใบไม้ ได้แก่ ใบไม้เพื่อพันให้หอมของสิ่งที่มี
 กลิ่นหอมเป็นต้น หรือใบตาลและใบมะพร้าว
 เป็นต้น. ดอกไม้ ได้แก่ ดอกไม้ที่ใช้
 ประโยชน์ได้ แก่มนุษย์ทั้งหลายอย่างใดอย่าง
 หนึ่ง. ผลไม้ ก็เหมือนกัน. เครื่องสนาน ได้แก่
 จุฬสำหรับอาบ มีจุฬสี่เสียดเป็นต้น. แม้
 คินเหนียวก็ส่งเคราะห์เข้าในเครื่องสนานนี้
 ได้ทีเดียว.

ทนต์กฐจํ ยงฺกิตฺตํ มุขโสธนคฺคํ
 ทนต์โปณฺฑํ. จามฺภูกมฺยตา อตฺตทานํ ทาสํ
 วย นิจฺจภูชาเน จเปตฺวา ปรสฺส ชลิตวณฺฑํ
 สณฺจเปตฺวา ปิยกาเมตาย ปคฺคยฺหํ วณฺฑํ.
มุกฺคสุปฺตาคี มุกฺคสุปฺสมตา^๑ สจฺจาลิเกน
 ชีวิตกบฺปนํ. ยถา ทิ มุกฺคสุเป ปจฺจนฺเต
 พุ มุกฺคา ปจฺจนฺติ, กติปยา น ปจฺจนฺติ,
 เอวํ สจฺจาลิเกน ชีวิตกบฺปนเก^๒ พุ
 อลิกํ โหติ, อปฺปกํ สจฺจนฺติ. ปริภุคฺคิตฺติ

ไม้สีฟัน เป็นไม้แปรงฟันที่ใช้ชำระปากได้
 ชนิดใดชนิดหนึ่ง. ความเป็นคนประจบ คือ
 วางตนไว้ในฐานะต่ำคุดทาส แล้วรับรอง
 ถ้อยคำที่ผิดพลาดของคนอื่น กล่าวคำยกย่อง
 เพื่อให้เขารักใคร่. คำว่า ความเป็นผู้มี
คำพูดเหมือนนกแก้ว ความว่า ความเป็น
 ผู้เสมอด้วยแกงถั่ว คือ การหาเลี้ยงชีพด้วย
 คำจริงและคำลวง. เหมือนอย่างว่า เมื่อ
 แกงถั่วสุกแล้ว ถั่วเป็นอันมากสุก ที่ไม่สุก

^๑ ม. มุกฺคสุปฺสฺเสว.

^๒ ฉ. ชีวิตกบฺปนเน.

คุณอมอร เชตุพน

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปริกโก ปเรส ทารเก ปรีทรนโต. มีเล็กน้อย ฉันโค, ในการเลี้ยงชีพที่เนื่อง
 ปริกกุสส กมมัม ปาริกกุยฺย, สา เอว ด้วยหุคคัจฉริงและคัจฉวง ก็ฉันฉัน ที่ไม่ฉริง
ปาริกกุยฺยตา, อลงการกรณาทินา^๑ เสียมาก ๆ ที่เป็นฉริงน้อย. ชื่อว่า ปริกกุติ
 กุลทารกปรีทรณสเสตํ นามิ. เพราะอรรถว่า ผู้เลี้ยง คือผู้ที่เลี้ยงคูลทารก
 ของคนอื่น. งานของ ผู้เลี้ยงคูลทารกของ
 คนอื่น ชื่อว่า ปาริกกุยฺย, ปาริกกุยฺย นั้นแหละ
 เป็น ปาริกกุยฺยตา, คำนี้เป็นชื่อของการ
 เลี้ยงคูลทารกของตระกูลด้วยกิจมีการแต่งตัว
 เป็นต้น.

เตสํ เตสํ กิหิณํ คามนฺตรเทสนฺตราทีสุ การนำข้าวสารและสารคอบ ไปในบ้านอื่น
 สาสนปฏิสาสนทรณํ ชงฺฆเปสนิกํ. ฉินอื่นเป็นต้น ของคฤหัสถ์นั้น ๆ ชื่อว่า
อณฺตรณฺตเรนาติ เอเตสํ วา ชงฺฆเปสนิกํ (การสื่อสารด้วยแข้งเดิน
 เวฬุทานาทินํ เวชชกมฺมภคฺคาการิกกมฺมปิณฺท- ไปรษณีย์). บทว่า ด้วยมิจฉาชีพ อย่างอื่น ๆ
 ปฏิปิณฺทกมฺมสํขุปาทเจตียุปาทปฏฺจปนาทินํ ความว่า ด้วยมิจฉาชีพ คือด้วยงานหาเลี้ยง
 วา มิจฉาชีเวน ชีวิตกบฺปนกมฺมานํ ชีพอย่างใดอย่างหนึ่ง บรรดาการหากิน มี
 เยน เกนจิ. พุทฺธปฏิกุญฺเจะนาติ พุทฺธเทหิ การให้ไม้ไผ่เป็นต้น เหล่านี้ หรือบรรดา
 ครหิเตน ปฏิสิทฺเทน. มิจฉาชีเวนาคิ การหากิน มีการเป็นแพทย์ การเป็น
 น สมฺมาอาชีเวน. อัย วุจฺจติ อนาจาโรติ เจ้าหน้าที่ขุนคลัง การแลกเปลี่ยนสิ่งของ

^๑ ฉ. อลงกรณาทินา.

คุณอมอร เขตุน
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อัย สหุโพบี "อนาจาโร"ติ กณียติ. และการจัดหารายได้แก่สงฆ์ และรายได้แก่
 อาจารย์เทโส วุคตปฏิปกุขนเยน เจคีย์เป็นต้น. คำว่า ที่พระพุทธเจ้าทรง
รังเกียจ ความว่า อันท่านผู้รู้ทั้งหลายติเตียน
 แล้ว ก็ทรงห้ามแล้ว. คำว่า ด้วยมัจฉาชีพ
 คือไม่ใช่สัมมาอาชีพ. คำว่า นี้เรียกว่า
อนาจาโร ความว่า ทั้งหมดที่ท่านกล่าวไว้ว่า
 "เป็นอนาจาโร". อาจารย์เทศ ฟังทราบ
 โดยนัยที่ตรงข้ามกับที่กล่าวแล้ว.

โคจรนิเทศเสปี ปจมี อโคจรสุส แม้ในโคจรนิเทศ ฟังทราบเหตุใน
 วจเน การณ์ เหฏฐาวุคตคนเยเนว เวทิตพพ์. การกล่าววโคจรก่อน โดยนัยที่ได้กล่าวแล้ว
โคจรโรติ จ^๑ บิณฑบาตาทินี อตุถาย ในหนหลังนั้นแล. คำว่า โคจร ได้แก่
 อุปสงกมิตุ ยุตตุฏฐานัน. อยุตตุฏฐานัน สถานที่ควรเข้าไป เพื่อบิณฑบาตเป็นต้น.
อโคจโร. เวลียโย โคจรโร^๒ อสุสาติ สถานที่ไม่สมควร (เข้าไปเพื่อบิณฑบาต
เวลียโคจรโร, มิตตุตสนุถววเสน เป็นต้น) ชื่อว่า ที่อโคจร. หลึงแพศยาเป็น
 อุปสงกมิตพพฏฐานนุติ อตุถ. เวลียโย นาม โคจรของภิกษุนั้น เหตุนั้น ภิกษุนั้น ชื่อว่า
 รูปุปชีวินียโย, ตา มิตตุตสนุถววเสน มีหลึงแพศยาเป็นโคจร, อธิบายว่า สถานที่

^๑ ฉ. จ-สหุโพบี น ทิสฺสติ.

^{๒-๒} ฉ. เวลียา โคจโร.

น อุปสงฺกมิตฺตพฺพา สมณภาวสุส ภิกษุพึงเข้าไปด้วยอำนาจมิตรสันถวะ. ที่ชื่อ
 อนุตฺตรายกรตฺตา ปริสุทฺธธาสมยสุสาปิ ว่า หญิงแพศยา ได้แก่ พวกหญิงที่อาศัยรูป
 ครหาเหตุโต, ตสฺมา ทกฺขินาทานวเสน เลี้ยงชีวิต พวกหญิงแพศยาเหล่านั้น อันภิกษุ
 สตี อุปฺภูจเปตฺตวาว อุปสงฺกมิตฺตพฺพา. ไม่พึงเข้าไปหา ด้วยอำนาจมิตรสันถวะ,
 เพราะจะทำอันตราย ต่อความเป็นสมณะได้
 โดยแม้เธอมีใจบริสุทธิ์ ก็เป็นเหตุติเตียน
 ได้, เพราะเหตุนั้น เกี่ยวกับการถวาย
 ทกฺขินาทาน ภิกษุก็ต้องตั้งสติก่อนแล้ว
 จึงเข้าไป.

วิธฺวา วุจฺจุนฺติ มตฺตปฺตีกา ปวฺภูจฺปตีกา หญิงที่ผัวตาย หรือหญิงที่ร้างผัว เรียกว่า
 ภา. อุลฺลภุมาริโยติ มหุลฺลกา อนิวิฏฺฐ- หญิงหม้าย. คำว่า สาวที่นทีก ได้แก่
 กุมาริโย, ปณฺทกาติ นปฺสกา. เต หญิงสาวที่ไม่ได้แต่งงาน อยู่จนแก่, คำว่า
 ติ อุตฺตสนฺนิกิเลสสา อวฺภูสนฺตปรีฬาทา บัณฑิต ได้แก่ กะเทย. ก็พวกกะเทย
 โลกามิสสนฺนินิสฺสติกถาพฺพุลกา, ตสฺมา เหล่านี้มีกิเลสหนา มีความเร่าร้อนไม่สงบ
 น อุปสงฺกมิตฺตพฺพา. ภิกฺขุณีโย นาม มากไปด้วยการคุยที่อิงโลกามิส, เพราะเหตุ
 อุตฺตสนฺนพฺรหฺมจฺริยา. นั้น ภิกษุไม่ควรเข้าไปใกล้. ที่ชื่อว่า ภิกษุณี
 ได้แก่ หญิงที่ประพฤติพรหมจรรย์ระดับสูง.

๑ ม. อนิวิฏฺฐกุมาริโย.
 ๒ ฉ. โลกามิสสนฺนินิสฺสติกถาพฺพุลกา.

คุณสุริย์พร โรหิตोปลการ
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ตตา ภิกขุปี. เตส อณฺณมณฺณํ แมภิกษุก็เหมือนกัน. อันตรายแห่งพรหม-
 วิสภาควตฺตภาวโต สนฺตววเสน จรรยํ พึงมีได้โดยวันเล็กน้อยเท่านั้น
 อุปสงฺกมเน กติปาเทเนว พุรฺหม- ในเพราะการเข้าไปหากันด้วยความคุ้นเคย
 จริยนฺตรายโย สียา, ตสฺมา น เพราะภิกษุและภิกษุณีเหล่านั้น เป็นวิสภาค-
 อุปสงฺกมิตพฺพา. คิลานปฺจฺจนาทิวเสน วัตถุแห่งกันและกัน, ฉะนั้น จึงไม่ควรเข้า
 อุปสงฺกมเน สโตการินา ภวิตพฺพํ. ไปหากัน. ในเมื่อเข้าไปหากันเกี่ยวกับ
ปานาคารนฺติ สุราคารี^๑ ตํ โสณฺทชเนติ ใต้ตามความป่วยไข้เป็นต้น ก็ควรทำสติ
 อวิวิตตํ โทติ. ตตฺถ เตหิ โสณฺทตาทิวเสน ไว้. บทว่า ปานาคารี ได้แก่ โรงสุรา
 น อุปสงฺกมิตพฺพํ พุรฺหมจริยนฺตรายกรตฺตา. (โรงสำหรับดื่มสุรา). โรงสุรานั้นจะไม่
 ว่างจากนักเลงสุรา. ภิกษุไม่ควรเข้าไป
 ในโรงสุรานั้น ด้วยอำนาจแห่งความเป็น
 นักเลงเป็นต้น กับนักเลงสุราเหล่านั้น
 เพราะทำอันตรายแก่พรหมจรรยได้.

สํสฺญโจ วิหฺรติ ราชูหิตีอาทิสฺสุ ราชาโน ในคำเป็นต้นว่า เป็นผู้คลุกคลีอยู่กับพระ-
 นาม เย รชฺชมนุสฺสาสนฺติ. ราชมหามตฺตา ราชา มีความว่า ที่ชื่อว่า พระราช ก็คือ
 ราชีสุสฺริยสฺทิสาย อิสฺสฺริยมตฺตาย ผู้ที่ครองราชสมบัติ. ชื่อว่า มหาอำมาตย์
 สมณฺนาคตา. คิตฺติยาติ วิปริตฺทสฺสนา แห่งพระราช คือผู้ที่ประกอบด้วยคุณ

^๑ ฉ. สุราปานขร. สมุโหมทวิโนทนี. ๔๔๑.

สหุณฺมปฺชฺโชติกา ๒/๑๘๒.

คุณสุริย์พร โรหิตोปลการ

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

พาทีรภปริพพาชกา. คิตฺถิสาวกาติ เตสุ มาตรการอิสริยยศ เช่น อิสริยยศของพระ-
 ทพฺพหคฺคา ปจฺจยหายกา. อนฺนุโลมิเกน ราชา. คำว่า พวกเคียรธีย์ คือพวกนักบวช
สํสฺกฺเคนาติ ติสฺสนนํ. สิกฺขานํ นอกพุทธศาสนาที่มีความเห็นวิปริต. คำว่า
 อนฺนุโลมิเกน ปจฺจนีกฺกุเตน สํสฺกฺเคน พวกสาวกเคียรธีย์ คือผู้ที่คบกันมั่นคง เป็น
 สํสฺกฺโข วิหฺรติ, เยน พุรฺหมจฺริยนฺตรายํ ผู้ให้ปัจจัยในพวกเคียรธีย์เหล่านั้น. คำว่า
 วา สลฺเลขฺปริหานี วา ปาปฺณาติ. ด้วยความคลุกคลีไม่สมควร คือผู้ที่คลุกคลีอยู่
ด้วยความคลุกคลีอันไม่สมควร คืออันเป็น
 ข้าศึกต่อสิกขาทั้ง ๓ ซึ่งเป็นเหตุถึง
 อันตรายแก่พรหมจรรย์ หรือความเสื่อมแห่ง
 ธรรมเครื่องขัดเกลา.

อิทานี อปเรน วิปริยาเยน^๑ บัดนี้ เพื่อจะแสดงอโคจรโดยปริยาย
 อโคจโร หสฺเสตุ "ยานี วา ปน อื่นอีก จึงกล่าวคำเป็นต้นว่า "ยานี วา
ตานี"ติอาทิ วุตฺตํ. ตตฺถ อสฺสทฺธานีติ ปน ตานี" ดังนี้. ในบรรดาคำเหล่านั้น
 พุทฺธาทีสุ สทฺธาวิหิตานี. ตโต เอว คำว่า ไม่มีศรัทธา ความว่า เว้นจากศรัทธา
อปฺปสนฺนानी, กมฺมผลสทฺธาย^๒ วา ในพระพุทธเจ้าเป็นต้น. เพราะเหตุนี้-
 อภาเวน อสฺสทฺธานี. รตนตฺตยฺปฺปสาทา- แหละ ชื่อว่า ก็ไม่เลื่อมใส, อีกอย่างหนึ่ง
 อภาเวน อปฺปสนฺนानी. เพราะไม่มีความเชื่อในกรรม และผลแห่ง

^๑ ฉ. อปเรนปี ปริยาเยน.

^๒ ฉ. กมฺมกมฺมผลสทฺธาย.

กรรม จึงชื่อว่า ผู้ไม่มีศรัทธา. เพราะไม่มี
ความเลื่อมใสในพระรัตนตรัย จึงชื่อว่า
ผู้ไม่เลื่อมใส.

อกุโสกปริภาสกานีติ อกุโสกสัตถุหิ
อกุโสกกานี เจว ภยทสฺสเนน
สนฺตชฺชนกานี จ. อตุถิ น อิจฺจนฺตติ
อนตฺถเมว อิจฺจนฺตติ อนตฺถกามานี. ทิตฺติ
น อิจฺจนฺตติ อหิตเมว อิจฺจนฺตติ
อหิตกามานี. ผาสฺสุ น อิจฺจนฺตติ อผาสฺสุเยว
อิจฺจนฺตติ อผาสฺสุกามานี. โยคกฺกฺเขมฺมิ
นิพฺภยํ น อิจฺจนฺตติ^๑ อโยคกฺกฺเขมฺเมว
อิจฺจนฺตติ อโยคกฺกฺเขมฺมกามานี.

คำว่า ผู้มักค่ามักบริภาษ ความว่า ผู้ค่าด้วย
อักษุโสกวัตถุ และข่มขู่ด้วยการแสดงภัย. ชื่อ
ว่า ผู้มุ่งความฉิบหาย เพราะอรรถว่า
ไม่ปรารถนาประโยชน์ ปรารถนาแต่ความ
ฉิบหายเท่านั้น. ชื่อว่า ผู้มุ่งความไม่เกื้อกูล
เพราะอรรถว่า ไม่ปรารถนาความเกื้อกูล
ปรารถนาแต่ความไม่เกื้อกูลอย่างเดียว. ชื่อ
ว่า ผู้มุ่งความไม่ผาสุก เพราะอรรถว่า
ไม่ปรารถนาความผาสุก ปรารถนาแต่ความ
ไม่ผาสุกอย่างเดียว. ชื่อว่า ผู้มุ่งความ
ไม่เกษมจากโยคะ เพราะอรรถว่า
ไม่ปรารถนาความเกษมจากโยคะ คือความ
ไม่มีภัย ปรารถนาแต่ความไม่เกษมจาก
โยคะอย่างเดียว.

^๑ ม. โยคกฺกฺเขมนฺตติ นิพฺภยํ, ตํ น อิจฺจนฺตติ.

ภิกขุณฺณติ . เอกุถ สามเณรานมฺปิ สงฺคโห. ในคำว่า แก่ภิกษุทั้งหลาย นี้ รวมเอาแม่
 ภิกขุณฺณติ เอกุถ สิกฺขมานาสามเณเรณํ. สามเณรด้วย. ในคำว่า แก่ภิกษุทั้งหลาย
 สฬฺหุเพสฺสํ หิ สาสนิกานํ อนตฺตคามตาทิ- นี้ รวมถึงสิกขมานา และสามเณรทั้งหลาย.
 ทิปนฺนพทมิทํ วจนํ. ตถารูปานิ กุลานํติ ก็คำนี้แสดงถึงความเป็นผู้มุ่งความฉิบหายแก่
 ตาทิสานิ ชตฺตियกุลาทินิ. เสวตฺตีติ นิสฺสาย ผู้ถือศาสนาทุกจำพวก. คำว่า ตระกูลเห็น
 ชิวติ. ภชตฺตีติ อุปสงฺกมติ. ปิยฺรปาสตฺตีติ ปานัน คือ ตระกูลมีชตฺตियตระกูลเป็นต้น
 ปุณฺนปุณฺนํ อุปคจฺจติ. อโย วฺจฺจตฺตีติ อโย เช่นนั้น. คำว่า ย่อมเสพ คือว่าอาศัย
 เวสฺสิยาทิกอ, ราชาทิกอ, อสฺสทฺทฺทฺกุลาทิกอ เลี้ยงชีพ. คำว่า ย่อมคบ คือเข้าไปหา.
 จ. ตํ ตํ เสวณฺตสฺสํ ทิปฺปกาวโรปิ อโยตฺโต คำว่า ย่อมเข้าไปนั่งใกล้ คือเข้าไปหา
 โคจโรติ อโคจโร. บ่อย ๆ. คำว่า นี้เรียกว่า ความว่า นี้คือ
 หนึ่งแพศยาเป็นต้น ๑ พระราชาเป็นต้น ๑
 ตระกูลที่ไม่มีศรัทธาเป็นต้น ๑. ชื่อว่า
อโคจร เพราะอรรถว่า เป็นโคจรที่ไม่
 สมควรแม้ทั้ง ๓ ประการ สำหรับภิกษุผู้เสพ
 อยู่ซึ่งโคจรนั้น ๆ.

เอกุถ หิ เวสฺสิยาทิกอ ปญฺจกามคุณนิสฺสยโต ก็ในบรรดาอโคจรเหล่านี้ หนึ่งแพศยา
อโคจโร. ยถาท "โกจิ" ภิกฺขเว เป็นต้น ชื่อว่า อโคจร เพราะเป็นที่อาศัย
 ภิกฺขุโน อโคจโร^๒ ปรวิสโย ? ยทิตฺติ ของกามคุณ ๕. เหมือนอย่างที่เราได้เห็นว่า

^๑ ฉ. ปาฬิ โภ จ. ^๒ ม. อวิสโย.

คุณนิภา เสนสุวรรณ

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปณจกามคุณา"^๑ ราชาทีโก สมณธมมสุส
 อุนฺปนีสฺสยโต, ลามสกุการาสนิจฺจก-
 นิปฺโปฏฺฐนทีฏฺฐิจีวิตฺติเหตุโต จ. อสฺสทฺธ-
 กุลาทีโก สทฺธาหานิจิตฺตสนฺโตสาวหโต
อโคจโร.

"คุณภิกษุทั้งหลาย อะไรเป็นอโคจรเป็น
 วิสัยอื่นของภิกษุ ? นี่คือกามคุณ ๕" ดังนี้.
 พระราชาเป็นต้นเป็นอโคจร เพราะไม่เป็น
 อุนฺปนีสฺสยแห่งสมณธรรม และเพราะเป็นเหตุ
 แห่งทีฎฐีวิบัติ เพราะถูกสายฟ้าผ่า คือลาม
 และสักการะ. ตระกูลที่ไม่มีศรัทธาเป็นต้น
 ชื่อว่า อโคจร เพราะนำมาซึ่งความสันโดษ
 แห่งจิตด้วยความเสื่อมศรัทธา.

โคจรนิทฺเตเส "น เวสีย-
 โคจโร"^๒ติอาทีนิ วุตฺตปฏฺฐิปกฺขวเสน
 เวทิตพฺพานิ. โอปานฏฺฐานีติ อุตฺกปาน-
 ฏฺฐานี"^๓ ภิกฺขุสฺมฺมสุส ภิกฺขุณีสฺมฺมสุส จ
 จาคุมฺมหาปเถ ขตโปกฺขรณี วีย ยถาสุขํ
 โอคาหนกฺขมานิ. กาสาวปชฺโชคานีติ
 ภิกฺขุณฺํ ภิกฺขุณฺํนณฺจ นีวตฺตปารุต-
 กาสาวานํเยว ปภาหิ เอโกภาสานิ.

ในนิเทศแห่งโคจร หิงทราบคำมีคำ
 ว่า "ไม่มีหญิงแพศยาในโคจร" เป็นต้น
 เพราะอำนาจคำตรงกันข้าม กับคำที่กล่าว.
 คำว่า เป็นคฺจบ่อน้ำ ได้แก่ เป็นคฺจสถานที่
 ที่พอจะหยั่งลงได้ตามสบาย เหมือนอย่าง
 สระโบกขรณีที่เขายุกไไว้สำหรับภิกษุสงฆ์และ
 ภิกษุณีสงฆ์ ในทางหลวง (ทางใหญ่) ๔
 แพร่ง. คำว่า รุ่งเรืองด้วยผ้ากาสาวพัสตร์

^๑ ส. มหา. ๑๔/๑๔๗, ปาฬियมฺพน

"โก จา"ติ ทิสฺสติ.

^๒ ...นิปฺโปฏฺฐน...อิติ มณฺเณ.

^๓ จ. อุตฺกปานฏฺฐานิ.

คุณนิภา เสนสุวรรณ

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

พึงเชื่อมความว่า แม้น้อยข้างหน้าก็ไม่ทำ
ความยำเกรง. คำว่า ย่นพูดบ้าง ความว่า
ย่นพูดอยู่ที่ใกล้ชิด เหมือนยื่นเหนื่อท่าน
เจรจา.

พาหา วิกเขปโกติ พาหุ วิกชิปนโต. บทว่า พาหา วิกเขปโก คือ แกว่งแขน.
อนุปาหนานนติ อนาทร สามิวจน์. บทว่า อนุปาหนาน เป็นฉฐฐวิภคติ ลงใน
สอุปาทโนติ อุปาหารุโพท. เอเร อนาทร. บทว่า สอุปาทโน แปลว่า สวม
ภิกขุ อนุปชชชาติ เถราน ภิกขุ รongเท้า. คำว่า แทรกภิกษุผู้เป็นพระเถระ
จิตฎุจัน อนุปวิสิตวา เตส อาสนุนตร ความว่า เข้าไปยังที่ที่ภิกษุผู้เป็นเถระยืนอยู่
จัน^๑ อุปคนตวา. กฏ ปกชิปติ คือ เข้าไปชิดภิกษุผู้เป็นเถระเหล่านั้นอย่าง
อคฤกฤเท. โวกมมาติ ปสสโต ยิ่ง. ใส่พื้นเข้าไปในกระถางไฟ. ย่อมใส่
อติกฤมิตวา. คัพพานิ สภาวโต พื้นเข้าไปในเตาไฟ. คำว่า หลีก ความว่า
ปฏิจจนนานิ สาธิปาการาทีนา ปฏิจจาตี- ก้าวออกไปทางด้านข้าง. ห้องน้อยเป็น
คานิ. อนาปุจจติ น อาปุจจิตวา^๒ ห้องลับ โดยสภาพ เขาปิดไว้ คือบังไว้ด้วย
อสสาติ อนาจารสส. ม่านและกำแพงเป็นต้น. บทว่า อนาปุจจา
แปลว่า ไม่บอกลา. บทว่า อสส โยค
อนาจารสส (แห่งอนาจารนั้น).

^๑ ฉ. อาสนุนตรฎุจัน.

^๒ ฉ. อนาปุจจิตวา.

อปิจ ภิกขุติอาทิ สัพพตฺถเว ภิกขุโน
 อาจารย์สนวเสน ปวตฺตํ อฏฺฐกถาวจัน,
 น นิตฺเทศปาฬิ. สทฺธธาสิลลสฺสจจากาติคุณ-
 เหตุโก คุรฺภาโว คุรฺกธมฺมํ วา คุรฺวา,
 สท คุรฺเวนาติ สการโว. คุรฺภูจฺจานิเยสุ
 คุรฺวสสารชฺชาทิวเสน ปฏิสฺสายนา
 ปฏิสฺสา, สบฺปฏิสฺสวปฏิปตฺติ. สท
 ปฏิสฺสายาติ สบฺปฏิสฺโส. สวิเสสํ
 หิริมนตายน, โอตฺตบฺปิภาเวน จ
 หิริโรตฺตบฺปสมฺปนฺโน. เสชฺชิตฺตมฺมปาริปุริวเสน
 สุนิวตฺตโต สฺปารุโต.

คำว่า อิกนัยหนึ่ง ภิกษุ เป็นต้น เป็น
 คำในอรรถกถาที่เป็นไปแล้ว เพราะเกี่ยว
 กับการแสดงอาจารย์ ของภิกษุในที่ทั้งปวง
 ที่เดียว, ไม่ใช่พระบาลีในกัมภีร์นิเทศ.
 คุรฺภาพ หรือการทำให้หนัก ชื่อว่า ความ
 เคารพ เป็นเหตุแห่งคุณมีศรัทธา ที่ล สุด
 และจาคะ เป็นต้น, ชื่อว่า ผู้มีความเคารพ
 เพราะอรรถว่าเป็นไปกับด้วยความเคารพ.
 ความรับฟังด้วยอำนาจความเคารพ และ
 ความยำเกรง เป็นต้น ในครุฎฐานิยมุคคล
 ทั้งหลาย ชื่อว่า ความยำเกรง ได้แก่ การ
 ปฏิบัติของผู้มีความยำเกรง. ชื่อว่า ผู้
มีความยำเกรง เพราะอรรถว่า เป็นไปกับ
 ด้วยความยำเกรง. ชื่อว่า ถึงพร้อมด้วยหิริ
และโอตตบปะ เพราะมีใจละเอียด และ
 เพราะมีความเกรงกลัวอย่างวิเศษ. ชื่อว่า
นุ่งเรียบร้อย ห่มเรียบร้อย ด้วยอำนาจ
 ความบริบูรณ์ด้วยเสขิยธรรม.

ปาสาติเกนาติ ปสาทาวเหน. อิตฺตมฺมกฺก-
 ลกฺขณเ เจตํ กรณวจัน. เอส นโย อิติ

บทว่า ปาสาติเกน แปลว่า นำมาซึ่งความ
 เลื่อมใส. และบทนี้เป็นคตินยาวิภคติ ลงใน

คุณมยฺรี โชติกุล

สร้างต้นฉบับพระกัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

พระมหาสมณเจ้า กรมหมื่นมหิศวราชวรมหาคุณ

ปเรสุปี ฉสุ ปเทสุ. อภิกกนเตนาติ
 อภิกกเมน. อิริยาปถสมฺปนโนติ
 สมฺปนฺนอิริยาปโถ. เตน เสสอิริยาปถานมฺปิ
 ปาสาทิกตมาท. อินฺทริเยสฺ กุตฺตทฺวาโรติ
 จกฺขุณฺทฺริยาทีสุ ฉสุ ทฺวาเรสุ สฺสวฺหิตารกฺโข.

อิตถัมภุคฺคลักษณะ. แม้นิเบท ๖ บท ถัดไป
 จากบทนี้ก็นัยนี้เหมือนกัน. บทว่า อภิกกนเตน
 แปลว่า มีการก้าวไป. บทว่า อิริยาปถ-
สมฺปนฺนโน แปลว่า ถึงพร้อมด้วยอิริยาปถ.
 ด้วยบทนั้น ท่านกล่าวว่ แม้อิริยาปถที่เหลื่อ
 ก็น่าเลื่อมใส. คำว่า รักษาทวารในอินทรีย์
ทั้งหลาย ความว่า มีการรักษาอันจัดแจงไว้
 ดีแล้วในทวาร ๖ มีจักขุอินทรีย์เป็นต้น.

โกชเน มตฺตคณฺณติ ปริภุญฺชิตพฺพโต
 โกชนสณฺณิเต จตุพฺพิเชปี ปจฺจเย
 ปริเยสนปฏิกฺคหณฺณปริโกคาทิวเสน สพฺพโส
 ปมาณณฺณ. ชาครियมนฺยคฺโตติ ปุพฺพรตฺตา-
ปรรตฺตภาวนามนสิการสงฺขาคํ ชาครियํ
สฺวตจฺจการิตาวเสน อนฺนอนฺนคฺโต ตคฺค-
คฺคตฺตปคฺคโต.

คำว่า รู้ประมาณในโภชนะ ความว่า รู้จัก
 ปรมาณโดยประการทั้งปวง เนื่องด้วยการ
 แสวงหาการรับและการบริโภคเป็นต้น ซึ่ง
 ปัจจัยทั้ง ๔ อย่างที่รู้กันว่า โภชนะ เพราะ
 เป็นสิ่งที่จะพึงบริโภค. บทว่า ประกอบ
เนื่อง ๆ ซึ่งชาครियธรรม ความว่า ประ-
 กอบแล้วเนื่อง ๆ คือประกอบแล้ว ประกอบ
 ทั่วแล้วซึ่งชาครियธรรม การมนสิการภาวนา
 ในเบื้องต้นแห่งราตรี และเบื้องปลายแห่ง
 ราตรี คือประกอบแล้ว ขวนขวายแล้ว ใน
 ชาครियธรรมนั้น.

๑ ฉ. ปุพฺพรตฺตาปรรตฺตภาวนา...

สติสัมปชัญญะ สมนฺนาคโตะติอาทิ คำว่า ประกอบด้วยสติสัมปชัญญะ เป็นต้น เป็น
 ยถาวุตตสฺส อาจารย์สฺส สมฺมารทสฺสนํ. คำแสดงถึงองค์แห่งอาจารย์ ตามที่ได้กล่าว
 ตตฺถ อฺปฺปิจฺโณติ นิจฺจฺโณ. สนฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺ แล้ว. ในบทเหล่านั้น คำว่า มักน้อย คือ
 ยถาลาภาทิวเสน สนฺเตน^๑ ตฺตฺตฺตฺตฺตฺ. สนฺโคช คือ
สกกจฺจการีติ อาทรการี. ครุจิตฺตีการ- สนฺโคช ความ สนฺโคช ความ
พฺทฺโลติ ครุจฺจานึเยสฺส ครุกรรมพฺทฺโล. ว่า ยินดีแล้ว ด้วยของที่มีอยู่โดยเป็นสนฺโคช
อฺยํ วุจฺจติ อาจาโรติ อฺยํ สการวตาทิ โดยเคารพ ความว่า มีปกติกระทำด้วย
อตุตฺถกาเมหิ อาจริตพฺพโต อาจาโร. ความเอื้อเฟื้อ. คำว่า มากไปด้วยความ
เคารพและยำเกรง ความว่า มากไปด้วย
การกระทำความเคารพ ในครุภูมฺมานึยฺยบุคคล
 ทั้งหลาย. คำว่า นี้เรียกว่า อาจารย์ ความ
 ว่า นี้คือความเป็นผู้มีความเคารพเป็นต้น
เรียกว่าอาจารย์ เพราะอันบุคคลผู้ใคร่
 ประโยชน์ทั้งหลายพึงประพฤติโดยเอื้อเฟื้อ.

สีลาทํ นํ คุณานํ อฺปนฺนํ สฺสยฺยํ โตะ
 โคจโร^๒ อฺปนฺนํ สฺสยฺยํ โโคจโร. สติสงฺขาโต^๓ โโคจรรํ เป็นที่เข้าไปอาศัยอยู่ แห่งคุณ
 ทั้งหลายมีศีลเป็นต้น ชื่อว่า อฺปนฺนํ สฺสยฺยํ โโคจโร.

^๑ ฉ. สนฺโคเสน.

^๒ ฉ. อฺยํ สทฺโท น ทิสฺสตี.

^๓ ฉ. เอตฺถนฺตเร จิตฺตสฺสชาติ ปาโง ทิสฺสตี.

คุณมยุรี โชติกุล

สร้างต้นฉบับพระกัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อารกขภูโต เอว โจรโร อารกขโจรโร.
 กมฺมฏฺฐานสงฺขาโต จิตฺตสฺส อุปนิพนฺธ-
 ฏฺฐานภูโต โจรโร อุปนิพนฺธโจรโร.
 อปฺปิจฺจตาทีหิ ทสฺหิ วิวฏฺฏนฺิสฺสิตาย กถาย
 วตฺตญฺุเตหิ กุณฺเหิ สมฺนฺนาคโต
ทสฺสกถาวตฺตญฺุคฺคสมฺนฺนาคโต.

โจรอันเป็นเครื่องรักษา(จิต) กล่าวคือสติ
 นั้นเทียว ชื่อว่า อารกขโจร. โจรที่เป็น
 เครื่องเข้าไปผูกจิตไว้ กล่าวคือกรรมฐาน
 ชื่อว่า อุปนิพนฺธโจร. กัลยาณมิตรผู้ประกอบ
 ด้วยคุณ อันเป็นวัตถุแห่งกถา ที่อาศัย
 วิวฏฺฏะ ๑๐ มีความเป็นผู้มักน้อยเป็นต้น ชื่อ
 ว่า ผู้ประกอบด้วยคุณ คือกถาวัตถุ ๑๐.

ตโต เอว กลฺยาโณ สุนฺทโร มิตฺโตติ
กัลยาณมิตฺโต. ทสฺส ลกฺขณํ ปฺรโต
 อากมฺิสฺสตี. อสฺสตี สุตฺตเคยฺยาที. สฺนฺนาตี
 สุตฺมยํ ฅาณํ อุปฺปาเตติ.

เพราะประกอบด้วยกถาวัตถุ ๑๐ นั้นแหละ
 บุคคลจึงชื่อว่า กัลยาณมิตร เพราะอรรถว่า
 เป็นมิตรมีคุณอันบัณฑิตพึงนับ คือเป็นคนดี.
 ลักษณะของกัลยาณมิตรนั้น จักมาข้างหน้า.
สิ่งที่ไม่เคยฟัง ได้แก่ นวังคสํตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
 มีสุตตะและเคยยะเป็นต้น. บทว่า ย้อมไค้ฟัง
 ความว่า ย้อมยังสุตมยญาณให้เกิดขึ้น.

สฺตี ปฺริโยทเปตี ตเมว ยถาสฺตี
 อวิสฺทตฺตาย อปฺริโยทาตี ปุณฺปนฺนํ
 ปฺริปุจฺจนาทีนา วิสฺเสเตติ นิชฺฌํ นิกฺกมฺพํ^๒

คำว่า ทำสิ่งที่เคยฟังให้แจ่มแจ้ง ความว่า
 ย้อมยังสุตมยญาณนั้นนั้นแหละความที่ไค้ฟังแล้ว
 ซึ่งยังไม่แจ่มแจ้ง เพราะยังไม่สละสลวยให้

^๑ ฉ. ปฺริโยทาเปตี.

^๒ ฉ. นิชฺชฌํ นิกฺกมฺพํ.

คุณมยุรี โชติกุล

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

กโรติ, ตตถ จ เย กงฺขญฺจานินยา ทมคจค คือทำไมให้ยุ่ง ไม่ให้คลุมเครือด้วย
 ฌมฺมา, เตสฺ สํสยํ ฉินฺทฺนฺโต กงฺขํ วิธีการสอบทานเป็นต้นบ่อย ๆ หนึ่ง ใน
วิตฺตติ. กมฺมกมฺมผลเสสฺ รตนตฺตเย จ บรรดาธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่าใดยังเป็น
 สมนฺมาทิกฺขจฺจิสฺยา อชฺชกรณฺณ ทิกฺขํ อชฺชํ กโรติ. ที่ตั้งแห่งความสงสัย ก็ตัดความสงสัยในธรรม
 ตโต เอว จ ทฺวิธายปี สทฺธาสมฺปทาย เหล่านั้นเสีย จึงชื่อว่า ข้ามความสงสัยได้.
จิตฺตํ ปสาเทติ. ย่อมกระทำทริฐีให้ตรง ด้วยการกระทำความ

เห็นชอบในกรรมและผลแห่งกรรม และใน
 พระรัตนตรัยให้ตรง. และต่อจากนั้นนั้น—
 แทะละ ย่อมยังจิตให้เลื่อมใส ด้วยสัทธา-
 สัมปทาทั้ง ๒ อย่าง.

อถวา ยถาสฺตํ ฌมฺมํ ปริโยทเปตฺวา อีกอย่างหนึ่ง ครั้นยังธรรมตามที่ฟังแล้วให้
 ตตฺถากเต รุปรูปรุฌมฺเม ปริกฺคเหตฺวา แจ่มแจ้ง กำหนดรูปธรรมและอรูปธรรมที่มา
 สປจฺจยํ นามรูปํ ปริกฺคณฺทฺนฺโต สตฺตทิกฺขจฺ- แล้วในธรรมตามที่ฟังแล้วนั้น กำหนดนามและ
 วงฺกวิธมฺเนน ทิกฺขํ อชฺชํ กโรติ. ฌมฺมานํ รูปพร้อมทั้งปัจจัยได้ ก็ชื่อว่า กระทำความ
 ปจฺจยปจฺจยฺยุปฺนฺนตามตฺตทสฺสเนน คีสุปี เห็นให้ตรง เพราะกำจัดความคดแห่งทริฐีว่า
 อทฺธาสุ กงฺขํ วิตฺตติ. เป็นสัตว์เสียได้. เพราะเห็นอาการสักว่า

ความที่แห่งธรรมทั้งหลายเป็นปัจจัย และเกิด
 แต่ปัจจัย ชื่อว่า ข้ามความสงสัยในอรรถา
 ทั้ง ๓ เสียได้.

๑ ม. ตตถ ค เต.

ตโต ปรณจ อุตยพพญาณาทิวเสณ
 วิปัสสนํ วทุฆเมตฺวา อริยญฺมิ โอกกมนฺโต
 อเวจฺจปฺปสาเทน รตนตฺตเย จิตฺติ
ปสาเทติ. ตถาญฺโตว ตสฺส กลฺยาณมิตฺตสฺส
 อนฺุสิกฺขเนน สทฺธาทีหิ คุณฺเหิ น หายติ,
 อณฺุทตฺถํ วทฺฆเตว. เตนาท "ยสฺส
วา"ติอาหิ.

และเบื้องหน้าแค่นั้น เจริญวิปัสสนาคด้วย
 อุตยพพญาณเป็นต้น หยั่งลงสู่อริยญมิ จึงชื่อ
 ว่า ยังจิตให้เลื่อมใสในพระรัตนตรัย ด้วย
 ความเลื่อมใสที่ไม่คลอนแคลน. ผู้เป็นอย่าง
 นั้นแหละ ย่อมไม่เลื่อมจากคุณทั้งหลาย มี
 ศรัทธาเป็นต้น ด้วยการศึกษตามกัลยาณ-
 มิตรนั้น, ย่อมจะเจริญขึ้นไปอย่างเดี่ยว
 โดยแท้. เพราะฉะนั้น ท่านจึงกล่าวว่า
"ศึกษตามกัลยาณมิตรใด" ดังนี้เป็นต้น.

อนฺุตรฆรณฺุติ อนฺุตเร อนฺุตเร ฆรานิ
 เอตฺถ, (๑) เอตฺตสฺสาติ วา อนฺุตรฆรณฺุติ
 ลทฺุณามํ โทจรรคามํ ปวิญฺโจะ. ตตฺถ ฆเร
 ฆเร ภิกฺขาปริเยสนาย วิถิ ปฏฺิปนฺโน.
โอกฺขิตฺตจกฺขุติ เหมฏฺฐาขิตฺตจกฺขุ.
 กิตฺตเกน ปน โอกฺขิตฺตจกฺขุ โทตีติ อาท
"ยฺกมตฺตทสฺสาวิ"ติ. สฺวฺโตติ^๒ สฺยโต.
 ยถา ปเนตฺถ สฺวฺโต นาม โทติ ตํ

คำว่า ละแวกบ้าน ความว่า เข้าไป
 แล้วสู่โคจรคามตามที่ได้ชื่อว่า ละแวกบ้าน
 เพราะอรรถว่า มีเรือนในระหว่างๆ, หรือ
 โคจรคามนี้มีในระหว่างแห่งเรือนนั้น (ตาม
 ลำดับแห่งเรือน). ภิกษุเดินไปตามถนนเพื่อ
 แสวงหาภิกษาแต่ละเรือน ๆ ในโคจรคาม
 นั้น. คำว่า มีจักขุทอดลง คือ ทอดตาลง
 เบื้องต่ำ. ท่านกล่าวว่า "มองดูชั่วแอก"

๑ ฉ. () เอตฺถนฺุตเร ตฺนฺุติ ปาโร
 ทิสฺสติ.
 ๒ ฉ. สฺวฺวฺโตติ.

คุณลลิตา จันทรประเสริฐ
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ทสฺเสตฺถํ "น หตฺถิ โอลฺเกนโต"ติอาทิ
วุตฺตํ.

ก็เพื่อจะเลี่ยงคำถามว่า ก็ด้วยอาการมีประ-
มาณเพียงไรจึงชื่อว่า มีจักขุหอกลง. คำว่า
สำรวม คือระวัง. ก็ในที่นี้ ด้วยอาการ
อย่างไรจึงชื่อว่าเป็นผู้สำรวมแล้ว, เพื่อ
แสดงอาการนั้นจึงกล่าววว่า "ไม่แลดูพลข้าง"
ดังนี้เป็นต้น.

ยตฺถาติ เยสุ สติปฺภฺจาเนสุ. จิตฺตํ
ภาวนาจิตฺตํ. อฺปนินฺพนุชฺฐิตี อฺปนเนตฺวา
นินฺพนุชฺฐิตี. วุตฺตณฺเฑหฺตํ :

บทว่า ยตฺถ ความเท่ากับ เยสุ โยค
สติปฺภฺจาเนสุ แปลว่า ในสติปฺภฺฐานเหล่าใด.
จิต คือภาวนาจิต. บทว่า อฺปนินฺพนุชฺฐิตี แปล
ว่า นำเข้าไปผูกไว้. เหมือนอย่างคำที่
โบราณจารย์กล่าวไว้ดังนี้ :

"ยถา ฅมฺเภ นินฺพนุชฺเฃย
วจฺฉํ ทมนฺนโร อิต
พนุชฺเฃยเว สกํ จิตฺตํ
สตฺยารมฺมณเ ทฬฺหฺนุ"ติ."^๑

"นรชนในโลกนี้เมื่อผูกลูกโค ฟังผูก
ไว้ที่เสาฉันใด ภิกษุก็ฉันนั้น ฟังผูก
จิตของคนไว้ ให้มันในอารมณ์
ด้วยสติ".

^๑ สมุทฺทลวิลาสิณี. ๒/๔๔๐, สมนุตฺตปฺปาสาทิกา.
๑/๔๔๗, ปปฺพญจฺสูทนี. ๑/๓๔๑, วิสุทฺทิมคฺค.
๒/๕๕.

สติปัญญาอัน อุนิพนธโคจรภาว
 สุตฺเตน^๑ หสฺเสตฺติ "วุตฺตเณหฺตน"^๒ติอาหิ
 วุตฺตํ. คตฺถ สโก เปตฺติโก วิสโยติ
 อตฺตโน ปิตุ สมมาสมฺพุทฺธสฺส สนฺตโก,
 เตน ธิฏฺโฐ หสฺสิโต จ วิสโย.

อณฺุปฺมาเณสุติ ปรมานฺุปฺมาเณสุ.
 อสฺณจิจฺจ อานนฺเสชียอกุสลจิตฺตูปปาทา-
 ภิเษฺติ อสฺณจิจฺจ อานนฺเสชียเยสุ
 อุกุสลจิตฺตูปปาทาภิเษฺติ เอว
 อสฺณจิจฺจกฺกหณฺตี เสชียวิเสสนํ ทฏฺฐพฺพิ.
 เสชียกฺกหณฺเตน เจตฺถ วตฺตกฺขนธกาที่สุ^๒
 อากตวตฺตาทินฺนํปิ กหณฺตี. เตปิ ธิ
 สิกฺขิตพฺพุญฺเจน "เสชีย"^๑ติ อิจฺฉิตฺตา.

เพื่อแสดงเวลาที่สติปัญญา เป็นอุป-
 นิพนธโคจรโดยพระสูตร ท่านอาจารย์จึง
 กล่าวว่า "สมคังค้ำที่พระผู้มีพระภาคตรัส
 ไว้" ดังนี้เป็นต้น. ในบรรดาคำเหล่านั้น
 ทหลายคำว่า ธรรมที่เป็นวิสัยของบิดาของตน
 ความว่า ธรรมที่เป็นวิสัย อันเป็นของพระ-
 สัมมาสัมพุทธเจ้าผู้เป็นบิดาแห่งตน, อัน
 พระองค์ทรงเห็นแล้วและทรงแสดงแล้ว.

คำว่า มีประมาณน้อย คือมีประมาณ
 เล็กน้อยอย่างยิ่ง. บทว่า อสณจิจฺจ อานน-
เสชียอกุสลจิตฺตูปปาทาภิเษฺติ บัณฑิตพึง
 เห็นศัพท์ว่า อสณจิจฺจ เป็นวิเสสนะของ
 เสชีย อย่างนี้ว่า อสณจิจฺจ อานนฺเสชียเยสุ
 อุกุสลจิตฺตูปปาทาภิเษฺติ. ก็ในที่นี้ ด้วย
 ศัพท์ว่า เสชีย ท่านถือเอาแม้วัตรเป็นต้นว่า
วัตรที่มาในวัคคชนธกะเป็นต้น. เพราะวัตร
 แม้เหล่านั้น ท่านก็ปรารภว่าเป็น
 "เสชียะ" ด้วยอรรถว่า ควรศึกษา.

^๑ ฉ. อัย สทฺโท น ธิสฺสติ.

^๒ วิ. จ. ๗/๒๑๓.

ตถา . หิ มาติกาย ปาราชิกาหีนัง วีย
 เสขิยานัง ปริจฺเจโท น กโต. เอวญฺ
 กตฺวา "อสนฺจิจฺจ อาปนฺนเสขิยา"ติ
 อสนฺจิจฺจกฺกหณัง สมคฺคณิํ โทติ. น หิ
มาติกาย อากเตสุ ปณฺจสคฺคตฺติยา เสขิเยสุ
 โนสฺสญฺญาวิโมกฺโข นาม อตฺถิ, อสนฺจิจฺจกฺ-
 กหณฺเณเนว เจตฺถ อสฺสตีชานนํ นมฺปิ
 สงฺกโท กโต.

เกจฺจ ปเนตฺถ อสนฺจิจฺจ อาปนฺนคฺกหณฺ
 อจฺิตฺตกาปตฺติโย กหิตาติ วทฺนฺติ, ตนฺเตสํ
 มติมคฺคํ, ครุกาปตฺติสฺสปี กาสณฺจิ อจฺิตฺตก-
 ภาวสฺสพฺภาวโต, อธิญฺจานาวิกมฺมสฺส,
 เทสนาวิกมฺมสฺสเสว วา สพฺพลฺลหุสฺส
 วชฺชสฺส อธิธาธิปฺเปตฺตคา.

จริงอย่างนั้น ในมาติกา พระผู้มีพระภาค
 มิได้ทรงทำการกำหนดเสขียวัตรไว้ เหมือน
 อย่างปาราชิกเป็นต้น. ก็เพราะทำอธิบาย
 อย่างนี้ คัณฑ์ว่า อสนฺจิจฺจ ว่า "อสนฺจิจฺจ
 อาปนฺนเสขิยา" (เสขียวัตรที่ไม่จงใจล่วง)
 ย่อมเป็นอันสำเร็จ. ก็ในเสขียวัตร ๑๕ ที่มา
ในมาติกา ชื่อว่า โนสฺสญฺญาวิโมกฺข์ ห้ามไม่,
 ก็ในอธิการนี้ ด้วย อสนฺจิจฺจ คัณฑ์นั่นเอง
 ท่านสงเคราะห์ แม้ความไม่มีสติและความ
 ไม่รู้ไว้ด้วย.

แต่อาจารย์บางพวก กล่าวไว้ในเรื่องนี้ว่า
 ด้วยคัณฑ์ว่า ไม่จงใจล่วง ท่านถือเอาอาบัติ
 ที่เป็นอจิตตกะ, คำนั้นเป็นเพียงมติของ
 อาจารย์บางพวกเหล่านั้น, เพราะแม้ใน
 บรรดาครุกาบัติ อาบัติบางตัวเป็นอจิตตกะ
 ก็มี, เพราะในที่นี้ทรงประสงค์เอาโทษ
 เบากว่าโทษทั้งหมด ซึ่งจะต้องทำคืนด้วย
 การอธิษฐานคือตั้งใจสังวรต่อไป หรือทำคืน
 ด้วยการแสดงอาบัติเสีย.

เตนาค "ยานิ ตานิ วชฺชานิ อปฺปมคฺคกานิ
โอรมคฺคกานิ ลหุกานิ ลหุสมฺมตานิ"^๑คืออาทิ.
อาทิ-สหุเพน ปาติโมกฺขสํวรวิสุทฺธคฺค
อนติกกมณีนยานิ อนาปคฺคติกมณีนยานิ สงฺคโท
ทฏฺฐพฺโพ. ภยทสฺสนสีโลติ ปริมาณมคฺค
วชฺช อฏฺฐสฏฺฐิจโยชนสทสฺสพฺเพชชีเนรุ-
ปพฺพตสฺสทิสฺสิ กตฺวา ทสฺสนสภาโว,
สพฺพลทฺทิกฺ วา ทพฺพภาสิตมคฺคํ ปาราชิกสฺสทิสฺสิ
กตฺวา ทสฺสนสภาโว.

ยงฺกิลฺลจิตฺติ มूलปณฺณคฺคตฺติอนุปณฺณคฺคตฺติสพฺพคฺค-
ปณฺณคฺคตฺติป เทสฺสปณฺณคฺคตฺติอาทิเภทิ ยงฺกิลฺลจิตฺติ
สิกฺขิตพฺพํ ปฏิปชฺชิตพฺพํ ปุเรตพฺพํ สีลํ.
สมาทายาติ^๒ สมฺมเทว สกฺกจฺจํ, สพฺพโส จ

เพราะฉะนั้น ท่านจึงกล่าวว่า "ยานิ ตานิ
วชฺชานิ อปฺปมคฺคกานิ โอรมคฺคกานิ ลหุกานิ
ลหุสมฺมตานิ" เป็นต้น. (โทษทั้งหลาย
เหล่านี้ใด มีประมาณน้อย มีประมาณค่าเบา
รู้กันว่าเบา). ด้วยอาทิศัพท์ ฟังเห็นการ
สงเคราะห์โทษที่ไม่ถึงความเป็นอาบัติ ที่ไม่
ฟังก้าวล่วงไว้ เพื่อความบริสุทธิ์แห่งปาติ-
โมกขสังวรศีล. คำว่า มีปกติเห็นเป็นภัย
ความว่า มีสภาวะที่เห็นโทษมีประมาณน้อย
อย่างยิ่ง ทำเหมือนเท่าภูเขาสีเนรุสูงถึง
หกล้านแปดแสนโยชน์ หรือมีสภาวะเห็น
อาบัติเพียงทพฺพภาสิต ซึ่งมีโทษเบากว่าอาบัติ
ทั้งปวง กระทำให้เหมือนเท่าอาบัติปาราชิก.

คำว่า ศีลอย่างใดอย่างหนึ่ง ก็ศีลที่จะฟัง
ศึกษา ที่ฟังปฏิบัติ ที่ฟังบำเพ็ญข้อใดข้อหนึ่ง
อันต่างด้วยมูลบัญญัติ อนุบัญญัติ สัพพัตถบัญญัติ
ปเทสบัญญัติ เป็นต้น. คำว่า ถือเอาด้วยดี

^๑ อภี. วิ. ๓๔/๓๓๓.

^๒ ฉ. สมฺมา อาทายาติ.

อาทิตฺตวา. อัยฺ ปน อจฺจโรจฺจรสฺสพทา
 กิ ปาติโมกฺขสึเล ปฺริยาปนฺนา, อุทาหุ
 อปฺริยาปนฺนาติ ? ปฺริยาปนฺนา. ยฺทิ เอว
กสฺมา ปุน วุคฺคตาติ โจทฺถํ สฺนุชฺชายาท "เอคฺค
จา"ติอาทิ.

ได้แก่ ถือเอาแล้วโดยชอบนั้นเทียว คือโดย
 เคารพ, และโดยประการที่ขบวง. ถามว่า
 ก็ความถึงพร้อมด้วยอาจารย์นั้น นับเนื่อง
 ในปาติโมกขสังวรศีล, หรือไม่นับเนื่อง ?
 ตอบว่า นับเนื่อง. ก็ถ้าอย่างนั้น เหตุไรจึง
ต้องกล่าวความถึงพร้อมด้วยอาจารย์ และ
 โจรไว้อีก ท่านอาจารย์กล่าวคำว่า
"ก็ในอธิการแห่งปาติโมกขสังวรนี้" เป็นต้น
 ทนายเอาคำหวังว่าไว้อีก.

อินทรีย์สังวรศีล ๖๕

พรรณนาอินทรีย์สังวรศีล

๑๕. อินทรีย์สังวรศีล ปาติโมกฺข-
 สัวรศีลสฺส สฺมภาารกฺุทํ, คสฺมี สติเยว
 อิจฺฉิตฺทพฺพนฺติ วุคฺคํ "โสติ โส"
ปาติโมกฺขสัวรศีล ริโค ภิกฺขุ"ติ.
 สฺมปาหิเค ทิ เอคฺคสฺมี ปาติโมกฺขสัวรศีล

๑๕. อินทรีย์สังวรศีล เป็นองค์แห่ง
 ปาติโมกขสังวรศีล, เมื่อมีอินทรีย์สังวรศีล
 นั้นแหละ จึงพึงปรารถนาในปาติโมกข-
 สังวรศีลนั้น ฉะนั้น ท่านจึงกล่าวไว้ว่า
 ทนาย "ภิกษุนี้" ได้แก่ ภิกษุซึ่งอยู่ใน

๑ อ. อัยฺ ปาโร น ทิสฺสติ.

สุกคตฺ สฺรภชิตเมว โทติ, สฺสฺวิหิตกณฺจกาวตี^๑
วีย สฺสฺสนฺติ.

ปาติโมกขสังวรศีล^๕ ก็เมื่ออินทรีย์-
สังวรศีลนี้ อันภิกษุได้ถึงพร้อมแล้ว ปาติ-
โมกขสังวรศีล ย่อมเป็นอันคุ้มครองดีแล้ว
รักษาคือแล้วทีเดียว, กุจข้าวกล้าที่เขาปักกัน
ไว้ดีแล้วด้วยรั้วหนามแล.

การณวเสนาติ อสํชาธารณสฺส การณสฺส
วเสน. อสํชาธารณการณวเสน ทิ ผล
อปทิสฺยติ, ยถา ยวงฺกุโร เภริสฺสทฺโทติ.
นิสฺสยโวหาเรน วา เอตํ นิสฺสิตวณฺณํ,
ยถา มฺพจํ อุกฺกุฏฺฐิ กโรนฺตีติ. รูปนติ
รูปายคณฺ. จกฺขณา รูปํ ทิสฺวาติ เอตฺถ
ยทิสฺ จกฺขุ รูปํ ปสฺเสยฺย, อณฺณวិณฺญาณ-
สมฺภคิโนปิปิ ปสฺเสยฺยํ, น เจตํ อตฺถิ,
กสฺมา ? อเจตนคฺคตา จกฺขุสฺส. เตนาท
"จกฺขุ รูปํ น ปสฺสตี อจิตฺตคฺคตา"ติ.
อถ วิณฺญาณํ รูปํ ปสฺเสยฺย, ทิโรกฺขทฺทาทิคคฺคณฺ
นํ ปสฺเสยฺย อปปฏิสฺสกาเวโต, สิทฺถณฺปิ นคฺคติ

บทว่า การณวเสน ความว่า ด้วยอำนาจ
แห่งเหตุที่ไม่ทั่วไป. ก็ผลอันบุคคลย่อมอ้าง
ได้ด้วยอำนาจเหตุที่ไม่ทั่วไป, เหมือนอย่าง
หน่อข้าวเหนียว เสี่ยงกลอง ฉะนั้นแล. อีก
อย่างหนึ่ง คำนี้บอกถึงสิ่งที่อาศัยด้วยนิสย-
โวหาร เหมือนอย่างเตี้ยโหน่จะนั้น? รูป
ได้แก่ รูปายคณนะ. ในคำว่า เห็นรูปด้วย
จักขุ นี้ ถ้าจักขุพึงเห็นรูปได้ไซ้, แม้บุคคล
ผู้พร้อมเพียงด้วยวิญญาณอื่น ก็จักพึงเห็นได้,
แต่ไม่ใช่มีดังนั้น, เพราะเหตุไร ? เพราะ
จักขุไม่มีจิต. ด้วยเหตุนี้ ท่านจึงกล่าวว่
"จักขุไม่เห็นรูปเพราะความที่ไม่มีจิต". ถ้า

^๑ กณฺจกาวตีติ มญฺเณ.
^๒ ฉ. ...อญฺญาทิ...

^๑ ธรรมคาเตียงไม้โคโห้ คนอยู่บนเตียง
โห้, เตียงเป็นที่อาศัย คนเป็นผู้อาศัย.

คุณยุพาพรรณ จุฑาทอง
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

สหผัสส วิญญาณสห สหสนาภาวโต. เคนาห
 "จิตฺตํ น ปัสสตี อจฺจชฺชกตฺตา"ติ. ตตฺถ
 ยถา จกฺขุสนฺนีสสีตี วิญฺญาณํ ปัสสตี,
 น ยงฺกิญฺจ. ตณฺจ เกณฺจ กุชฺชาทีนา
 อนฺตริเตน^๑ อุปฺปชฺชตี, ยตฺถ อาโลกสฺส
 วิพฺนุโร. ยตฺถ ปน น วิพฺนุโร
 ผลิกคพฺภปฏฺฐลาทีเก, ตตฺถ อนฺตริเตปิ
 อุปฺปชฺชเตว. เอวํ วิญฺญาณาธิฏฺฐิตํ
 จกฺขุ ปัสสตี, น ยงฺกิญฺจตี วิญฺญาณาธิฏฺฐิตํ
 จกฺขุ สนฺธาเยตี วุตฺตํ "จกฺขฺนา
 ฐูปํ ทิสฺวา"ติ.

ว่าวิญญาณจะพึงเห็นรูปไซ้ร, ก็จะมีเห็นรูป
 นั้นแม้อยู่ ณ ภายนอกฝาเป็นต้นได้ เพราะ
 ความที่อะไรไม่ขวางกัน, แม้ข้อนั้นก็มีไม่
 เพราะวิญญาณทุกดวงไม่มีการเห็น. ด้วย
 เหตุนั้น ท่านจึงกล่าวว่า "จิตย่อมไม่เห็น
เพราะไม่มีจักขุ". ในคำว่า เห็นรูปด้วย
 จักขุนั้น มีความว่า วิญญาณที่อาศัยจักขุ ย่อม
 เห็นได้ วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง ไม่เห็น.
 และวิญญาณนั้น ย่อมไม่เกิดในที่ที่ถูกวัตถุมีฝา
 เป็นต้น อย่างใดอย่างหนึ่งขวางไว้ ซึ่งเป็น
 ที่กันแสงสว่างไว้. แต่ในที่ใดที่ไม่กันแสง-
 สว่าง เช่น สถานที่มีหลังคาห้องทำด้วยผลึก
 เป็นต้น ในที่นั้น แม่ถูกวัตถุขวางไว้ วิญญาณ
 ก็ยังเกิดได้นั่นเอง ข้อนั้นประการใด. จักขุ
 ที่วิญญาณอาศัยย่อมเห็นได้ จักขุอย่างใด
 อย่างหนึ่งไม่เห็นโดยประการนั้น เพราะ
 เหตุนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสคำนี้ว่า "เห็น
รูปด้วยจักขุ" ทั้งนี้ ทรงหมายเอาจักขุที่
 วิญญาณอาศัย.

^๑ ฉ. อนฺตริเต น.

ทวารารมมณสงฆฏเกติ ทวารสัส
 อารมมณสงฆฏเน^๑ สติ, จกขุสัส
 รูปารมมณ^๒ อาปาตคเตติ อธิปาโย.
 ปสาททตฺตเกน จิตฺเตนาติ จกขุปสาท-
 ทตฺตเกน ตนฺนิสฺสาย ปวตฺเตน วิญญาณ,
 ยํ "จกขุวิญญาณ"ติ วุจฺจติ. ปัสสตี
 โอลิเกติ. จกขุปสาทสนฺนิสฺสายเอ หิ
 วิญญาณ อาโลกานุกคหิตํ รูปารมมณํ
 สนฺนิสฺสายคฺคณ โอภาเสนฺเต ตัสสมฺภิก
 ปุคฺคโล^๓ "รูป ปัสสตี"ติ วุจฺจติ.

คำว่า เมื่อทวารกับอารมณกระทบกัน
 ความว่า เมื่อทวารกับอารมณกระทบกัน
 มีอยู่, อธิบายว่า เมื่อรูปารมณมาสู่คลอง
 จักขุ. คำว่า ด้วยจิตมีจักขุประสาทเป็น
ที่ตั้ง ความว่า ด้วยวิญญาณซึ่งมีจักขุประสาท
 เป็นที่ตั้ง คืออาศัยจักขุประสาทนั้นเป็นไป
 แล้ว, ที่ท่านเรียกว่า "จักขุวิญญาณ". คำ
 ว่า ย่อมเห็น คือย่อมแลเห็น. ก็เมื่อวิญญาณ
 ซึ่งมีจักขุประสาทเป็นที่อาศัยส่องรูปารมณ ที่
 แสงสว่างสนับสนุนแล้ว ด้วยคุณอันเป็น
 ที่อาศัยของตน บุคคลผู้พร้อมเพรียงด้วย
 วิญญาณนั้น ท่านจึงกล่าวว่า "เห็นรูป" ดังนี้.

โอภาสนนฺเจตฺต อารมมณสฺส ยถาสภาวโต
 วิภาวนํ, ยํ "ปจฺจกฺขโต กถณ"ติ วุจฺจติ.
 อุตฺตนา ลกฺขณสฺส^๔ เวเช สิชฺชนฺเต ตสฺส
 สัมภารญฺเตน ธนฺนา วิชฺชตีติ วจฺนํ วิย

ก็การส่องในที่นี้ก็คือการทำอารมณให้แจ่มชัด
 ตามสภาวะ, ซึ่งเรียกว่า "ถือเอาได้โดย
 ประจักษ์". เมื่อเห็นรูปด้วยจักขุวิญญาณ
 สำเร็จ บุคคลจึงชื่อว่า เห็นรูปด้วยจักขุ

๑. น. สังฆฏเก.
 ๒. ม. อาปาตคเต.
 ๓. น. ตัสสมภิกปุคฺคโล.
 ๔. ม. ลกฺขณสฺส.

ปริสนิมิตต์ เวทิตพฺพ. สุภนิมิตตาทิก วาติ
 เอกถ รากุบฺตติเหตุภูโต อัญจกาโร
สุภนิมิตต์. อาทิ-สทฺเท ปฏิมนิมิตตาทินิ
 สงฺคโท. โส ปน โทสุบฺตติอาทิเหตุภูโต
 อัญจาทิอากาโร เวทิตพฺพ.

ว่า นิมิตว่าหญิง เพราะเป็นเหตุแห่งการ
 รู้จักว่าเป็น "หญิง". นิมิตว่าเป็นชาย พึง
 ทราบโดยปริยาย ตรงกันข้ามจากคำที่กล่าว
 แล้ว. พึงทราบเครื่องหมายว่า ในคำว่า
หรือนิมิต มีสุภนิมิตเป็นต้น นี้ อากาโร
 นำปรารธนา อันจะเป็นเหตุให้เกิดราคะ
 ชื่อว่า สุภนิมิต. ด้วยอาทิศัพท์ รวมถึงปฏิม-
 นิมิตเป็นต้น. ก็ปฏิมนิมิตนั้น พึงทราบว่า
 เป็นอาการที่ไม่นำปรารธนาเป็นต้น อันจะ
 เป็นเหตุให้เกิดโทสะเป็นต้น.

กามญเจตฺถ ปาพิยํ อภิชฺฌาโทมนสฺสสาว
 สรูปโต อากตา, อุกฺเขขานิมิตฺตสฺสอาปี
 ปน สงฺคโท อิจฺฉิตพฺพ, อสมเปกฺขเนน
 อุกฺเขชนกโมหสฺสอาปี อสฺวรภาวโต. ตถา
 ทิ วกฺขติ "มฺภูจฺจจํ วา อณฺเฑณํ วา"ติ.
อุเปกฺขานิมิตฺตคฺค เจตฺถ อณฺเฑณฺุเปกฺขาย
 วตฺตญฺจํ อารมฺมณํ, คณฺจสฺส อสมเปกฺขนฺวเสน
 เวทิตพฺพ. เอวํ สงฺเขปโต รากุโหสโมหานิ
 การณํ "สุภนิมิตฺตาทิกน"ติ วุคฺค.

ก็ในอธิการนี้ อภิชฌาและโทมนัสเท่านั้นมา
 ในพระบาลีโดยสภาพ ก็จริง, ถึงอย่างนั้น
 ก็ต้องปรารธนาการรวมอุเบกขานิमितไว้ด้วย
 เพราะแม้โมหะที่เกิดขึ้น ด้วยการเพ่งโดยไม่
 สม่่าเสมอ ก็เป็นความไม่สังวรได้. จริง
 อย่างนั้น ท่านอาจารย์จึงกล่าวว่า "ความ
 หลงลืมสติก็คือ ความไม่รู้ก็คือ" ดังนี้. อนึ่ง
 ในคำว่า อุเบกขานิमित นี้ ได้แก่ อารมณที่
 เป็นที่ตั้งแห่งอัญญาอุเบกขา (การวางเฉย
 คือความไม่รู้) ๑ ก็อัญญาอุเบกขานั้น พึง

คุณยุพาพรรณ จุฑาทอง
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ทราบเพราะเพิ่งอารมณ์นั้น อย่างไม่สม่ำเสมอ. ท่านอาจารย์กล่าวถึงเหตุของราคะ โทสะและโมหะ โดยสภาพอย่างนี้ว่า "มีศุภนิमितเป็นต้น" ดังนี้.

เตนาค "กิเลสวตถุญคํ นิमितตบ"ติ. ทัญจ-
มตฺเตเยว สญฺชาตีติ "ทัญเจ ทัญจมตฺตํ
ภวิสฺสตี"ติ^๑ สุตฺเต วุตฺตนเยน วณฺณายตเน
จกฺขุวิญญาณเณ, วิถิจิตฺเตหิ จ กหิตมตฺเตเยว
ติญฺจติ, น ตโต ปรี ยงฺกิญฺจ^๒ สุภาทิกาการิ
ปรีกปฺเปติ. ปาทกฺกาวกรณโตติ ปรีพฺยตฺต-
กาวกรณโต วิญฺตกาวกรณโต. วิสภาควตฺถุโน
หิ หตฺถาทิวเว^๓ สุภาทิตโต ปรีกปฺเปนฺตสฺส
อปฺราปรี ตตฺถ อปฺปชฺชํมานา กิเลสํ
ปรีพฺยตฺตา โทนฺตตีติ เต เตสํ
อนุพฺพยณชฺชา นาม.

ด้วยเหตุนี้ ท่านจึงกล่าวว่า "นิमितเป็นที่ตั้ง
ของกิเลส". คำว่า ย่อมตั้งอยู่ในอาการ
ว่าเห็นเท่านั้น ความว่า ย่อมตั้งอยู่ใน
วิญญาณะที่สักว่าจักขุวิญญาณ และวิถิจิต
ทั้งหลายถือเอาเท่านั้น ตามนัยที่ตรัสไว้ใน
พระสูตรว่า "เมื่อเห็นก็สักว่าเห็น" ไม่
กำหนดอาการมีงามเป็นต้น อย่างใดอย่าง
หนึ่งอื่นจากนั้น. คำว่า เพราะกระทำความ
ปรากฏ ความว่า เพราะกระทำให้ปรากฏ
คือกระทำให้แจ่มชัด. ด้วยว่าเมื่อบุคคล
กำหนดโดยความงามเป็นต้น ซึ่งอวัยวะมีมือ

^๑ ขุ. อ. ๒๔/๔๓.
^๒ ฉ. ม. กิญฺจ.
^๓ ม. อวยเวสฺ อาทิตโต, ฉ. อวยเวสฺ.

คุณยุพาพรรณ จุฑาทอง
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

สงวนลิขสิทธิ์ © ๒๕๖๓ โดยคุณยุพาพรรณ จุฑาทอง

เป็นต้น แห่งวิสกาศวัตถุ กิเลสที่เกิดขึ้นใน
อวัยวะเหล่านั้น แล้วๆ เล่า ๆ ก็จะชัดเจน
ขึ้น เพราะฉะนั้น อวัยวะเหล่านั้นจึงชื่อว่า
อนุพยัญชนะแห่งกิเลสเหล่านั้น.

เต ปน ยสฺมา ตถา ตถา สนฺนิวิฏฺฐานํ
ภูตฺตปาทยารูปานํ สนฺนิเวสากาโร. น ทิ
คํ มุญฺจิตฺวา ปรมตฺตโต หตฺถาติ นาม
โกจิ อคฺคิ ตสฺมา วุตฺตํ "หตฺถปาท ฯเปฯ
อากาโร น กณฺหาตี"ติ. ที ปน กณฺหาตีติ
อาท "ยํ ตตฺถ ภูตํ ตเทว กณฺหาตี"ติ. ยํ
ตสฺมี สรีเร วิชฺชมานํ เกสโลมาทึ
ภูตฺตปาทยมตฺตํ วา, ตเทว ยถาวโต
กณฺหาตี. ตตฺถ อสฺภาการกฺกณฺธสฺส
นิตฺสฺสนํ ทสฺเสนฺโต "เจตฺตียปฺพทฺตวาสิ"ติ-
อาทินา มหาคิสุสฺสตุเดรวตฺถุ อาทริ.

แต่เพราะอวัยวะเหล่านั้น เป็นอาการที่ถูกรูป
และอุปาทายรูป ซึ่งอาศัยกันอยู่โดยประการ
นั้น ๆ อาศัยกันอยู่. ก็ละอาการนั้นเสีย ห้าม
อาการใด ๆ ชื่อว่ามีเป็นต้น โดยปรมาภิไธยไม่
เพราะฉะนั้นท่านจึงกล่าวว่า "ไม่ถือเอา
อาการอันต่างโดยมือ เท้า ศีรษะ การ
หัวเราะ การพูด การฉอเลาะ และการ
แลเหลียวเป็นต้น". ท่านกล่าวว่า "ในสรีระ
นั้น สิ่งใดมีจริง ก็ถือเอาสิ่งนั้น" ดังนี้ ก็เพื่อ
จะเลียงคำถามว่า ก็จะมีถือเอาอย่างไร.
อีกอย่างหนึ่ง ถือเอาอาการเพียงว่า รูป
และอุปาทายรูป มีผสม ขน เป็นต้น ที่มีอยู่ใน
สรีระนี้เท่านั้นตามเป็นจริง. ท่านอาจารย์
เมื่อจะแสดงตัวอย่างแห่งการถือเอา ซึ่ง
อาการไม่งามในสรีระนั้นจึงนำเอาเรื่องของ

คุณยุพาพรรณ จุฑาทอง

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

พระมหาศีลสเถระมาแสดง ด้วยคำมีอาทิว่า
"พระศีลสเถระผู้อยู่ที่เจตียบรรพต" เป็นต้น.

ตตถ สมุณฑิตปสาธิตา สุญฺจ
มณฑิตา ปสาธิตา จ. อารณาทิ
อาหารเมหิ มณฑนํ. สรีรสฺส อัจฉาหนาทิ-
วเสน ปฏิสงฺขรณํ ปสาธนฺติ วนฺติ,
อาภรณฺเห, ปน วนฺตถาลงฺการาทิ จ
อลงฺกรณํ ปสาธนํ. โองฺจฺจานปุรณํ^๑ มณฑนํ.

ในคำเหล่านั้น คำว่า สมุณฑิตปสาธิตา
ความว่า ตกแต่งแล้วประดับแล้วด้วยดี.
อาจารย์ทั้งหลายกล่าวว่า การใช้วัตถุมี
เครื่องอาภรณ์เป็นต้นแต่งตัว ชื่อว่า มัณฑนะ
แปลว่า ตกแต่ง. การปรุงแต่งร่างกายด้วย
วิธีมีการซักสีเป็นต้น ชื่อว่า ปสาธนะ แปล
ว่า ปรุงแต่งหรือประดับ, อนึ่ง การใช้
เครื่องอาภรณ์ทั้งหลาย และเครื่องตกแต่ง
มีเครื่องอลังการคือผ้าเป็นต้นแต่งตัว ชื่อว่า
ปสาธนะ. การแต่งทำที่บกพร่องให้เต็ม
ชื่อว่า มัณฑนะ.

วิปฺปลตฺตจิตฺตาคิ ราวเสน วิปริตจิตฺตา.
โอยฺโลเกนฺโตติ เตโร กมฺมฺจฺจาน-
มนสิกาเรเนว กจฺจนฺโต สทฺทกณฺฑุกตฺตา
ปุพฺพภากมนสิการสฺส หลิตสทฺทานุสาเรน

คำว่า มีจิตวิปลาส คือมีจิตวิปริตไปด้วย
อำนาจระคะ. คำว่า แลดู ความว่า พระ-
เถระมีอันกระทำไว้ในใจ ซึ่งพระกัมมัฏฐาน
นั้นแหละ เคนไปอยู่แลดูด้วยคิดว่า "นี่อะไร

^๑ จ. อุณฺจฺจานปุรณํ.

คุณนวลจันทร์ เพียรธรรม
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ม.ป.ท. ๑-๑๓
สำนักพิมพ์วิไล

"กิเมตนะ"ติ โอลิเกนุโต. อุสภัสสนนฺติ กัน" ตามเสียงหัวเราะ เพราะการมนสิการ
 อฏฺฐิกสณฺณํ. อฏฺฐิกกมฺมฏฺฐานํ ติ เถโร อันเป็นบุรพภาคมีเสียงซ้ำศึก. คำว่า
 ททา ปริหฺรติ. อรหฺตํ ปาปญฺตี เถโร อุสภัสสนฺญา ได้แก่ อฏฺฐิกสณฺญา. แท้จริง
 กิร ตสฺสา หสนฺติยา ทนฺตญฺจิสฺสเนเนว พระเถระขณะนั้น กำลังบริหารอฏฺฐิกกัมมฏ-
 ฐานอยู่. คำว่า บรฺรลฺลอรหฺต ความว่า
 ปุพฺพภาควานาย สุภาวิตตฺตา ปฏฺฐิกาก- ได้ยินว่า พระเถระได้ปฏิภาคนิมิตและ
 นิมิตฺตํ สํติสยญฺจ อุปจารชฺฌานํ ลภิตฺวา ได้ยินว่า พระเถระได้ปฏิภาคนิมิตและ
 ยถาริโตว ตตฺถ ปจฺมชฺฌานํ อธิกนฺตฺวา อุปจารณอันดียิ่ง เพราะบุรพภาคภาวนา
 ตํ ปาทกํ กตฺวา วิปสฺสนํ วทฺเชตฺวา ท่านได้เจริญดีแล้ว ด้วยการเห็นกระดูกพ่น
 มคฺคปรมฺปราย อาสวกฺขยํ ปาปญฺตี. ของหญิงนั้นที่หัวเราะอยู่นั้นเอง กำลังยืนอยู่
 ตามปกติเที่ยว กับบรรลุปรมณานในที่นั้น ทำ
 ฌานนั้นให้เป็นบาท เจริญวิปัสสนา บรรลु
 อาสวักขยแล้ว ตามลำดับมรรคเป็นชั้น ๆ.

ปุพฺพสณฺณํ อนุสฺสรฺตี ปุพฺพกํ ยถารหฺติ คำว่า ทวนระลิกสณฺญาเก่า ความว่า ระลิก
 กาลเณ กาลํ อนฺยุตฺตชฺยมานํ อฏฺฐิก- ถึงอยู่เนื่อง ๆ คือประมวลมาซึ่งอฏฺฐิก-
 กมฺมฏฺฐานํ อนุสฺสรฺตี สมฺนนาหฺริ: กัมมฏฺฐานเก่าตามที่ประมวลแล้ว คือที่
อนุมคฺคนฺติ อนุปถํ ตสฺสา ปทานุปทํ. ประกอบอยู่ตามทุกเวลา. คำว่า อนุมคฺค
 เถรสฺส กิร ภาวนาย ปคฺคณากวโต แปลว่า ตามทาง คือตามรอยเท้าของหญิง
 ทนฺตญฺจิสฺสเนเนวสฺส^๑ ตสฺสา สกฺลสรฺริ นัน. ได้ยินว่า สรีระทั้งเส้นของหญิงนั้น

^๑ ฉ. ทนฺตญฺจิสฺสเนเนว.

อภิวินัยสมาธิภาวนา อุปุจฉาสิ. น ตํ ปราภวฺยโดยความเป็นโครงกระดูก ค้ำยการ "อิติ"ติ วา "ปุริโส"ติ วา สณฺชานิ. เห็นกระดูกพั้นนั้นเหี่ยว เพราะพระเถระมีความชำนาญในการภาวนา. พระเถระไม่ทราบว่าโครงกระดูกนั้นเป็น "หญิง" หรือเป็น "ชาย". เพราะฉะนั้น ท่านจึงกล่าวว่า "อาตมาพไม่ทราบว่าหญิงหรือชาย เดินไปจากที่นี่ แต่ว่าร่างกระดูกนั้น กำลังเดินไปในทางใหญ่" ดังนี้.

"ยสฺส จกฺขุณฺทริยาสํวรสฺส เหตุ"ติ วตฺวา ปุน "ตสฺส จกฺขุณฺทริยสฺส สติกวาเณน ปิณฑตถายา"ติ วุตฺตํ, น อสํวรสฺสชาติ. ตทิตฺ^๑ ยํ จกฺขุณฺทริยาสํวรสฺส เหตุ อภิขุณาทีอนุวาสฺสวณํ หสฺสิตํ, ตํ อสํวตจกฺขุณฺทริยสฺสเสว เหตุ ปวตฺตํ หสฺสิตนฺติ กตฺวา วุตฺตํ.

ท่านอาจารย์กล่าวว่า "เพราะเหตุแห่งความไม่สังวรจักขุณทรีย์อันใด" แล้วกล่าวอีกว่า "เพื่อต้องการปิดกั้นจักขุณทรีย์นั้นด้วยบานประตูคือสติ" มิได้กล่าวว่า (เพราะเหตุ) แห่งความไม่สังวร ดังนี้. คำนี้ ท่านกล่าวอธิบายไว้ว่า พระผู้มีพระภาคทรงแสดงความไหลไปตาม แห่งอภิขณาเป็นต้น เพราะเหตุแห่งความไม่สำรวมจักขุณทรีย์ใด, ทรงแสดงความไหลไปแห่งอภิขณาเป็นต้นนั้นว่า เป็นไป

^๑ ฉ. ยทิตฺ.

เพราะเหตุ แห่งความไม่สำรวมจักขุทริย์
นั้นเอง.

จกขุทวาริกสุส หิ อภิขณาทอนุวาสุสวณสุส
คัมทวาริกวิณญาณสุส วิย จกขุทริย์ การณ์.^๑
จกขุทริย์สุส อสัตุตเต สติ เต
อนุวาสุสวณุตติ อสัวิริยานจกขุทริย์-
เหตุโก โส อสัวโร ตถา วุตโตติ.
ยตุวาธิกรณติ หิ ยสุส จกขุทริย์สุส
การณาติ^๒ อตุโถ. กิสิสุส จ การณาติ ?
อสัตุตสุส, กิณจ^๓ อสัตุต ? ยสุส
จกขุทริยาสัวรณสุส เหตุ อภิขณาทโย
อนุวาสุสวณุตติ, ตทณุวาสุสวปรกขิต^๔ ตสุส
สัวรยาติ อยเมตถ โยชนา.

จริงอยู่ จักขุทริย์เป็นเหตุแห่งการไหลไป
แห่งอภิขณาเป็นต้น ทางจักขุทวาร เหมือน
อย่างเป็นเหตุ แห่งวิณญาณที่ประกอบทาง
ทวารนั้น ๆ. เมื่อความไม่สำรวมจักขุทริย์
มีอยู่ อภิขณาเป็นต้นเหล่านั้น ก็ย่อมไหลไป
อยู่ เพราะฉะนั้น ความไม่สำรวมนั้นอันมีเหตุ
มาแต่ไม่สำรวมจักขุทริย์ ท่านจึงกล่าวไว้
เช่นนั้นแล. เพราะคำว่า ยตุวาธิกรณ มี
ความว่า เพราะเหตุแห่งจักขุทริย์อันใด.
ถามว่า ก็เพราะเหตุแห่งจักขุทริย์เช่นไร?
ตอบว่า เพราะเหตุแห่งจักขุทริย์ที่ไม่
สำรวม, ถามว่า ไม่สำรวมอย่างไร ?
ตอบว่า เพราะเหตุไม่สำรวมจักขุทริย์

^๑ ม. ปฏฺจานการณ์, ฉ. ปธานการณ์.
^๒ ม. ยสุส การณาติ.
^๓ ฉ. กิณจ.
^๔ ตทณุวาสุสวปรกขิตนฺติ มณฺเณ,
ฉ. อัย ปาโจ น ทิสฺสติ.

คุณนวลจันทร์ เพียรธรรม
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อันใด อภิขณาเป็นต้นจึงไหลไปตาม, ก็ข้อ
ที่บุคคลเข้าไปควบคุมการไหลไปตาม ของ
อภิขณาเป็นต้นนั้น เพื่อกันจักขุนทรีย์นั้น คำ
ประกอบความในอธิการนี้ มีดังกล่าวนั้น.

ชวณกขณ (๑) ทุสฺสึลฺลยํ วาทิอาที ปุณ
อวจนตฺถิ อีเชว จกฺขุทฺทวาเรว^๑ สพุพฺพิ วุตฺตนฺตฺติ
ฉสุ ทฺทวาเรสุ ยถาสมฺภวํ เวทิตฺพุพฺพิ. น ทิ
ปณฺจทฺทวาเร กายวจฺจุจฺจริตฺสงฺขาทํ ทุสฺสึลฺลยํ
อตฺถิ, ตสฺมา ทุสฺสึลฺลยาสํวโร มโนทวาร-
วเสน, เสสาสํวโร ฉทฺวารวเสน
โยเชตพุโพ. มฺญฺจสจฺจาทินํ ทิ สติปฏิปกฺขา-
กุสลธมฺมาทิกาวโต สียา ปณฺจทฺทวาเร
อุปฺปตฺติ, น เตวว กายิกววจฺจสิกฺวิตฺติกฺกมฺมุตฺตสฺส
ทุสฺสึลฺลยสฺส ตตฺถ อุปฺปตฺติ, ปณฺจทฺทวาริกชวณานํ
อวิณฺตฺตฺติชนกตฺตา. ทุสฺสึลฺลยาทโย เจตฺถ ปณฺจ
อสํวรา สึลสํวราทินํ ปณฺจณฺนํ สํวารานํ

คำมีอาทิวา แต่ในขณะแห่งชวณจิต
คำว่า ความเป็นผู้รู้สึก กิ่งนี้ทั้งหมด
ท่านกล่าวไว้ในจักขุทวารนี้เท่านั้น เพื่อไม่
ต้องกล่าวอีก เพราะเหตุนี้ ในทวารทั้ง ๖
ก็พึงทราบตามที่เกิดขึ้น ด้วยประการดังนี้.
เพราะว่าความรู้สึก คือกายทุจริตและ
วจีทุจริตไม่มีในทวาร ๕, ฉะนั้น พึงประ-
กอบความไม่สำรวมคือความรู้สึก เกี่ยวกับ
มโนทวาร, อสังวรที่เหลือจึงประกอบเกี่ยว
กับทวาร ๖. จริงอยู่ ความเป็นผู้มีสติหลงลืม
เป็นต้น พึงมีการเกิดขึ้นได้ทางทวารทั้ง ๕
เพราะความเป็นอกุศลธรรมที่เป็นปฏิปักษ์คือ

^๑ ฉ. เอตฺถนฺตเร "ปณฺ สเจ"ติ
อีเม ปาธา ทิสฺสนฺติ.
^๒ ฉ. อยํ ปาโธ น ทิสฺสนฺติ.

คุณประพันธ์ (ศรีอรุณ) อุเทนพิพัฒน์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปฏิบัติภาวนา เวทนาม. ตสมฺ สติ ตสมฺ สติเป็นต้น, ส่วนความเป็นผู้รู้สึก ซึ่งเป็น
อสังวร สติ.

ความล่องละเมิดทางกายและทางวาจา หา
มีความเกิดในทางทวารทั้ง ๕ นั้นไม่ เพราะ
ชวณะที่เป็นไปทางทวารทั้ง ๕ ไม่ยังวิญญูติ
ให้เกิด. ก็อสังวรทั้ง ๕ มีความเป็นผู้รู้สึก
เป็นต้น ท่านกล่าวไว้โดยความเป็นปฏิบัติ
ต่อสังวรทั้ง ๕ มีสี่สังวรเป็นต้นในที่นี้.
สองบทว่า ตสมฺ สติ แปลว่า เมื่ออสังวร
นั้นมีอยู่.

ยถา กิณฺติ เยเน ปกาเรน ชวเน
อุปฺชชมาโน อสังวโร "จกฺขุทฺธิเย
อสังวโร"ติ วุจฺจติ, คณฺโถสฺสนํ กิณฺติ
อคฺโณ. ยถาติอาทินา นครทฺวาเร
อสังวเร สติ คสมฺพฺนุชานํ ฆราทินํ
อสังวตฺตา วิย ชวเน อสังวเร สติ
คสมฺพฺนุชานํ ทฺวาราทินํ อสังวตฺตาคิ
เอวํ อณฺเฑาสังวเร อณฺเฑาสังวตฺตาสามณฺเฑเมว
นิตฺสฺเสติ, น ปุพฺพปารสํมณฺเฑ อณฺโตะ-
พฺทิสํมณฺเฑ วา. สติ วา ทฺวารภวฺงคาคิเก
ปุณฺ อปฺชชชมานํ ชวณํ พาทิรํ วิย กตฺวา

คำว่า เปรียบเทียบอะไร ความว่า
อสังวรเมื่อเกิดในชวณะ ท่านเรียกว่า
"ความไม่สังวรในจักขุทธรีย์" โดยประการ
ใด, ตัวอย่างแห่งประการนั้น เป็นอย่างไร.
ด้วยคำว่า เปรียบเทียบ เป็นต้น ท่าน-
อาจารย์ ย่อมแสดงความเสมอเหมือนกันว่า
เมื่อไม่สังวรอย่างหนึ่ง ก็เป็นอันไม่สังวร
อย่างหนึ่งไปด้วยนั่นเอง อย่างนี้ว่า เมื่อ
อสังวรมีอยู่ในชวณะ ธรรมชาติมีทวาร
เป็นต้น ที่สัมพันธ์กับชวณะนั้น ก็เป็นอัน
ไม่สังวร เหมือนอย่างเมื่อมีความไม่ระวังที่

คุณประพันธ์ (ศรีอรุณ) อุเทนพิพัฒน์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

นครทวารสมานัน วุศุคฺ, อิตฺรณฺจ ประตุเมือง ทัพพสัมภาระ มีเรือนเป็นต้นที่
 อนุโตนครสมานัน? ปจฺจยภาเวณ หิ สัมพันธ์กับประตุเมืองนั้น ก็เป็นอันไม่ระวาง
 ปุริมนิปฺพนฺนํ ชวนกาเล อสนฺตมฺปิ ภวงฺคาคหิ ไปด้วย หาใช่แสดงความเสมอเหมือนกัน
 จกฺขาคหิ วยิ ผลนิปฺพตฺตียา สนฺตฺเยว ของเบื้องต้นเบื้องปลาย หรือความเสมอ
 นาม โทติ. เหมือนกันทั้งภายในและภายนอกไม่. อีก

อย่างหนึ่ง เมื่อทวารและภวังค์เป็นต้นมีอยู่
 ชวนะที่เกิดขึ้นอีก ท่านกล่าวว่าเสมอกับ
 ประตุเมือง เพราะทำเป็นเหมือนกับอยู่
 ภายนอก, ส่วนนอกนี้ท่านกล่าวว่าเสมอด้วย
 ภายในเมือง. คัวยว่าภวังค์เป็นต้นที่สำเร็จ
 แล้วในกาลก่อนโดยความเป็นปัจจย แม้ยัง
 ไม่มีในกาลแห่งชวนะ ก็ชื่อว่ามีอยู่นั้นเทียว
 เพราะผลเกิดขึ้น เหมือนอย่างจักขุเป็นต้น.

น หิ ธรรมานันเยว "สนฺตฺน"ติ วุจฺจติ. คัวยว่า ธรรมชาติที่ทรงอยู่เท่านั้นจึงเรียก
 "พาคหิ วยิ กตฺวา"ติ จ ปรมตฺถโต ว่า "มีอยู่" ก็หามิได้. และคำว่า "เพราะ
 ชวนสฺส พาคหิภาเว อิตฺรสฺส จ ทำเป็นเหมือนภายนอก" ข้าพเจ้ากล่าวไว้
 อพฺภนฺตฺรภาเว อสฺติปิ "ปภสฺสรมิตฺติ เพราะทำอธิบายว่า เมื่อความที่ชวนะเป็น

๑ จ. อนุโตนครเร ขรราชสมานัน,
 ม. นครขรราชสมานัน.

ภิกขเว จิตต์, ตณฺจ โข อากนฺตฺเกหิ ภายนอก และเมื่อธรรมชาตินอกนี้เป็น
 อุปฺกฺกิลเสหิ อุปฺกฺกิลฺลฺจนฺ^๑ติอาทิวจฺนโต ภายในแม้ไม่มีอยู่โดยปรมาตม์ ความที่ชวณะ
 อากนฺตฺกฺกฺตฺสฺส กทาจิ กทาจิ ที่จรมมา ซึ่งเกิดขึ้นอยู่ในบางครั้งบางคราว
 อุปฺชฺชฺมานฺสฺส ชวณฺสฺส พาหิรภาโว, เป็นภายนอก และความที่ธรรมชาตินอกนั้น
 ตพฺพิชฺฐสฺส อิตฺรฺสฺส อพฺภนฺตรภาโว อันมีสภาพติดกันกับชวณะนั้นเป็นภายใน ย่อม
 เอเตน^๒ ปรียาเยน โทตีติ กตฺวา วุตฺตํ. มีได้โดยปริยายหนึ่ง เพราะพระบาลีมีอาทิ

ว่า "ดูกรภิกษุทั้งหลาย จิตนี้ผุดผ่อง, ก็จิต
 นั้นแล ถูกอุปกิลเลสที่จรมมาทำให้เศร้าหมอง"
 ดังนี้.

ชวเน วา อสฺวเร อุปฺปนฺเน ตโต ปรี
 ทฺวารภวฺงฺกาทึนฺ อสฺวเรเหตุภาวาทฺตฺติโต.
 อสฺวรสฺส หิ อุปฺปตฺติยา ทฺวารภวฺงฺกาทึนฺ
 ตสฺส เหตุภาโว ปณฺณายตีติ. นคร-
 ทฺวารสฺสทิสฺเสน ชวเนน ปวีสิทฺวา
 ทฺสฺสึลฺยาทิจฺจอรานํ ทฺวารภวฺงฺกาทึสฺส มุสนฺ
 กุสลภณฺหวินาสนํ กถิตํ. ยสฺมี หิ
 ทฺวาเร อสฺวโร อุปฺปชฺชติ โส ตตฺถ.

อีกอย่างหนึ่ง เพราะเมื่ออสังวรเกิดขึ้นที่
 ชวณะ ต่อจากชวณะนั้น ธรรมชาตีมืดทวาร
 และภวังค์เป็นต้น ก็ถึงความเป็นเหตุแห่ง
 อสังวร. ก็ความที่ธรรมชาตีมืดทวารและ
 ภวังค์เป็นต้น เป็นเหตุแห่งอสังวรนั้น ย่อมรู้
 ได้ด้วยความเกิดขึ้นแห่งอสังวร เพราะเหตุ
 นั้น. การที่โจรคือความเป็นผู้ทุศีลเป็นต้น
 เข้าไปทางชวณะ ซึ่งเปรียบเหมือนประตู-

^๑ อญ. เอก. ๒๐/๑๑.

^๒ ฉ. เอเคน.

ทวาราทัน สักรูปนิสสัยภาวํ อุปจุจันทนต์-
เยว ปวตฺตตฺติ. ทวารภวฺงคาทัน ชวเนน
สมฺปนฺโธ เอกสนฺตติปริยาปนฺโต ทฏฺฐพฺโพ.

เมือง ปล้นที่ทวารและภวังค์เป็นต้น ท่าน
กล่าวว่า เป็นการทำลายภักตะคือกุศล.
ก็อสังวรเกิดขึ้นที่ทวารใด อสังวรนั้นย่อม
เป็นไปในทวารนั้น เข้าไปตัดเสียซึ่งความที่
ธรรมชาติมีทวารเป็นต้น เป็นอุปนิสัยแก่สังวร
ฉะนั้นแล. พึงเห็นความเชื่อมกันแห่งธรรมชาติ
มีทวารและภวังค์เป็นต้น กับชวนะโดยความ
นับเนื่องอยู่ในสันตติเดียวกัน.

เอตฺถ จ จกฺขุทฺวาเร รูปารมฺมเณ
อาปาถกเต นียมิตาทิวเสน กุสลากุสล-
ชวเน สตฺตกฺขตฺตํ อุปฺปชฺชิตฺวา ภวฺงคํ
โอดีณเณ ตทฺนุรูปเมว มโนทวาริกชวเน
คสมฺมียวารมฺมเณ สตฺตกฺขตฺตํเยว
อุปฺปชฺชิตฺวา ภวฺงคํ โอดีณเณ ปฺน
คสมฺมียเว ทฺวาเร คเทวารมฺมณํ นิสฺสาย
"อิตฺถิ ปฺริโส"คิอาทินา ววตฺถเปนฺติ.
ปสาทรชฺชนาทิวเสน สตฺตกฺขตฺตํ ชวณํ
ชวติ. เอวํ ปวตฺตคฺมานํ ชวณํ สนฺธาย
"ชวเน ทฺสฺสึลยาทิสฺ อุปฺปนฺเนสฺ คสมฺมึ

ก็ในอธิการนี้ เมื่อรูปารมณฺ์ปรากฏ
ทางจักขุทวาร เมื่อกุศลชวนะและอกุศล-
ชวนะเกิดขึ้น ๑ ครั้ง เนื่องด้วยเหตุมี
ธรรมชาติที่กำหนดไว้เป็นต้น แล้วหยั่งลงสู่
ภวังค์ เมื่อชวนะทางมโนทวารเกิดขึ้น ๑
ครั้งเหมือนกันในอารมณฺ์นั้นนั้นแล ตามควรแก่
ชวนะทางจักขุทวารนั้น แล้วหยั่งลงสู่ภวังค์
ชวนะอาศัยอารมณฺ์นั้นแหละ ทางทวาร
นั้นแหละอีก กำหนดโดยนัยเป็นต้นว่า "หญิง
ชาย" แล่นไป ๑ ครั้ง ด้วยอำนาจความ
เลื่อมใสหรือความกำหนดเป็นต้น. ท่าน

พล.ต.ท.อุทัย ศรีอรุณ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อสังวเร สติ ทวารมปิ อบุคคลน "ติอาทิ
วตุคิ.

อาจารย์ทนายเอาชวเน ที่เป็นไปอยู่อย่างนี้
จึงกล่าวคำมีอาทิว่า "เมื่อความทุกข์เป็นต้น
เกิดขึ้นในชวณจิต กรณีความไม่สำรวมนั้นมียู่
แม้ทวารก็เชื่อว่าเป็นอันไม่ได้คุ้มครอง" ดังนี้.

ตสมิ ปน ชวเน. สีลาที่สุติ
สีลสังวร สติสังวร ฌานสังวร วิริยสังวร
อุปปนเนสุ. ยถา หิ ปเกว สติอารกขิ
อนุปฏจเปนตสสุ ทสสีลยาหิ นี อุปปคติ,
เอว ปเกว สติอารกขิ อุปฏจเปนตสสุ
สีลาหิ นี อุปปคติ เวทิตพพา. สหทาที่สุปิ
ยถารหิ นิมิตตานุพยุชชานานิ เวทิตพพานิ.

ก็ ตสมิ โยค ชวเน แปลว่า ใน
ชวณะนั้น. คำว่า เมื่อสังวรมีศีลเป็นต้น
ความว่า เมื่อสีลสังวร สติสังวร ฌานสังวร
ขันติสังวร และวิริยสังวร เกิดขึ้นแล้ว.
เหมือนอย่างว่า เมื่อบุคคลไม่เข้าไปตั้ง
ธรรมสำหรับควบคุมคือสติไว้ก่อน ก็พึงทราบ
ว่า ความทุกข์เป็นต้นเกิดขึ้นได้ ฉันทิ,
เมื่อเข้าไปตั้งธรรมสำหรับควบคุม คือ สติ
ไว้ก่อน ก็พึงทราบว่า ศีล เป็นต้นเกิดขึ้นได้
เหมือนฉันทิ. แม้ในอารมณ์มีเสียงเป็นต้น
ก็พึงทราบว่า นิมิตและอนุพยัญชนะตามควร.

โสทวิญญาณน หิ สหหิ สุตวา "อิติสทโท"
ปฺริสสทโท"ติ วา อัญจานัญจาทิกิ วา

ก็บุคคลฟังเสียงด้วยโสทวิญญาณแล้ว ไม่ถือ
เอา นิมิตว่า "เสียงหญิงเสียงชาย" หรือ

๑ ฉ. อิติสทโทติ วา.

กิเลสวตฺตญฺญํ นิมิตฺตํ น คณฺหาติ, นิมิตฺตํ นํปรรณนาและไม่นํปรรณนา อัน
 สุตมตฺเต เอว สณฺจติ. โย จ เป็นที่ตั้งแห่งกิเลส ย่อมหยุดยั้งอยู่ในเสียง
 คีตสทฺทาติกุสฺส กิเลสํ อนุพยฺณชนโต^๑ สักว่าอันคนได้ยินแล้วเท่านั้น. และทั้งไม่ถือ
 "อนุพยฺณชนนุ"^๒ติ ลทฺธโวหาโร มนุสฺสราที- เอาอาการแห่งเสียงเพลงขับเป็นต้น ซึ่ง
 วเสน วตฺติโต เจชฺชาทีเกทฺทินุโน ต่างโดยความต่างมีเสียงอันเกิดจากฐานทั้ง
 อากาโร, ตมฺปิ น คณฺหาตีติ. เอว ๖ (เสียงนกยูง) เป็นต้น ซึ่งกำหนดโดย
 คณฺธาทีสุปี ยถารหํ วตฺตพฺพํ. เป็นเสียงต่ำกว่า (เสียงห่ม) เป็นต้น ซึ่ง
 ได้โวหารว่า "อนุพยฺณชนนุ" เพราะยัง
 กิเลสให้ปรากฏ. แม้ในอารมณ์มีกลิ่นเป็นต้น
 ก็พึงกล่าวตามควรอย่างนี้.

มโนทฺวาเร ปน สาวชฺชนภวํกํ มโนทฺวารํ ส่วนทางมโนทวาร ภาวํกํที่มีอาวัชชนะ ชื่อว่า
 คสมิ ทฺวาเร ธมฺมารมฺมเณ อปาถคเต มโนทวาร บัณฑิตพึงประกอบคำโดยนัยมีอาทิ
 คํ ชวนํ มนสาว^๓ วิธฺมายน วิชานิตฺวาติ- ว่า เมื่อธรรมารมณ์มาปรากฏทางทวารนั้น
 อาทีนา โยเชตพฺพํ. กิเลสํ อนุพฺนธา แล้ว ก็รู้ คือทราบอารมณ์นั้นด้วยชวนจิตนั้น
 เอตฺตสฺสาติ กิเลสํอนุพฺนโธ,^๔ โส เอว เทียว ดังนี้. กิเลสทั้งหลายที่คิดคามมีอยู่แก่
 นิมิตฺตาทิกาทิ, คโต ปรีวชฺชนลกฺขณํ การถือเอานิमितเป็นต้น นี้ เหตุนั้น การถือ

^๑ ฉ. อนุ อนุ พยฺณชนโต.

^๒ ฉชฺชาทีเกทฺทินุโนติ มณฺเณ.

^๓ ฉ. ชวนมนสาว.

^๔ ม. กิเลสํ อนุพฺนโธ.

พล.ต.ท.อุทัย ศรีอรุณ

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

กิเลสานุพจนนิมิตตาทิกาทปริวชชนลกชน.

อาทิ-สทุเทน อนุพยุชน สงฺกคฺคทาติ.

เอานิมิตเป็นต้นนั้นนั่นแหละ ชื่อว่า กิเลส-
อนุพโย แปลว่า มีกิเลสติดตาม, อินทรีย์-
สังวรศีล มีการเว้นจากการถือเอานิมิต
เป็นต้น อันมีกิเลสติดตามนั้นเป็นลักษณะ จึง
ชื่อว่า กิเลสานุพจนนิมิตตาทิกาทปริวชชน-
ลกชน ซึ่งแปลว่า มีการเว้นจากการถือเอา
นิมิตเป็นต้น ซึ่งมีกิเลสติดตาม. ด้วยอาทิ-
คัพท ท่านอาจารย์ย่อรวมเอาอนุพยุชนะ
ด้วย.

๑๖. วุตฺเตติ อิธ อุทฺเทสวเสน

ปฺพุเพ วุตฺเต. ตถา หิ "อาชีวะเหตุ
ปณฺณตฺตานํ ฉนฺนํ สิกฺขาปทานนุ" ติ ปทุทฺธาร
กตฺวา ตานิ ปาฬิวเสเนว หสฺเสตุ
"ยานิ ตานิ" ติอาทิ อารทฺธ. ตคฺค ยานิ
ตานิ เอว ปณฺณตฺตานิ ฉ สิกฺขาปทานิ ติ
สมฺพุทฺโธ. อาชีวะเหตุ ชีวิกนิมิตฺต,
"เอวาท ปจฺจเยหิ อกิลมนฺโตะ ชีวิสุสามิ" ติ
อธิปฺปาโย?

๑๖. คำว่า ซึ่งกล่าวไว้ คือซึ่งกล่าว

ไว้ในตอนต้น เกี่ยวกับด้วยอุเทศในอาชีวะ-
ปาริสุทธิศีลนี้เทียว. จริงอย่างนั้น ท่าน-
อาจารย์ประสงค์จะขยายบทว่า "แห่ง
สิกขาบททั้ง ๖ ที่พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติ
เพราะอาชีวะเป็นเหตุ" ดังนี้ แล้วแสดงบท
เหล่านั้นโดยเป็นพระบาลีนั่นเอง จึงเริ่ม
คำว่า "ยานิ ตานิ" ดังนี้เป็นต้น. ในบรรดา
บทเหล่านั้น เชื่อมความว่า สิกขาบท ๖ ที่

๑ ฉ. อธิปฺปาเยน.

พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติอย่างนี้ เหล่านี้
 โค. คำว่า เพราะอาชีวะเป็นเหตุ ได้แก่
 เพราะการหาเลี้ยงชีวิตเป็นเหตุ ได้แก่
 ความประสงค์ว่า "ด้วยอาการอย่างนี้ เรา
 จักหาเลี้ยงชีวิตไม่ลำบาก ด้วยปัจจัย
 ๕ หักหลาย".

อาชีพการงาน คสฺเสว เววจนํ.
ปาปิจฺฉโตติ ปาปิกาย อสนฺตคฺคณฺสมภาว-
 นิจฺฉาย สมฺนาคโต. อิจฺฉापกโตติ
 อิจฺฉาย อปกโต อูปทฺฐโต, อภิภูโต วา.
อสนฺตฺตฺติ อวิชฺชมานํ. อญฺตฺตฺติ อนุปฺปนฺนํ.
 อนุปฺปนฺนตฺตา หิ คสฺส ตํ อสนฺตฺตฺติ
 ปุริมสฺส ปจฺฉิมํ การณฺวจนํ.

คำว่า เพราะอาชีวะเป็นตัวการณ เป็น
 ไวพจน์ของคำว่า เพราะอาชีวะเป็นเหตุ
 นั้นแหละ. คำว่า มีความปรารถนาลามก
 ความว่า ประกอบด้วยความปรารถนาในอัน
 ยกย่องด้วยคุณที่ไม่มีอยู่ของคนลามก. คำว่า
อันความอยากครอบงำแล้ว ความว่า ผู้อัน
ความอยากย้ายแล้ว ประทุษร้ายแล้ว, หรือ
 ครอบงำแล้ว. บทว่า อสนฺตํ แปลว่า ไม่มี
 อยู่. บทว่า อญฺตํ แปลว่า ที่ยังไม่เกิดขึ้น.
 ก็เพราะความที่คณนั้นไม่เกิดขึ้น คณนั้นจึง
 ไม่มีอยู่ เหตุนี้ คำหลังจึงเป็นคำบอกเหตุ
 ของคำแรก.

วิสุทธิธรรมเทศนา ป.ท.๑-๑๔

คุณปกรณ์-คุณหญิงจินดา จรุงเจริญเวช
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อุตุตริมนุสฺสธมฺมนฺติ ^๑ อุตุตริมนุสฺसानิ^๒
 อุกฺกฏฺฐปริสํานิ ธมฺมํ, มนุสฺสธมฺมโต วา
 อุตุตริ^๒ อุกฺกฏฺฐํ. อุลฺลปตฺตี อุกฺกตายุโก
 ลปติ. ลีลํ ทิ ภิกฺขุโน อายุ, ตํ ตสฺส
 ตถาลปนสมกาลเมว วิคฺจจติ. เตนาท
 "อาปตฺติ ปาราชิกสฺสา"^๓ติ ปาราชิกสงฺฆาตา
 อาปตฺติ อสฺส, ปาราชิกสณฺนิตสฺส วา
 วิติกฺกมสฺส อาปชฺชนํ อุลฺลปนฺนติ อตฺถเ.

คำว่า อุตุตริมนุสฺสธมฺม คือ ธรรมของมนุษย์
 ผู้ยิ่ง คือ บุรุษผู้สูงสุด หรือธรรมที่ยิ่งกว่า
 คือ อุกฤษฏ์กว่าธรรมของมนุษย์. บทว่า
อุลฺลปติ ความเท่ากับ อุกฺกตายุโก ลปติ
 แปลว่า ผู้พ้นอายุไปแล้วกล่าว. ด้วยว่า ศีล
 เป็นอายุของภิกษุ, ศีลนั้นย่อมไปปราศใน
 เวลาพร้อมกับการพุดอย่างนั้น ของภิกษุนั้น.
 ด้วยเหตุนี้ จึงตรัสว่า "อาปตฺติ ปาราชิก-
สฺส" แปลความว่า พึงเป็นอาบัติ กล่าว
 คือ ปาราชิกหรือแปลความว่าการรอด เป็น
 เหตุต้องวิติกกมะหิมชื่อว่าปาราชิก.

สณฺจริตฺตํ สมาปชฺชตฺตี สณฺจรรณาวํ
 อาปชฺชตฺติ, อิตฺถินยา วา ปุริสมคฺคี ปุริสสฺส
 วา อิตฺถิมคฺคี อํโรเจตฺตี อธิปฺปาโย.
 "อิมสฺส ฌนฺนํ ลิกฺขาบทํ วิติกฺกมสฺส
 วเสนา"^๓ติ สมฺพนฺโต เทภูจฺจา ทสฺสีโตเอว.

สองบทว่า สณฺจริตฺตํ สมาปชฺชตฺตี ความว่า
 ย่อมถึงความเป็นการชักสื่อ, อธิบายว่า
 บอกความประสงค์ของชายแก่หญิง หรือความ
 ประสงค์ของหญิงแก่ชาย. เชื่อมความว่า
 "ด้วยอำนาจความละเมียดลิกขาบท ๖ เหล่านี้"
 ข้าพเจ้าได้แสดงไว้แล้วในหนหลังที่เดียว.

^๑ ม. อุตุตริมนุสฺสธมฺม.
^๒ ฉ. อุตุตริ.

คุณปกรณ์-คุณหญิงจินดา จรุงเจริญเวช
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

กฺุหนาคิอาที่สุติ เหมฺจฺา อฺุทฺุทฺุฎฺุ-
ป้าพิยว ปทฺุฑฺุฑฺุโร. อฺุยฺํ ป้าพีติ อฺุยฺํ
วิภฺุญฺุเก^๑ อากตา นิทฺุเทศป้าพี.

บทว่า กฺุหนาคิอาที่สุ เป็นการยกบท
ขึ้น แห่งพระบาลีที่ยกขึ้นแล้วในบทหลัง
นั้นแหละ. คำว่า มีพระบาลีดังนี้ ได้แก่
พระบาลีนิเทศ อันเป็นที่มาแล้วในวิภฺุญฺุค
กั้งต่อไปนี้.

๑๗. จีวราทีปจฺุจฺุยา ลพฺุภฺุณฺุตฺุติ
ลามภา. เต เหว สกฺุภฺุจฺุจฺุ อ้าทรวเสน
ทึยมาณา สกฺุภฺุการา. ปตฺุถฺุถฺุยสตา
กิตฺุติสทฺุโท. ทํ ลามภจ สกฺุภฺุการภจ
กิตฺุติสทฺุทภจ. สนนึสสิตสสาติ เอตฺุถ
ตถหานิสฺุสโย อธิปฺุเปโตติ อ้าท
"ปฺุญฺุจฺุญฺุนตสสา"ติ. อสนฺุคฺุณฺุที่ปนกามสฺุสาติ
อสนฺุเต อตฺุคฺุนิ อวิชฺุชฺุมาเน สทฺุฑฺุฑฺุฑฺุคฺุณฺุ
สมฺุภฺุภาเวตฺุภฺุกามสฺุส. อสนฺุคฺุณฺุสมฺุภฺุภาวนตา,^๒
ปฺุภฺุคฺุคฺุทฺุทฺุณฺุ เอ จ อมตฺุตฺุถฺุถฺุถฺุถาลกฺุชฺุณา ที
ป้าปีจฺุจฺุคฺุตา. อิจฺุฉาย อปฺุคฺุคฺุสฺุสาติ
ป้าปีกาย อิจฺุฉาย สมฺุมาอาชีวโต อเปโต

๑๗. ชื่อว่า ลภ เพราะอรรถว่า
ปัจจัยมีจิวรเป็นต้นที่ได้มา. ลภเหล่านั้น
นั้นแหละ ที่เขาให้ด้วยความเคารพ คือ
เนื่องด้วยเอื่อเพื่อ ชื่อว่า สักการะ. ความ
เป็นผู้มีศรัทธาไปทั่ว ชื่อว่า กิตติศัพท์. ลาม
นั้นด้วย สักการะ นั้นด้วย กิตติศัพท์ นั้นด้วย.
ในคำว่า ผู้อาศัย นี้ ท่านประสงค์เอา
ที่อาศัยคือตัณหา เพราะฉะนั้น ท่านจึงกล่าว
ว่า "ปรารธนาอยู่" ดังนี้. คำว่า ปรารธนา
คุณที่ไม่มีอยู่ ความว่า เป็นผู้ปรารธนาเพื่อ
ให้เขายกย่อง ในเมื่อคุณมีศรัทธาเป็นต้น
ไม่มีอยู่ คือไม่ปรากฏอยู่ในคน. แท้จริง

^๑ อภ. วิ. ๓๕/๔๗๕.
^๒ ฉ. อสนฺุคฺุณฺุสมฺุภฺุภาวนตาลกฺุชฺุณา.

๑๓๖-๑๓๗ หน้า ๑๓๖-๑๓๗

มูลนิธิเพื่อโรงพยาบาลราชานุกุล โดย นางวรพรรณ อุดมโภชน
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

กโคติ อปกโต. ตถาภูโต จ อาชีวูปทเวณ อูปทภูโคติ กตุวา อาท "อูปททตสสาติ อตโต"ติ.

ความปรารถนาลามก มีลักษณะยกย่องคุณที่ไม่ได้อยู่, และมีลักษณะไม่รู้จักประมาณในการรับ. สองคำว่า ถูกความอยากครอบงำ ความว่า ชื่อว่า อันความอยากครอบงำ เพราะอรรถว่า อันความปรารถนาอันลามก กระทำให้ไปปราศจากสัมมาอาชีวะ. ท่านกล่าวว่า "อธิบายว่า ถูกความอยากประทุษร้ายแล้ว" เพราะอธิบายว่า ก็ผู้เป็นอย่างนั้น เป็นผู้ถูกอันตราย คือ อาชีพเบียดเบียนแล้ว.

กุหนเมว ปจฺจยุปาทนสฺส วคฺคณฺติ กุหนวคฺคณฺติ^๑ ทิวิมฺเบตฺติ ตตฺถ อากตฺติ ตสฺส นิสฺสยภูตาย อิมาย ปาฬิยา ทสฺเสตฺตุนฺติ เอวมตฺโต ทฏฺฐพฺโพ. ตทตฺถิกสฺเสวาติ เตหิ จิวราทีหิ อตฺถิกสฺเสว. ปฏิกฺขิปเนนาติ จิวราทีนํ ปฏิกฺขิปนเทคฺ. อสฺสาติ ภเวยฺย. ปฏิกฺกทณฺณ จาติ สฺ-สทฺเทน ปุพฺเพ วคฺคํ ปฏิกฺขิปนํ สมฺจฺจิโนติ.

ชื่อว่า กุหนวัตถุ เพราะอรรถว่า ความหลอกลวงนั้นแหละ เป็นวัตถุแห่งความเกิดขึ้นแห่งปัจจัย (เป็นที่ตั้งให้ปัจจัยเกิดขึ้น). ท่านอาจารย์ เพื่อจะแสดงกุหนวัตถุ ทั้ง ๓ อย่างนั้น ซึ่งมาแล้วในนิเทศนั้น ด้วยพระบาลีนี้ อันเป็นที่อาศัยแห่งกุหนวัตถุ นั้น ฉะนั้น พึงเห็นความตามที่กล่าวมาอย่างนี้. บทว่า ตทตฺถิกสฺเสว ความว่า ผู้มีความต้องการจิวรเป็นค้ำเหล่านั้นเทียว.

^๑ ฉ. วคฺคณฺติ กุหนวคฺคณฺติ.

มูลนิธิเพื่อโรงพยาบาลราชานุกูล โดย นางวรรณ อุดมโกชน์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

บทว่า ปฏิบัติขีปน ความว่า เพราะเหตุคือ การปฏิเสธปัจจัยมีจิวรเป็นต้น. บทว่า อุสส ความเท่า ภาเวยฺย (แปลว่า ฟังเป็น). คัวย จ ศัพท์ว่า ปฏิบัติทณณ จ ท่านรวมถึงการ ปฏิเสธที่กล่าวไว้ในตอนต้นด้วย.

ภยโยกมยตฺต พหุคามตฺ. ยฺนติ
กิริยาปรามสนํ, ตสฺมา "ธาเรยฺยา"ติ
เอตฺต ยเหตุํ สงฺฆาภูํ กตฺวา ธารณํ,
เอตํ สมณสฺส สารูปนฺติ โยชนา.
ปฺยาปณิกานีติ อปณฺโต จตฺติตานิ.
นฺนตฺกานีติ อนฺตรทิตานิ โจฬชณฺทานิ.
อุจฺจนิทฺวาติ อุจฺจนฺน วิจฺจิทฺวา
สงฺคเหตุวา.

บทว่า ภยโยกมยตฺ แปลว่า ความ เป็นผู้ต้องการมาก. บทว่า ยฺ เป็นกิริยา ปรามาส, เพราะฉะนั้น ในคำว่า "ธาเรยฺย" นี้ ประกอบความว่า การทำให้ เป็นผ้าสังฆาภูแล้ว ทรงไว้ซึ่งใจ, นี้สมควร แก่สมณะ. บทว่า ปฺยาปณิกานิ ความว่า ผ้าที่ เขาทิ้งจากร้านตลาด. บทว่า นฺนตฺกานิ ความว่า ผ้าชิ้นเล็ก ๆ ที่ปราศจากชาย. บทว่า อุจฺจนิทฺวา ได้แก่ ที่เลือกรวมไว้ ด้วยการแสวงหา.

อุจฺจจฺริยายาติ อุจฺจจฺริยาย ลทฺธเณ.
คิลานสฺส ปจฺจยภูตา เกสฺชชฺสงฺฆาตา
ชีวิตปริกฺขารา คิลานปจฺจยเกสฺชช-
ปริกฺขารา. ปุตฺติมคฺตฺนฺติ ปุราณสฺส จ

คำว่า โดยการเที่ยวแสวงหา ความว่า ด้วยคำข่าว ที่ได้มาโดยการเที่ยวแสวงหา. บริหารแห่งชีวิต กล่าวคือ เกสฺชชฺที่เป็นปัจจัย ของคนป่วยไข้ ชื่อว่า คิลานปัจจัยเกสฺช-

อุปฺราณสุส จ สหฺพสุส โคมุตฺตสุเสตฺติ
 นามํ. ปุติมฺตเตนาติ ปุติภาเวน มุคฺเตน
 ปเรหิ ฉหฺตฺเตน, ปุติญฺเจเน วา
 โคมุตฺเตน. ฐฺตฺวาโทติ ปเรสมฺปิ
 ฐฺตฺคฺคฺคฺวาที. สฺมฺมุขฺภาวาติ สฺมฺมุขโต
 วิชฺชฺมานตฺตา, ลพฺภฺมานตฺยาติ อตฺโต.

บริหาร. คำว่า มุตรเนา นี้เป็นชื่อของมุตร
 โททุกชนิดทั้งเก่าทั้งใหม่เก่า. คำว่า มุตร-
เนา ความว่า ด้วยมุตรที่เขาปล่อยไปแล้ว
 คือ ที่คนอื่นทิ้งแล้วเพราะความเป็นของเนา
 หรือด้วยมุตรโคที่เนา. คำว่า เป็นฐฺตฺวา ทะ
 ความว่า มีปกติกล่าวคุณเครื่องกำจัดกิเลส
 แม้แก่คนเหล่านี้. เพราะความพร้อมหน้า
กัน ความว่า เพราะมีอยู่ต่อหน้า, หมาย
 ความว่า เพราะความเป็นผู้ได้อยู่.

อตุตฺตานํ อตุตฺตริมนุสฺสธฺมฺมาธิกมฺสฺส
 สามนฺเต กตฺวา ชฺปนํ สามนตฺชฺปนํ.
มเสฏฺกฺโขติ มหฺานุภาโว, อตุตฺตริมนุสฺส-
 ธฺมฺมาธิกเมนาติ อธิปฺปาโย. "มิตฺโต"ติ
 สามณฺณโต วตฺวา ปุณฺ ตํ วิเสเสติ
 "สนฺทฺวิญฺโจ สฺมฺมาตฺโต"ติ. ทฺวิญฺจฺมตฺโต หิ
 มิตฺโต สนฺทฺวิญฺโจ. ทพฺพหฺกคฺคฺติโต สฺมฺมาตฺโต.
สฺทาโยติ สทฺ อายนฺโต, สขฺยาติ อตฺโต.
 สตฺคฺคฺคฺปฺทฺโน หิ "สขฺยา"ติ วุจฺจฺนฺติ. วิหาโร
 ปากาการปริจฺฉินฺโน สกฺโล อาวาโส.
อพฺพมฺโยโค ทฺวิญฺจาสาโท, กรุพฺสณฺจฺาน-

การพูดทำตนไว้ในที่ใกล้ ต่อบรรลุ
 อตุตฺตริมนุสฺสธฺมฺม ชื่อว่า การพูดเลียบเคียง.
 คำว่า ผู้มีศักดิ์ใหญ่ คือเป็นผู้มีอำนาจมาก,
 อธิบายว่า ด้วยการบรรลุอตุตฺตริมนุสฺสธฺมฺม.
 ท่านอาจารย์กล่าวคำว่า "มิตร" โดยเป็น
 คำเสมอกัน แล้วกล่าวคำนั้นให้ต่างขึ้นไปอีก
 ว่า "ผู้เป็นเกลอกัน ผู้ชอบพอกัน". จริงอยู่
 มิตรที่เพียงแต่เคยเห็นกัน ชื่อว่า เป็นเกลอ
กัน. ที่คบกันอย่างมั่นคง ชื่อว่า ผู้ชอบพอกัน.
 คำว่า สหาย คือผู้ไปร่วมกัน, ความว่า
 เพื่อน. คือผู้ที่เดินไปด้วยกันตั้งแต่ ๗ ก้าว

มูลนิธิเพื่อโรงพยาบาลราชานุกูล โดย นางวรรณ อุดมโกชน
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปราสาททิพย์ วนุคิ. ปราสาท จตุรสุส- ท่านเรียกว่า "เพื่อน". ที่อยู่ทั้งสี่ที่กำหนด
ปราสาท. ด้วยกำแพง ชื่อว่า วิหาร. ปราสาทยาว
ชื่อว่า โรงยาว. บางอาจารย์กล่าวว่า
ปราสาทมีสี่ฐานตั้งครุฑบ้าง. ปราสาท-
สี่เหลี่ยม ชื่อว่า ปราสาท.

หม่อม มุณฑลปราสาท. กุฎาคาร^๑ ทวีติ
กณณิกาทิ กตตพปราสาท. อุฏโฏ
ปฏิราชูมปิ ปฏิพาหนโยโคย จตุปณจภูมิโก
ปฏิสุสยวิเสโส. มาโพธิ^๒ เอกกุฎสงคหิโต
อเนกโกณวนุโต ปฏิสุสยวิเสโส. อุฏฏญโท^๓
อศพุกา เอกทวาราทิมสาลาติ วนุคิ.
อปเร ปน ภณคิ : วิหาร นาม ทิมมุข-
ปราสาท. อศมโยโค เอกปสุเสน
ฉทนกเสนาสน์. ศสุส กิร เอกปสุเส ภิตติ
อุจจตรา โหติ, อิศรปสุเส นีจา, เตน คัม
เอกปสุสฉทนกั โหติ. ปราสาท आयค-
จตุรสุสปราสาท. หม่อม มุณฑล

เรือนโถง ได้แก่ ปราสาทที่มีหลังคาโถง.
เรือนยอด ได้แก่ ปราสาทที่พืงกระทำด้วย
ข้อฟ้า ๒ อัน. ป้อม ได้แก่ ที่อาศัยพิเศษ
๔-๕ ชั้น ที่ประกอบไว้เพื่อป้องกันอริราช-
ศัตรู. คำว่า โรงกลม ได้แก่ ที่อาศัยพิเศษ
มีหลายมุม รวมไว้ด้วยยอด ๆ เคี้ยว.
อาจารย์บางพวกกล่าวว่า ศาลายาว ไม่มี-
ห้อง มีประตูเดียว ชื่อว่า ศาลายาว. ส่วน
อาจารย์อีกพวกหนึ่งกล่าวว่า ปราสาทมีมุข
ยาว ชื่อว่า วิหาร. โรงยาว ได้แก่
เสนาสนะที่มุงข้างไว้ข้างเดียว. ได้ยินมาว่า
ฝาของเสนาสนะนั้น สูงกว่าอยู่ข้างหนึ่ง,

^๑ ฉ. กุฎาคาร.^๒ ฉ. มาโพ.^๓ ฉ. อุฏฏญโท.

จนทักงคุณยุดดี. กุหา เกวลี^๑ ปพพตฤหา.
เลณ ทวารพทุธ^๒. กฏาคาร โย โกจิ
 กณณิกพทุธปาสาโท^๓. อฏฺฏ พหลภคฺติเคห. เอ
 ยสฺส โทปานสีโย อคฺคเหตฺวา อฏฺฏกาหิ เอ
 ฉทนํ โหติ. อฏฺฏาลกาเรน กิริยตีติปิ
 วทนฺติ. มาโพ วฏฺฏากาเรน กตเสนาสนํ.
อฏฺฏณฺโ เอโก ปฏฺฐิสฺสยวิเสโส. โย
 "ภณฺทสาลา, อุตฺโทสิตนฺ"^๔ติปิ วุจฺจติ.
อฏฺฏจานสาลา สนฺนิปาตณฺฏจานํ^๕.

อีกข้างหนึ่งค้ำ, เพราะเหตุนั้น เสนาสนะ
 นั้นจึงมุงบังข้างเดียว. ปราสาท ได้แก่
 ปราสาทสี่เหลี่ยมกว้าง. เรือนโล้น คือ
 เสนาสนะที่มุงบังโล้น ประกอบด้วยเนิน-
 พระจันทร์. ถ้า ได้แก่ ถ้าภูเขาแล้วน ๑.
ที่เรือน ได้แก่ ที่เรือนที่ติดประตูไว้. เรือนยอด
 ได้แก่ ปราสาทที่ติดข้อฟ้าอย่างใดอย่างหนึ่ง.
ป้อม ได้แก่ เรือนที่มีฝาอย่างหนาแน่น. ซึ่ง
 เป็นที่ที่ไม่ใช้กลอน หลังคามุงด้วยอิฐ
 หักหลายอย่างเดียว. บางอาจารย์กล่าวว่า
 กระทำโดยอาคารอย่างป้อมก็มี. โรงกลม
 ได้แก่ เสนาสนะที่ทำโดยอาคารกลม.
 ที่อาศัยพิเศษชนิดหนึ่ง ชื่อว่า ศาลายาว.
 ซึ่งท่านเรียกว่า "ศาลาเก็บของข้าง".
โรงประชุม ได้แก่ สถานที่ประชุม.

^๑ ฉ. เกวลา.

^๒ ฉ. ทวารพทุธ.

^๓ ฉ. กณณิกาทพทุธปาสาโท.

^๔ ฉ. อุโทสิต.

^๕ ฉ. สนฺนิปาตณฺฏจานํ.

กัจฉิตฺรชฎาทาย ปาปิจฺจตาย นีรตฺถกั ความข่ม ความคั่นรณกายและวาจา
 ภายวจีวิบุฒฺหนิคฺคณฺหํ โกรชํ, ตํ เอตสฺส อันไม่มีประโยชน์ เพราะความเป็น
 อตฺถิถิ โกรชโก, โทหนฺณณ ผู้รารณาลามก อันเป็นฐลีที่น่าเกลียด
 สียตากาโร, อตีวีย อภินฺทํ วา โกรชโก ชื่อว่า โกรช, โกรชนั้นมียู่แก่ภิกษุนี้ เหตุนี้
 โกรชโกโรชโก. อติปริสฺงกิโตติ เกจิ. ภิกษุนี้ ชื่อว่า โกรชโก (ผู้มีฐลีที่น่าเกลียด), ก็
 อตีวีย กุโท กุทฺกุโท, สาทิสยํ วิมฺหาปโกติ มีอาการที่สำรวมด้วยความล่อลวง, ภิกษุผู้มี
 อตฺถิถ. ฐลีที่น่าเกลียดอย่างยิ่ง คือ เนื่อง ๆ ชื่อว่า
 โกรชโกโรชโก (ผู้มีอาการที่น่าเกลียด
 อย่างยิ่ง). บางอาจารย์ว่า น่ารังเกียจ
 ยิ่งนัก. ผู้ล่อลวงเขาอย่างยิ่ง ชื่อว่า
 กุทฺกุโท, หมายความว่า ผู้ทำให้เขา
 งงงวยงยิ่งนัก.

อตีวีย ลโป ลปนโก ลปลโป^๑ ผู้พูดบื้อยอเขาอย่างยิ่ง ชื่อว่า ลปลโป
มุขสมฺภาวโกติ^๔ โกรชโกโรชโกทิกภาเวน แปลว่า พูดบื้อยอหนักเข้า. คำว่า เสนอ-

^๑ ฉ. ม. สยตกาโย.
^๒ ฉ. กุทกกุทโก.
^๓ ฉ. ลปกลปโก.
^๔ ฉ. มุขสมภาวโกติ.

ปวตฺตวจนฺเห อคฺตโน มุขมตฺเตน อณฺเณหิ
 สมฺภาวโโก^๑ โส เอวรูปุ เอวรูปุคตย
 เอว^๒ อคฺตานิ ปรี วีย กตฺวา "อัย
 สมฺโณ"^๓คิอาหิ น เณติ. กมฺภีรฺนคิอาหิ
 ตสฺสา กถาย อุตฺตริมนุสฺสธมฺมปฏิพฺพตฺตาย
 วุตฺตํ.

หน้าตัวเอง ใต้แก่ ใช้คำพูดที่เป็นไปด้วย
 ความเป็นผู้มีธรรมาภิบาลยิ่งนักเป็นต้น ทำ
 ให้คนอื่นสรรเสริญ ด้วยเพียงหน้าของ
 ตัวเอง. ใต้แก่ ภิภุเห็นปานนั้น ย่อมทำ
 คนให้เหมือนบุคคลอื่น ด้วยความเป็นผู้อย่าง
 นี้กล่าวว่า "สมณะรูปนี้" ดังนี้เป็นต้น. คำว่า
ลึกลับเป็นต้น ท่านกล่าวแล้วด้วยความที่
 ถ้อยคำนั้นเนื่องด้วยอุตริมนุสธรรม.

สมภาวนาธิปายกเตนาติ "กถนุ
 โข มํ ชโน 'อริโย'ติ วา
 'วิเสสลาภี'ติ วา สมฺภาเวยฺยา"^๓ติ
 อิมินา อธิปายเณ กเตน. กมนํ
สณฺจเปตฺติ วิเสสลาภินํ กมนํ วีย อคฺตโน
 กมนํ สกฺกจฺจํ จเปติ, สโต สมฺปชาโนว
 กจฺจนฺโต วีย โหติ.

คำว่า ทำด้วยประสงค์ให้การยกย่อง
 ความว่า กระทำด้วยความประสงค์นี้ว่า
 "ชน พึงชมเชยเราว่า 'เป็นอริยะ' หรือ
 'ผู้ได้คุณวิเศษ' ได้อย่างไรหนอแล". คำ
 ว่า วางท่าบรรจงเดิน ความว่า วางท่า
 การเดินของตนโดยเคารพ เหมือนการเดิน
 ของผู้ได้คุณวิเศษ คือ ทำเป็นเหมือนเดิน
 อย่างมีสติสัมปชัญญะทีเดียว.

^๑ จ. สมภาวโโก.

^๒ จ. เอว.

^๓ ม. สิวาติ วา.

คุณจรรณ-คุณสมจิตร จิตตํกุศล

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปณิธายาคิ "อรหาคิ มํ ชานนฺตฺว"ติ จิตฺตํ
 สณฺจเปตฺวา, ปฏฺเจตฺวา วา. สมาหิตो
วียาคิ ฌานสมาธินา สมาหิตो วีย.
อาปาถกชฺฌายีติ มนุสฺसानํ อาปาถกฺจฺจาเน
 สมาริ สฺมาปนฺโน^๑ วีย นิสินฺโต
 อาปาถเก ชนฺสฺส ปากกฺจฺจาเน ฌายี.
อิริยาปถสงฺขาตฺนติ อิริยาปถสณฺจปน-
 สงฺขาตํ.

คำว่า ตั้งท่า ความว่า ตั้งใจหรือปรารถนา
 ว่า"ชนทั้งหลายจงรู้ว่าเราเป็นพระอรหันต์".
 คำว่า ทำตั้งว่าเข้าสมาธิ ความว่า เหมือน
 กับตั้งมั่นให้คนเห็นด้วยฌานสมาธิ. คำว่า
สร้างเข้าฌาน ความว่า นั่งคู้เข้าสมาธิ
 ในที่ที่มนุษย์สังวรไปมา ชื่อว่า สร้างเข้า
 ฌานในที่ที่ปรากฏแก่ชนในหนทาง. บทว่า
อิริยาปถสงฺขาตํ ได้แก่ ที่นับว่าสำรวม
 อิริยาปถ.

ปจฺจยปฏิเสวนสงฺขาเตนาติ อโยนิโส
 อฺปฺปาหิตานํ ปจฺจยानํ ปฏิเสวนนฺติ เอว
 กถิตฺเตน, เตน วา ปจฺจยปฏิเสวเนน
 สงฺขาตพฺเพน กถิตพฺเพน. อณฺโณ วีย
 กตฺวา อตฺตโน สมีเป ภณฺโณ สามนฺตชปฺปิตํ.
 อา-การสฺส รสฺสํ กตฺวา "อฏฺฐปนฺนา"ติ
 วุตฺตํ. กุหนํ กุโห, ศสฺส อายนา^๒ ปวตฺติ
กุหายนา, กุหสฺส วา ปุคฺคฺลสฺส อายนา

บทว่า ปจฺจยปฏิเสวนสงฺขาเตน คือ
 ด้วยการเสพปัจจัยที่บัดนี้ตกลงแล้วไว้อย่างนี้ว่า
 การเสพปัจจัยที่ตนให้เกิดขึ้น โดยอุบาย
 ไม่แยบคาย, หรือด้วยการเสพปัจจัยที่จะฟัง
 กล่าวฟังบอกนั้น. การกล่าวในที่ใกล้ของคน
 กระทำเหมือนอย่างอื่น ชื่อว่า กระซิบที่ใกล้.
 ท่านกล่าวว่า "อฏฺฐปนฺนา" เพราะรัสสะอา-
 อักษรเสีย. การลวง ชื่อว่า กุห, การถึง

^๑ ฉ. สมาธิสมาปนฺโน.
^๒ ฉ. อยนา.

คติ กิริยา กุหา^๑นา. กุโท^๑ติ กุเห^๑น วา
อิ^๑โตติ กุ^๑โทโค, กุ^๑ทโก.

คือ ความเป็นไปแห่งการลวงนั้น ชื่อว่า
กุหา^๑นา, หรือการไป คติ การกระทำ
แห่งบุคคลผู้โกหก(ล่อลวง) ชื่อว่ากุหา^๑นา.
ชื่อว่า กุ^๑โทโค คือ ผู้โกหก เพราะอรรถว่า
ยอมล่อลวง หรือไปแล้วด้วยความล่อลวง.

ปุ^๑ญฺสสา^๑ติ "โก ติส^๑โส, โก
ราช^๑ปุ^๑ชิ^๑โต^๑"ติ ปุ^๑ญฺส^๑ส. อุ^๑ท^๑ธ^๑ ก^๑ท^๑วา^๑ติ
อุ^๑ก^๑ชิ^๑ปี^๑ติ^๑วา วิ^๑ภ^๑ว^๑ส^๑ม^๑ป^๑ต^๑ติ^๑อา^๑ที^๑นา ป^๑ค^๑ค^๑เห^๑ต^๑วา.

คำว่า ภิ^๑ษ^๑ญ^๑ก^๑ถ^๑าม ได้แก่ ภิ^๑ษ^๑ผู้^๑ญ^๑ก^๑
ถ^๑ามแล้ว^๑ว่า "ใครคือติส^๑สะ, ใครอันพระ-
ราช^๑า^๑บุ^๑ชา^๑แล้ว^๑". คำว่า ทำให้เขาสูง
ได้^๑แก่ ยก^๑ขึ้น คือ ประ^๑คอง^๑ไว้^๑ด้วย^๑อา^๑การ^๑มี
ความ^๑ถึง^๑พร^๑้อม^๑ค^๑ว^๑ย^๑สม^๑บัติ^๑เป็น^๑ต้น.

อุ^๑น^๑น^๑ท^๑นา^๑ติ อุ^๑ท^๑ธ^๑ อุ^๑ท^๑ธ^๑ พ^๑น^๑ธ^๑นา
ป^๑ล^๑ิ^๑เว^๑ธ^๑นา^๑๒ เท^๑ว กิ^๑ร ภิ^๑ก^๑ช^๑ุ เอก^๑ ค^๑า^๑ม^๑
ป^๑วิ^๑สิ^๑ติ^๑วา อา^๑ส^๑น^๑สา^๑ลา^๑ย นิ^๑สี^๑ที^๑ติ^๑วา เอก^๑
ก^๑ุม^๑าร^๑ิก^๑ ป^๑ก^๑โก^๑สี^๑สุ. ต^๑าย อา^๑ค^๑ต^๑าย
ค^๑เต^๑ร^๑โก เอก^๑ ปุ^๑จ^๑ฉิ "อ^๑ย^๑ ภ^๑น^๑ุ^๑เค ก^๑ส^๑สา
ก^๑ุม^๑าร^๑ิกา^๑"ติ. "อ^๑ม^๑ห^๑าก^๑ ฐ^๑ป^๑ญ^๑ราย^๑ิก^๑าย

คำว่า พุ^๑ค^๑ญ^๑ก^๑ ความ^๑ว่า การ^๑ญ^๑ก^๑คือ
ญ^๑ก^๑พ^๑ัน^๑แล้ว^๑ ๆ เล^๑่า ๆ. ได้^๑ย^๑ิน^๑ว่า ภิ^๑ก^๑ษ^๑ ๒
ร^๑ูป เข้า^๑ไป^๑สู่^๑บ้าน^๑แห่ง^๑หนึ่ง^๑ น^๑ั่ง^๑ที่^๑อา^๑ส^๑น^๑สา^๑ลา
แล้ว^๑เรีย^๑ก^๑นาง^๑ก^๑ุม^๑าร^๑ิกา^๑คน^๑หนึ่ง^๑มา. เม^๑ื่อ
นาง^๑ก^๑ุม^๑าร^๑ิกา^๑นั้น^๑มา^๑แล้ว^๑ ใน^๑เบ^๑ร^๑ร^๑ดา^๑ภิ^๑ก^๑ษ^๑ ๒ ร^๑ูป
นั้น^๑ ภิ^๑ก^๑ษ^๑ร^๑ูป^๑หนึ่ง^๑จึง^๑ถ^๑าม^๑ภิ^๑ก^๑ษ^๑อ^๑ีก^๑ร^๑ูป^๑หนึ่ง^๑ว่า

^๑ ฉ. กุเหติ.

^๒ ฉ. ปลิเวธนา.

เตलगนฺทริกาย^๑ ธีตา, อิมิสฺสา มาตา
มยิ เกหิ คเต สฺปปี ททมานา สฏเฐเนว
เทติ, อยมฺปิ มาตา วีย สฏเฐน เทตี^๒ติ
อุกฺกาเปสี^๒ อิมิ สฺนุชาย วุตฺติ "เตล-
กนฺทริกาวตฺถ เจตถ วตฺตพฺพ"ติ.

"ท่านผู้เจริญ นางกุมาริกานี้เป็นธิดาของ
ใคร". ภิกษุ(ที่ถูกถาม) จึงขึ้นเรื่องขึ้นว่า
"เป็นธิดาของนางเตलगันทริกา อนุภรรยา
ของผม, มารดาของนางทาริกานี้ เมื่อผม
ไปที่เรือน เมื่อให้สัปปิ(เนยใส) ก็ให้ทั้ง
หม้อเดียว, แม้นางทาริกานี้ก็ให้ทั้งหม้อ
เหมือนกับมารดา(ของเธอ)". จึงกล่าวว่า
"เตलगนฺทริกาวตฺถ เจตถ วตฺตพฺพ" (ก็ใน
ข้อนี้ บัดนี้ควรเล่าเรื่องนางเตलगันทริกา
มาสาธก) ท่านหมายถึงเรื่องนี้.

ธมฺมานุรูป วาติ มตฺตาวจฺจานุรูป
วา. มตฺตาวจฺจํ ทิ "ธมฺโม"ติ วุจฺจติ.
ยถา "สุภาสิตํ อุตฺตมมาหุ สฺนุโต,
ธมฺมํ ภเว นาธมฺมํ ตํ ทฺติยน"ติ^๓ เตน
พฺหุ วิปฺลปนมาท, สจฺจโต วา อญฺญา
สุภาสิตา วาจา "ธมฺโม"ติ เวทิตพฺโพ.

คำว่า หรือควรแก่ธรรมะ ความว่า
หรือสมควรแก่คำพอประมาณ. จริงอยู่ คำ
พอประมาณ ท่านเรียกว่า "ธรรม". เหมือน
อย่างที่ท่านกล่าวไว้ว่า
"สุภาสิตํ อุตฺตมมาหุ สฺนุโต,
ธมฺมํ ภเว นาธมฺมํ ตํ ทฺติยน"ติ.

^๑ สมนุโมทวิโนทนิยมนุปน เตलगนฺทริกายาติ
ทิสฺสตี.
^๒ ฉ. อุกฺกาเจสี.
^๓ ส. ส. ๑๕/๒๗๘, ข. ส. ๒๕/๔๑๑.

มุกคสุปสทิสกมโม^๑ ปุคคโล มุกคสุโป^๒ (สัตบุรุษทั้งหลาย กล่าวคำสุภาษิตว่าเป็นคำ
 เคนาห "อัย ปุคคโล มุกคสุโปติ อันสูงสุด, บุคคลพึงกล่าวคำที่เป็นธรรม
 วุจจติ"^๓ติ. ปริภุญสส กมม ปาโรภุญ, ไม่พึงกล่าวคำที่ไม่เป็นธรรม นั้นเป็นที่สอง).
 ตเทว ปาโรภุญตา. เพราะฉะนั้น ท่านจึงกล่าวว่าการพูดมากกว่า
 เป็นการบ่นเพื่อ, อีกอย่างหนึ่ง วาจา
 สุภาษิตอื่นจากคำสัตย์ พึงทราบ ว่า ชื่อว่า
 "ธรรม". ก็บุคคลผู้มีการทำเช่นกับแกงถั่ว
 ชื่อว่า มุกคสุป (ผู้เปรียบเหมือนแกงถั่ว).
 เหตุฉะนั้น ท่านจึงกล่าว ว่า "อัย ปุคคโล
 มุกคสุโปติ วุจจติ" บุคคลนี้ ท่านเรียกว่า
 มุกคสุปะ (คนเหมือนแกงถั่ว). การงานแห่ง
 บุคคลผู้รับจ้างเลี้ยงเด็ก ชื่อว่า ปาโรภุญ,
 ปาโรภุญ นั้นแหละเป็น ปาโรภุญตา.

นิมิตฺเตน จรฺนโต, ชีวนโต วา ภิกษุผู้ประพฤติก้อยด้วยนิมิต, อีกอย่าง-
 นิมิตฺตการโก เนมิตฺติโก, ตสฺส ภาโว หนึ่ง ผู้ทำการบู้ยไ้เลี้ยงชีพ ชื่อว่า เนมิตฺ-
เนมิตฺติกตา^๓ อตฺตโน อิจฺฉาย ปกาสนํ ติโก, ภาวะแห่งบุคคลผู้กระทำการบู้ยไ้

^๑ ฉ. อัย ปาโร น ทิสฺสติ.

^๒ ฉ. มุกคสุโปย.

^๓ ฉ. ชีวนโต วา นิมิตฺตโก, ตสฺส ภาโว
 เนมิตฺติกตา.

โสภาโส. โภ ปเนโส^๑ติ ? "อชช เลี้ยงชีพนั้น ชื่อว่า เนมิตติกตา. การ
 ภิกขุณฺํ ปจฺจยา พุทฺธภา ชาตา"ติอาทิกา ประกาศความต้องการของตน ชื่อว่า
ปจฺจยปฏิสฺสยฺตตกกา. อิจฺฉิตวตฺตสฺส สมีเป โสภาส (พูดเคาะ). ถามว่า ก็โสภาสนั้น
 กณฺํ สามนคชปฺปน^๒ คืออะไร ? ตอบว่า กล่าวพากฟิงถึงปัจจย
 มีคำว่า "วันนี้ พวกภิกษุหาปัจจยได้ยากจริง"
 ดังนี้เป็นต้น. การพูดเลียบเคียงถึงวัตถุที่ตน
 ปรารธนา (อยากได้) ชื่อว่า สามนคชปฺปน
 (พูดเลียบเคียง).

อกโกสนภเยนาปี ทเพยยาติ ทสฺหิ การค่าด้วยอักโกสวัตถุ ๑๐ ด้วยคิดว่า
อกโกสวัตถุหิ อกโกสน. ตถา บุคคลจะฟังให้เพราะกลัวค่าก็มี. ถ้อยคำ
วมภนาทโย. อุกฺเขปนา อุปาสกานํ มีการพูดข่ม เป็นต้น ก็เหมือนกัน. การพูดข่ม
 ทายกาทิกาวโต พหิ จพฺพนา. ชิปนาติ ได้แก่ การพูดข่มออกไปข้างนอก จากความ
 เขปวณฺํ. คํ ปน อวทสฺสิทฺวา วณฺํ ที่อุปาสกเป็นทายกเป็นต้น. การพูดเยาะ-
 โหตีติ อาท "อุปผลฺลนา"ติ^๓ ปฺปาปนาติ เย้ย ชื่อว่า ชิปนา. ก็คำพูดเยาะเย้ยนั้น
 อทายกตฺตสฺส อวณฺณสฺส วา ปติฏฺฐาปณํ. เป็นคำกล่าวหัวเราะเยาะ เพราะฉะนั้น
 ปเรสํ ปิฏฺฐิมํสํ ชาทนสฺสิโล^๔ ปฺรปฺปิฏฺฐิมํสํโก, ท่านอาจารย์จึงกล่าวว่า "อุปผลฺลนา" ดังนี้.

^๑ ฉ. ปน โสติ.
^๒ ฉ. สามนคชปฺปา.
^๓ ฉ. อุปฺปผลฺลนาติ.
^๔ ฉ. ปิฏฺฐิมํสชาทนสฺสิโล.

คุณบุญเรือน บุญลักกะ
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย | ม.ท. ๑-๑๐

ตสฺส ภาโว ปรปฺภูจิมฺลิกา.

การพูดว่าเขาไม่ใช่ทายก หรือการพูดกคให้เสียหาย ชื่อว่า ปาปนา. ผู้มีปกคักคกินเนื้อข้างหลังของคนอื่น ชื่อว่า ปรปฺภูจิมฺลิกา (ผู้กินทาลับหลัง), ภาวะของ ปรปฺภูจิมฺลิกา นั้น ชื่อว่า ปรปฺภูจิมฺลิกา.

อพฺภงฺกนฺติ อพฺภณฺชนํ. นิปฺปํสีตฺวา^๑
กนฺธมคฺคนา วียาติ อนิปฺปํสีเต อลพฺภมานสฺส
กนฺธสฺส นิปฺปํสเนน ลาโภ วีย ปรคฺคเณ
อนิปฺปํสีเต อลพฺภมานานํ ปจฺจยानํ
นิปฺปํสเนน ลาโภ ทฺฐพฺโพติ.

บพว่า อพฺภงฺกํ แปลว่า ทำลาย (การหักรานความดีของคนอื่น). คำว่า เหมือนบคคัณธ-ชาติทาของหอม ความว่า บัณฑิตพึงเห็นว่าการได้ปัจจัยที่ยังไม่ได้ด้วยการบคขยี้ ในเมื่อมิได้บคขยี้คุณความดีของคนอื่น เหมือนกับการได้ของหอม ที่ยังไม่ได้ด้วยการบค ในเมื่อยังมีได้บคของหอม (หมายความว่า จะหาของหอมก็ต้องบคของหอมออกจึงจะได้ของหอม ปัจจัยก็ทำนองเดียวกัน).

นิกคฺคํ อฺปฺเปน ลาเภน พทฺกํ
วญฺเจตฺวา คเหตฺถํ อิจฺจนํ นิชฺชิสฺสนํ^๒ ตสฺส
ภาโว นิชฺชิสฺสนตา. ตสฺสเสว อิจฺจนสฺส
ปวตฺตฺติอากาโร, คํสฺสชาตํ วา คเวสนกมฺมํ.

ความต้องการเพื่อจะโกง คือ เพื่อเอาลาภน้อยลวงทำให้เป็นลาภใหญ่ แล้วถือเอา ชื่อว่า นิชฺชิสฺสน, ภาวะของ นิชฺชิสฺสน นั้น ชื่อว่า นิชฺชิสฺสนตา. ใต้แก่ อากาณแห่ง

^๑ ฉ. นิปํสีตฺวา.

^๒ ฉ. นิชฺชิสฺสนํ.

คุณบุญชน บุญลักษณะ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ความเป็นไป ของความปรารถนานั้นนั้น-
แหละ, หรือได้แก่การทำการแสวงหาซึ่ง
เกิดร่วมกับอาการนั้น.

อุกฺกนฺติ หตุตฺปาทาหิองฺคานิ อุทฺทิสฺสุ
ปวตฺตํ วิชฺชํ. นิมิตฺตนฺติ นิมิตฺตสฺสตุตฺถํ.
อุปฺปาตฺนฺติ อุกฺกาปาททิสาทาหฺมฺมิจาลาทิ-
อุปฺปาตปฏฺิพฺพหฺมํ วิชฺชํ. สฺปิณฺนฺติ สฺปิณฺนสฺสตุตฺถํ.
ลฺกฺขณฺนฺติ อิตฺถิปุริสาณํ ลกฺขณฺชานนสฺสตุตฺถํ.
มฺลฺลิกจฺฉินฺนฺนฺติ วตฺถาทินํ อสฺสูกฺภาเค
มฺลฺลิกจฺฉเอเต สฺติ อิทํ นาม ผลํ โทศิตฺติ
ชานนกสฺสตุตฺถํ. ปลาลคฺคิ อาทิสฺสุ อิมินา นาม
อคฺคินา หุเต อิทํ นาม โทศิตฺติ อคฺคิวิเสส
โหมวิทฺธานํ อคฺคิโหม. อิมินา นเยน
ทพฺพิโหม เวทิตพฺพิ. อาทิ-สทฺเทน
อุสโหมาทินํ, อณฺเณสณฺจ สฺสตุเต อากตฺตานํ
มิจฺฉาชีวานํ สงฺกโท ทฺฏฺรพฺโพ.

คำว่า อุกฺก คือ ความรู้ที่เป็นไป
เฉพาะอวัยวะมีมือและเท้าเป็นต้น. บทว่า
นิมิตฺต ได้แก่ เนमितศาสตร์ (วิชาทำนาย
ลาง). บทว่า อุปฺปาต ได้แก่ วิชาที่เนื่อง
ด้วยอุปบาท มีอุกกาบาท ไฟไหม้ในทิศ และ
แผ่นดินไหวเป็นต้น. บทว่า สฺปิณ คือศาสตร์.
บทว่า ลฺกฺขณ คือ ศาสตร์ลักษณะหญิงชาย.
บทว่า มฺลฺลิกจฺฉินฺน คือ ศาสตร์ทำนายว่า เมื่อ
หนูกัดผ้าตรงส่วนโน้นของผ้าเป็นต้น จักมีผล
ชื่อนี้. วิชฺชูปฺชาเพลิง คือ การบูชาเพลิงว่า
เมื่อบูชาเพลิงชื่อนี้ในบรรดาไฟมีไฟไหม้ฟาง
เป็นต้น จะมีผลชื่อนี้ ชื่อว่า อคฺคิโหม (วิ
ชฺชูปฺชาเพลิง). พึงทราบ วิธีบังหวนคว้น โดย
นัยนี้. ด้วยอาทิกัศฺพ พึงทราบว่า ท่าน
สงเคราะห์ไฟไหม้แกลยเป็นต้น และ
สงเคราะห์มิจฉาชีพออย่างอื่นที่มาในพระสูตร.

๑ ฉ. ปลาสคฺคิ.

คุณบุญธน บุญลักกะ
สร้างต้นฉบับพระกัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิธีสาธนาตฺตา อาชีวปาริสฺหิตีลลสฺส เพราะอาชีวปาริสฺหิตีล มีความเพียรเป็น
 "ปัจจุยปริเยสนวายาโม"ติ วุคฺคิ: คสฺส: เครื่องให้สำเร็จ ท่านจึงกล่าวว่า "ความ
 ปาริสฺหิตี อนุชฺชภาโว, เยน ฐมฺเมน พยายามในการแสวงหาปัจจัย" ดังนี้. ความ
 สฺเมน ปัจจุยลาโภ โทติ. น หิ อลฺโส หมดจดแห่งอาชีวะนั้น เป็นความพยายามที่
 ณาเยน ปัจจุเย ปริเยสฺสิ สกฺโกตฺตีติ. หาโทษมิได้ ซึ่งเป็นเหตุมีการได้ปัจจัยโดย
 ธรรมโดยเสมอ. เพราะคนเกียจคร้านย่อม
 ไม่อาจแสวงหาปัจจัยได้โดยถูกต้องได้แล.

ปัจจุยสนฺนิสฺสิตลลวณฺณา

๑๘. ปฏิสงฺขาคี อัย "สยํ
 อภิญญา"ติอาทิสฺ^๑ วิย ย-การโลเปน
 นิตฺเตโส. โยนิโสติ เจตถ อูปายคฺโค
 โยนิโส-สทฺโทติ หสฺเสนฺโต^๒ อาท "อุปายเณ
ปณฺณา"ติ. "ปฏิสงฺขาย ฏตฺวา"ติ วตฺวา
 คยิทํ ปฏิสงฺขานํ ปัจจุเวกฺขณฺนคฺคิ หสฺเสคฺคิ
 "ปัจจุเวกฺขิตฺวาติ อคฺโค"ติอาทิสฺ. วุคฺคิ.

พรรณนาปัจจัยสนฺนิสฺสิตลล

๑๘. กัพฺพทฺว่า ปฏิสงฺขา นี้ เป็นนิเทศ
 โดยลพ ย อักษรเหมือนในคำเป็นต้นว่า
 "สยํ อภิญญา". ท่านอาจารย์เมื่อจะแสดง
 ว่า ก็โยนิโสศัพท์ในคำว่า โยนิโส นี้ มี
 อรรถว่า อุปาย จึงกล่าวว่า "โดยอุปาย
คือโดยถูกต้อง". ท่านอาจารย์กล่าวว่า
 "พิจารณาแล้ว ก็ รู้แล้ว" ดังนี้แล้วจึงกล่าว

^๑ วิ. มทา. ๔/๑๔.

^๒ โป. หสฺเสนฺเตน.

คุณบุญชน บุญลักษณะ

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ว่า "ความว่า พิจารณาแล้ว" กังนี้ เป็นต้น ก็เพื่อแสดงว่า การพิจารณานั้นได้แก่ ปัจจเวกขณญาณ.

ยถา ที ปัจจเวกขิตฺวา สีตปฏิฆาตาทิกั
ตฺนุคํ ปโยชนํ ปฏิปฏิอเวกขิตฺวา, ฌาณณ
ปสฺสิตฺวาติ อตุโถ, เอวํ ปฏิสงฺขายา
ตทฺเว ปโยชนํ ปฏิปฏิสงฺขาย, ชานิตฺวาติ
อตุโถ. ฌาณปริยาโย ที อธิ สงฺขา-สทฺโทติ.
เอตฺถ จ "ปฏิสงฺขา โยนิโส"ติอาทิ
กามํ ปจฺจยปริโลกกาเลน วุจฺจติ,
ธาคฺวเสณ, ปน ปฏิกุฏลวเสณ วา
ปัจจเวกฺขณาย ปจฺจยสนฺนิสฺสิตฺสึลลํ สฺขุณฺตีติ
อปเร. ภิษฺชตีติ เกจิ. เอเก ปน
ปรจฺมเวย ปริยตฺตฺนุคิ วทฺนุคิ, วิมฺลิตพฺพิ.
"จิวฺรณฺ"ติ เอกวจนํ เอกตฺตมตฺตํ
วากนฺนุคิ อธิปฺปาเยน "อนฺตรวาสกาทีสุ
ยงฺกิลฺล"ติ วุคฺคํ, ชาคิสฺสทฺทคฺาย ปนสฺส^๑
ปาฬิยํ เอกวจนฺนุคิ ยตฺตคฺานิ จิวฺรานิ

เหมือนอย่างว่า คำว่า ปัจจเวกขิตฺวา
ความว่า เห็นลงเฉพาะ ๆ ประโยชน์นั้น ๆ
มีอันป้องกันความหนาว เป็นต้น, อธิบายว่า
เห็นด้วยญาณ ฉันทิ, คำว่า ปฏิสงฺขาย
ก็ฉันทิ ความว่า พิจารณาเฉพาะ ๆ แล้ว
ซึ่งประโยชน์นั้นนั้นเดียว, อธิบายว่า รู้แล้ว.
จริงอยู่ สงฺขา ศัพท์ในที่นี้ เป็นปริยายแห่ง
ญาณแล. แต่ในคำนี้ อาจารย์อีกพวกหนึ่ง
กล่าวไว้ว่า คำว่า "ปฏิสงฺขา โยนิโส"
เป็นต้น ท่านกล่าวด้วยกาลที่ปริโลกปัจจัย
โดยแท้, ถึงอย่างนั้น ปัจจัยสันนิสสิคศีลจะ
บริสุทธิ์ได้ ก็ด้วยการพิจารณา เนื่องด้วย
ความเป็นธาตุ หรือเนื่องด้วยเป็นของ
ปฏิกุฏล. อาจารย์บางพวกกล่าวว่า ปัจจัย-
สันนิสสิคศีล ย่อมแตก. แต่อาจารย์พวกหนึ่ง

^๑ จ. ปน คสฺส.

คุณบุญนาม บุญลักษณะ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วสุทธรธรรมสาร ป.พ.๑-๑๕

โยคินา ปรีหิตพพานิ, เตสึ สพุเพสึ
 เอกซณฺเฑ กถณฺนติ สกุกา วิณฺณาคู, ยงฺกิตฺยจฺจิตฺติ
 วนา อนวเสสฺปรียาทานเมตฺ, อนิยมวจนฺ^๑
 "นิวาเสตฺติ วนา ปารุปฺตติ
 วนา"ติ วิกขุบบนฺ ปน ปฏฺิเสวนปรียายสฺส
 ปรีโภกสฺส วิภาทสฺสสนฺนติ ตํ ปณฺณเปตฺวา
 สยณนีสึทนจิวรกุฎฺฏิกฺรณาทิวเสนาปี ปรีโภกสฺส
 สงฺกโท ทฏฺฐพฺโพ.

กล่าวว่า กำหนดไว้ก่อนที่เคี้ยว, บัณฑิตพึง
 พิจารณาเอา. ท่านอาจารย์กล่าวว่า "ได้แก่
ในบรรดาผ้าอันตราวาสกเป็นต้น ผ้าชนิดใด
ชนิดหนึ่ง" โดยประสงค์เอาว่า คำว่า
 "จิวรี" เป็นเอกวจนะ บอกเพียงอย่าง-
 เดียว, ก็คำว่า จิวรี ในพระบาลีเป็น
 เอกวจนะ เพราะคำนั้นเป็นศัพท์กล่าวถึง
 ชาติ (คือชนิด) ฉะนั้น จึงอาจทราบได้ว่า
 พระโยคีพึงรักษาจิวรีได้มีประมาณเพียงใด,
 ทรงถือเอาจิวรีมีประมาณเท่านั้น นั่นทั้งหมด
 ไว้เป็นอันเดียวกัน, อีกอย่างหนึ่ง คำว่า
ชนิดใดชนิดหนึ่ง นี้เป็นการกำหนดถือเอา
 โดยหาส่วนเหลือลงมิได้, มิใช่เป็นคำอนิยม.
 ส่วนการกำหนดว่า "นุ่งหรือห่ม" คั้งนี้ เป็น
 การแสดงถึงการจำแนกการใช้สอย ซึ่ง
 เป็นปริยายแห่งการเสพเฉพาะ (ซึ่งจิวรี)
 พึงเห็นว่า ท่านบัญญัติถึงการบริโภคนั้นด้วย
 ประการคั้งนี้ แล้วจึงสงเคราะห์ถึงการ

^๑ ฉ. น อนิยมวจนฺ.

ใช้สอย แม้เกี่ยวกับการทำเป็นที่นอนเป็นที่นั่ง และเป็นกระโจมผ้าเป็นคั่นด้วย.

ปโยชนานัน ปรียาทา^๑ ปโยชนาวธิ,
คสฺส ปรีจฺฉินฺทวเสณ โย นียโม, คสฺส
วจัน ปโยชนา ฯเปฯ วจัน. อิทานิ ตํ
นียมํ วิวริตฺวา ทสฺเสตฺถ "เอตฺตกเมว
หิ"ติอาทิ วุตฺตํ. ตตฺถ อวธารณ
ลลิวาวิภูสวาลมฺพนาฏมฺพราทิวเสณ^๒
วตฺถ-
ปรีโกคํ นิสเสเชติ.

เขตแดนแห่งประโยชน์ทั้งหลาย ชื่อ
ว่า ปโยชนาวธิ, ความนิยมเนื่องด้วยการ
กำหนดเขตแดนแห่งประโยชน์นั้นอันใด, การ
บอกถึงความนิยมอันนั้น ชื่อว่า เป็นค่านิยม
กำหนดเขตแดนแห่งประโยชน์. บัดนี้
เพื่อจะไขความกำหนดนั้นแสดง จึงกล่าวคำ
เป็นคั่นว่า "ก็มีเท่านั้นเอง" ดังนี้. ด้วย
อวธารณศัพท์ไวยาธ "เอตฺตกเมว หิ" เป็นต้น
นั้น ท่านห้ามการใช้สอยผ้าเกี่ยวกับการ
เยื้องกรายเป็นเครื่องประดับ เป็นการห้อย
ชาย และเป็นเครื่องนุ่งห่มตัวละครเป็นคั่น.

เตนาท "น อิตฺ ภิโยโย"ติ. ลลิวาเสณ
หิ เอกจฺเจ สคฺคา วตฺถานิ ปรีทหนฺติ
เจว อุปสฺมจฺฉินฺติ^๓ จ. ยถาคํ โยพฺพเน

ด้วยเหตุนี้ ท่านจึงกล่าวว่า "หายิ่งไปกว่า
นี้ไม่" ดังนี้. จริงอยู่ สัตว์ทั้งหลายบางพวก
นุ่งห่มและสั่งสมผ้าไว้โดยเป็นการเยื้องกราย

๑ ฉ. มรียาทาติ ภเวยฺย.
๒ ม. ...ฏมฺปร, ฉ. ...นฏมฺพราทิวเสณ.
๓ ฉ. อุปสฺวียนฺติ จ, ม. อุปสฺวเรนฺติ จ,
อุปเสวียนฺติ จ.

คุณบุญนาม บุญลักษณะ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

สงฆมณฑล ม.ป.ท. ๒๕๒๕

จิตา นาคริกมนุสฺสา. เอกจุเจ โดยกรีกกราย. เช่นอย่างพวกชาวเมือง
 วิภูสาวเสน^๑, ยถาคํ รูปุชชีวินิอาทโย. ที่อยู่ในวัยหนุ่มสาวจะนั้น. บางพวกนุ่งห่ม
 วิลมพนวเสน วิลมพกา. ฎุมพรวเสน^๒ สัสมผ้าโดยเป็นเครื่องประดับ, เหมือน
 โภชาทโย. อชตตคชาตูกโขโก อย่างหญิงที่เลี้ยงชีพ ด้วยอาศัยรูปเป็นต้น
 สีสโรคาทีอุปาทโก. ฉะนั้น. พวกเล่นละครนุ่งห่มผ้าโดยเป็นการ
 ห้อยชาย. พวกนายบ้านเป็นต้นนุ่งห่มผ้าและ
 สัสม โดยเป็นเครื่องนุ่งห่มของตัวละคร.
 การเกิดโรคมะโรคเกิดแต่ความหนาวเป็นต้น
 ชื่อว่า ธาตูกายในกำเร็บ.

อุตุปริณามวเสนาคี^๓ อุตุโน ปรีวตตนวเสน คำว่า ด้วยอำนาจความเปลี่ยนแปลงแห่งฤดู
 วิสภาคีสตอุตุสมุฏฐาเนน. วา-สทฺเทน ความว่า ด้วยอำนาจความเปลี่ยนแปลงฤดู คือ
 เหมนตาทีสุ หิมปาตาทิวเสน ปวตตสฺส ด้วยสมุฏฐานแห่งฤดู มีความเย็นเป็นวิสภาค
 สงคโท ทฎฐพฺโพ, น อุปาเทติ สีสนฺติ กัน. ด้วยวาทฺ ฟังเห็นว่าสงเคราะห์
 อธิปาโย. ยทตฺถํ ปน คํ สีสวินฺทนี^๔ ความเป็นไปเนื่องด้วยหิมะตกเป็นต้น ใน
 คํ มคฺถกปฺปคฺคํ หสฺเสศฺคํ "สีตพภาทเต"คืออาทิ เหมือนฤดูเป็นต้น, อธิบายว่า ไม่ยั้งความ
 วุคฺคํ. หนาวให้เกิดขึ้น. ก็การบรรเทาความเย็น

^๑ ฉ. วิภูสนวเสน.

^๒ ฉ. นฎุมพรวเสน.

^๓ ฉ. อุตุปริณามนวเสนาคี.

^๔ ฉ. วินฺทนี.

คุณบุญนาม บุญลักษณะ

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

นั้นเพื่อประโยชน์อันใด เพื่อแสดงว่า ประโยชน์นั้นถึงที่สุดแล้ว จึงกล่าวคำเป็นต้นว่า "ถูกความหนาวเบียดเบียนเอาแล้ว" ดังนี้.

สหพคณาติ "อุณหสฺส ปฐิมาทายา"ติอาทิสฺส สหฺเพสุ เสสฺปิโยชเนสุ. ยทฺธิปี สุริย- สนฺตวาไปปี อุโณหฺว, ตสฺส ปน อาตปคฺคหณฺณ กทิตฺตฺตา "อฺคฺคิสฺนฺตวา- ปสฺสา"ติ วุคฺคํ. เอกจฺจฺใจ ทาวคฺคิสฺนฺตวาไป กายํ จิวเรน ปฏฺิจฺฉาเทคฺวา สกฺกา วิโนเทคฺนฺติ อาท "ตสฺส ปน วนทาหาทิสฺส สมฺภโว เวทิตฺทไฟ"ติ.

คำว่า ทั้งปวง ความว่า ในประโยชน์ที่เหลือทุกอย่างเป็นต้นว่า "เพื่อบรรเทา ความร้อน" ดังนี้. แม้ความร้อนแห่งพระอาทิตย์ก็เป็นความร้อนที่เดียว แม้โดยแท้, ถึงอย่างนั้น ท่านกล่าวว่า "ความร้อนแห่งไฟ" เพราะความร้อนแห่งพระอาทิตย์นั้น ท่านถือเอาด้วยศัพท์ว่าแคด. ความร้อนแห่งไฟบ้างอย่าง อาจจะใช้จิวรปกปิด กายบรรเทาได้ เพราะเหตุนั้น ท่านจึงกล่าวว่า "ก็พึงทราบแดนเกิดแห่งความร้อนนั้นในเพราะไฟ่าเป็นต้น".

หฺสฺสาติ ปิงฺกลมกฺชิกา. เต น^๑ ปน ยสฺมา หฺสนฺสีลา, ตสฺมา วุคฺคํ "หฺสนฺมกฺชิกา"ติ. สฺปฺปาทโยติ สฺปฺปสฺคปทฺอุณฺณานาภิสฺรภู- วิจฺฉิกาทโย. มฺหฺจฺสมฺมสฺสโตติ มฺหฺจฺวิสมาท.

บทว่า หฺสฺสา ได้แก่ ตัวเหลือง. เพราะ ตัวเหลืองเหล่านั้นมีปกคิกัด ฉะนั้น ท่านจึงกล่าวว่า "หฺสนฺมกฺชิกา". คำว่า มฺิงฺเป็นต้น คือ สัตว์ทั้งหลาย มฺิงฺ, คชะบ, แมงมุม,

^๑ ฉ. เต ปน.

คุณย่นยง-คุณรัชมี บุญลักษณะ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ติวิชา หิ สปะปา ทฎฐวิสา ผุฎฐวิสา
 ทิฎฐวิสา. เทสุ ปุริมกา เทเวเอว กหิตา.
 สทปะทืออาทึนหมปิ ตาทิสานํ สงกณฺหนตฺถํ.
นียตปะปโยชนํ เอกนตฺถิํ, สทปะกาลิกณฺจ
 ปโยชนํ. หิริ^๑ กุปะปติ นิลลชชตา สณฺจชาติ.
 เตนาท "วินสฺสตี"ติ. กุปะปาวตฺรณํ^๒ วา
 ปฎิจฺฉาหนํ อรหตฺตี โกปินี. หิริยิตพฺพญฺเจน
 หิริ จ ตํ โกปินีจชาติ หิริโกปินีติ เอว
 เจตฺถ^๓ อตฺถโก ทฎฐพฺโพ. ตสฺส จติ
จ-สทฺโท ปุพฺเพ วุตตะปะปโยชนานํ
 สมปิณฺหนตฺถโก.

ตุ๊กแกและแมลงป่องเป็นต้น. ท่านกล่าวถึง
 พืชที่เกิดจากการถูกต้องเอาด้วยคำว่า สัมผัส
ด้วยการถูกต้อง. จริงอยู่ จะมี ๓ จำพวก คือ
 พวกที่มีพิษโดยการชกกัด ๑ พวกที่มีพิษโดย
 การถูกต้อง ๑ พวกที่มีพิษโดยการถู ๑.
 ใน ๓ จำพวกนั้น ท่านถือเอา ๒ จำพวก
 ข้างต้น. เพื่อรวมสัตว์เช่นนั้นมีตะขาบ
 เป็นต้นเข้าด้วย. เป็นประโยชน์ประจำ คือ
 เป็นประโยชน์โดยส่วนเดียว, และมีในกาล
 ห้างปวง. ความละเอียดอ่อนกว่า คือความ
 ไม่ละเอียดยังดำรงอยู่. เพราะฉะนั้น ท่าน
 จึงกล่าวว่า "ย่อมเสียไป". อีกอย่างหนึ่ง
 มีวิเคราะห์ว่าอวัยวะใด ย่อมควรซึ่งการ
 ลงหลุมคือการปกปิด เหตุนั้น อวัยวะนั้น ชื่อ
 โกปินะ (ควรลงหลุม). อวัยวะ ชื่อว่า
 โกปินะนั้นด้วย ชื่อว่า หิริด้วยเพราะอรรถว่า
 พึงละเอียด ด้วยเหตุนี้จึงชื่อว่า หิริโกปินะ

^๑ ฉ. หิริ.

^๒ ม. กุปะปธารณํ, กุปะปคณฺนุติปิ ทิสฺสติ.

^๓ ฉ. เอว เมตฺถ.

(อวัยวะควรลงหลุม ควรละอาย) ก็พึงทราบเนื้อความในบทว่า หิริโกปินะ นี้ ด้วยประการดังกล่าวมานี้. จ ศัพท์ในบทว่า ตสฺส จ มีอันประมวลมาซึ่งประโยชน์ที่กล่าวไว้ในก่อนเป็นอรรถ.

ยงฺกิลฺลิจิ อาหารนฺติ ชาทนีโยชนียา-
ทีเภท ยงฺกิลฺลิจิ อาหาริตพฺพตฺถุ. ปิณฺทาย
ภิกฺขาย อุลฺลตี ปิณฺโฑโล, ตสฺส กมฺม
ปิณฺโฑลฺย. เตน ปิณฺโฑเลยน
ภิกฺขาวจริยาย. ปตฺติตฺตาทิ ปกฺชิปิตฺตทา.
ปิณฺทปาโต ปตฺเต ปกฺชิตฺตภิกฺขาหาโร.
ปิณฺทานํ วา ปาโต ติ ฆเร ฆเร ลหุทฺถภิกฺขานํ
สนฺนิปาโต. "นตฺถิ ทวา" ติอาทิสฺ สหสา
กิริยาปี "ทวา" ติ วฺจฺจติ, ตโต วิเสสนตฺถ
"ทวตฺถ, กัฟานิมิตฺตนฺติ วตฺถ โหตี" ติ อาท.
มฺภูจิกมฺลลา มฺภูจียุทฺธยฺชฺชนกา. อาท-
สทฺเทน นิพฺพทฺธยฺชฺชนกา ทึน คทณ.
พฺลมทฺนิมิตฺตนฺติ พล นิสฺสา ย อุปฺปชฺชนกมฺโห

คำว่า อาหารอย่างใดอย่างหนึ่ง
ความว่า วัตถุอันบุคคลพึงกลืนกินอย่างใด
อย่างหนึ่ง อันต่างด้วยของอันบุคคลพึงเคี้ยว
และอันบุคคลพึงบริโภคเป็นต้น. ภิกษุ ชื่อว่า
ปิณฺโฑล เพราะอรรถว่า เที่ยวไปเพื่อก่อน-
ข้าว คือ เพื่อภิกษา, กรรมของภิกษุ ชื่อว่า
ปิณฺโฑล นั้น ชื่อว่า ปิณฺโฑลฺย. โดยการ
เที่ยวไปเพื่อก่อนข้าว คือ โดยภิกษาจารย์.
บทว่า เพราะความที่ตกไป ความว่า
เพราะอันบุคคลใส่เข้าไป. ชื่อว่า ปิณฺทปาต
ให้แก่ ภิกษาหารที่ เขาใส่เข้าไปในบาตร.
สองบทว่า ปิณฺทานํ วา ปาโต ความว่า
ประชุมแห่งภิกษาที่ได้แล้วแต่ละเรือน ฯ

๑ สมุทฺทลวิลาสินี. ๓/๒๓๕.

คุณยัณยง-คุณรัชณี บุญลักกะ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

พลมโท. คัมภีร์คัม, พลสุส อุกุปาทนคฤณติ
อคฤ.

แม้การกระทำโดยเร็ว ท่านเรียกว่า "ทว"
เช่นในประโยคมีอาทิวา "นคฤ ทวา"
(ไม่มีความรวดเร็ว), เพื่อให้ต่างจากคำ
นั้น ท่านจึงกล่าวว่า "ทวคฤ, กัฟานิมิตคฤ
คฤคฤ โทคฤ" (เพื่อทว อธิบายว่า มุ่งจะ
เล่น). นคฤ คือ พวกที่ต่อสู้กันด้วยการ
ต่อสู้ด้วยกำปั้น. คฤอาทิวา วมถึงพวก
ที่ต่อสู้การปล้ำเป็นต้นด้วย. บทว่า มุ่งความ
เมาในกำลัง คือ ความเมาที่อาศัยกำลังเกิด
ขึ้นเป็นความเมาในกำลัง. มุ่งความเมาใน
กำลังนั้น ความว่า เพื่อให้เกิดกำลัง.

ไปริสมทนิมิตคฤ ไปริสมโท คฤ
ปุริสมาโน "อหํ ปุริโส"คฤ อุกุปชชนกมาโน.
อสทุมมเสวนาสมคฤคฤ นิสสาย ปวคฤโต
มาโน, ราโค เอว วา ไปริสมโทคฤ
เกจิ. คัมภีร์คัม. อนคฤราไชโรธา.
สพเพส นีเวสโยคฤคฤ เวสโย
คฤชีวินโย. คฤนาม อธิ ลวยว-

คำว่า มุ่งความเมาในความเป็นชาย ความ
ว่า มานะว่าเป็นชาย เรียกว่าความเมาใน
ความเป็นชาย ได้แก่ มานะที่เกิดขึ้นว่า
"เราก็คือชาย". อาจารย์พวกหนึ่งกล่าวว่า
มานะที่เป็นไป อาศัยความเป็นผู้ไม่สามารถ
ในอันช่องเสพอสังกรรม, หรือราคะ
นั่นเอง เป็นความเมาในความเป็นชาย.

^๑ ฉ. สนนิเวส...

ปาริปุรีติ อาท "องคฺปจฺจกานํ มุ่งความเมาว่าเป็นชายนั่น. หญิงสาววัง
ปิ่นภาวนิมิตฺตฺนุ"คิ, ปริพฺรุทฺนเหตุคิ อคฺโก. ได้แก่ นางสนมกำนัลของพระราชา.
นฺญา นาม รุจกนฺญา. นจฺจกา หญิงแพศยา ได้แก่ หญิงผู้อาศัยรูปเลี้ยงชีวิต
 ลงฺมิกาทโย.^๑ วิภูสนํ โสภาสฺมฺบุปาทนฺนคิ เพราะประกอบกรอยู่ร่วมกันได้ทุกคน. การ
 อาท "ปสนนจฺจวณฺณตานิมิตฺตฺนุ"คิ. ทำให้อวัยวะเต็มบริบูรณ์ ชื่อว่า การตกแต่ง
 ในที่นี้ ฉะนั้น ท่านจึงกล่าวว่า "มุ่งภาวะ
คือการทำอวัยวะใหญ่่น้อยให้เอิบอิม" ดังนี้,
 อธิบายว่า เพราะความเพิ่มพูนอวัยวะเป็น
 เหตุ. ที่ชื่อว่า ตัวละคร ได้แก่ นักฟ้อนใน
 โรงละคร. ตัวละครบ่า ได้แก่ พวกเต้นรำ
 เป็นต้น. การประดับ ได้แก่ การทำให้
 สวยงามขึ้น ฉะนั้น ท่านจึงกล่าวว่า
"มุ่งความมีวรรณสดใส".

เอคํ ปทํ. โมหุปนิสฺสยฺปปทานคฺคณคิ เอคํ โยค ปทํ แปลว่า บทนี้. บทว่า
 โมหสฺส อฺปนนิสฺสยฺคาปทานาย. ทวา หิ โหมุปนิสฺสยฺปปทานคฺคิ แปลว่า เพื่อละความ
 โมหเน โทคิ, โมหณฺจ วทฺสฺเสคคิ คสฺสา เป็นอุปนิสัยแห่งโมหะ. จริงอยู่ การเล่น
 วชฺชเนน โมหสฺส อฺปนนิสฺสยฺคา. ย่อมมีได้เพราะโมหะ, และย่อมทำให้โมหะ

^๑ ฉ. ปิ่นภาวนิมิตฺตฺนุคิ.

^๒ ฉ. ลงฺมิกาทโย.

โทสอุปนิสัย ปหานตถนติ อิหิ พลมทสฺส,
 ปุริสมทสฺส จ โทสเหตุโน วเสน วุคฺคิ,
 อิตรสฺส ปน วเสน "รากูปนิสัย" ปหาน-
ตถนติ วุคฺคัพพ. มณฺทนวิภูสณปฏิทฺเชโป
 ลียา โมหูปนิสัย ปหานายปิ, รากูป-
 นิสฺสยตาย ปน อชฺชปฏิทฺโขติ วุคฺคิ
 "รากูปนิสัย ปหานตถนติ"ติ. ยทิปี
 เอกจฺจสฺส ทวมเท อารพฺภ ปรสฺส
 ปฏิสมฺโยชนาทินิ อุปฺปตฺติ โทติเยว
 มโนปโทสิทเทวาทินิ วีย, อคฺคโน ปน
 ทวมเท อารพฺภ เยสี สวิเสสี รากโมห-
 มานาทโย ปาปธมฺมา อุปฺปชฺชนติ. เต
 สนฺธาย "อคฺคโน สํโยชนูปฺปตฺติ-
ปฏฺิเสธนตถนติ"ติ วตุวา มณฺทนวิภูसनานิ
 ปฏิจฺจ สวิเสสี ปรสฺสปี รากโมหาทโย
 ปวตฺตนตฺติติ "ปรสฺสปี สํโยชนูปฺปตฺติ-
ปฏฺิเสธนตถนติ"ติ วุคฺคิ.

เจริญงอกงาม ฉะนั้น ความไม่เป็นอุปนิสัย
 แห่งโมหะ ย่อมมีได้ ก็เพราะเว้นการเล่น
 นั้นเสีย. คำว่า เพื่อละความเป็นอุปนิสัย
แห่งโทสะ นี้ ท่านกล่าวเนื่องด้วยความเมา
 ในกำลัง และความเมาในความเป็นชาย
 เป็นเหตุแห่งโทสะ, ส่วนด้วยอำนาจคำ
 นอกนี้ควรกล่าวว่า "เพื่อละความเป็น
 อุปนิสัยแห่งราคะ". การปฏิเสธการตกแต่ง
 และการประทับ ฟังมีก็ด้วยการละอุปนิสัย
 แห่งโมหะเสียได้, แต่เป็นปฏิปักษ์โดยตรง
 ต่อความเป็นอุปนิสัยแห่งราคะ ฉะนั้น ท่าน
 จึงกล่าวว่า "เพื่อละความเป็นอุปนิสัยแห่ง
ราคะ" ดังนี้. คนอื่นปรารภความมัวเมาใน
 การเล่นของบุคคลบางคน ย่อมเกิดสังโยชน์
 ทั้งหลาย มีปฏิสมโยชน์เป็นต้นที่เกี่ยว
 เหมือนพวกเหวคา มีเหวคามโนปโทสิทกะ
 เป็นต้น แม้โดยแท้, ถึงอย่างนั้น บุคคล
 เหล่าไภปรารภความมัวเมาในการเล่นของ
 คน ก็ย่อมเกิดบาปกรรมทั้งหลาย มีราคะ
 โมหะ และมานะ เป็นต้น ให้อย่างมีความ

คุณสุรพร-คุณอรไพ พงษ์นุ่่มกุล
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อโยนิโส ปฏิปตฺติยาติ เอกุถ กาม- พิเศษ. ท่านอาจารย์หมายถึงบุคคลเหล่านั้น
 สุขุขลิกานุโยคัม มุญจิตฺวา สพฺพปิ จึงกล่าวว่า "เพื่อห้ามการเกิดสังโยชน์
 มิจฺฉาปฏิปตฺติ อโยนิโส ปฏิปตฺติ. ปุริเมหิ สำหรับตน" แล้วกล่าวว่า "เพื่อห้ามการ
 ทฺวีหิ ปเทหิ อโยนิโส ปฏิปตฺติยา, ปจฺฉิเมหิ เกิดสังโยชน์สำหรับคนอื่น" เพราะบาป-
 ทฺวีหิ กามสุขุขลิกานุโยคสุส ปหานํ วุตฺตนฺติ ธรรมมีรากะและโมหะเป็นต้น ย่อมเป็นไป
 วทนฺติ. "จตุหิ เจเตหิ"ติ ปน วจนฺโต แม้แก่คนอื่นได้อย่างมีความพิเศษ เพราะ
 สพฺเพหิ อภินฺนมนฺปิ ปหานํ วุตฺตนฺติ เวทิตพฺพ. อาศัยการประดับตบแต่ง. ในคำว่า อโยนิโส-
 กามกัฬ่าปิ ทวนฺโตคธา^๑ โทติเยว, ปฏิบัติ นี้ การปฏิบัติผิดทั้งหมด เว้นไว้แต่
 ปุริสมโทปิ กามสุขุขานุโยคสุส^๒ เหตุเยวติ. กามสุขุขลิกานุโยค ชื่อว่า อโยนิโสปฏิบัติ.
 อาจารย์ทั้งหลายกล่าวว่า ด้วย ๒ บทแรก ตรีสถิงการละอโยนิโสปฏิบัติ, ด้วย ๒ บทหลัง
 ตรีสการละกามสุขุขลิกานุโยค. แต่เพราะ
 คำว่า "ด้วยบททั้ง ๔ นี้" ฟังทราบว่า ด้วย-
 บททั้งปวง ตรีสการละธรรมทั้ง ๒ อย่าง.
 แม้กามกัฬ่า ก็จัดลงในการเล่นนั่นเอง,
 แม้ความเมาในความเป็นชาย ก็เป็นเหตุแห่ง
 กามสุขุขลิกานุโยคนั้นแล.

^๑ ม. ตทนฺโตคธา.

^๒ ฉ. กามสุขุขลิกานุโยคสุส.

จาคุมมหาภูติกัสสาตี จตุมมหาภูต-
 สมนิสสิทสส. รูปกายสสาตี จตุสนตติ-
 รูปสมุหสส. จิตติยาตี จิตตถ. สา
 ปนสส จิตติ ปพพชวเสน อิจจิตตาตี
 อาท "ปพพชวเจตตถ"ติ. ปวตติยาตี
 ชีวิตินทริยปวตติยา. ตถา ทิ ชีวิตินทริย
 "ยาปนา วตตนา"ติ^๑ จ นิททิฏจ.
 ตสสา จ อวิจเจโท อาทารูปโยเคน
 โทติ. กายสส จิตตริ ยาว อายุกปโป,
 ตาว อวฏจัน ยาปนาตี ทสเสนโต
 "จิริกาลญจิตตถ วา"ติ อาท. อิทานิ
วุตตเมวตถ ปากฏตริ กาคุ "ขรูปตถม-
มิวา"ติอาทิ วุตต.

คำว่า อันประกอบด้วยมหาภูต ๔ อัน
 อาศัยมหาภูตรูป ๔. คำว่า แห่งรูปกาย
 ความว่า แห่งประชุมสันคคิรูป ๔. บทว่า
จิตติยา แปลว่า เพื่อความดำรงอยู่. ก็ความ
 ตั้งอยู่ของกายนั้น ๆ ท่านประสงคเอาแล้ว
 ด้วยอำนาจความต่อเนื่องกันไป เพราะ-
 ฉะนั้น ท่านจึงกล่าววว่า "เพื่อดำรงอยู่โดย
ต่อเนื่องกันไป". บทว่า ปวตติยา ความว่า
 เพื่อความเป็นไปแห่งชีวิตินทริย. จริง-
 อย่างนั้น ชีวิตินทริย ทรงแสดงไขแล้วว่า
 "ยาปนา วตตนา" ดังนี้. ก็ความไม่ขาด
 สายแห่งชีวิตินทริยนั้น มีได้ด้วยมีอาหารเข้า
 ประกอบด้วย. ท่านอาจารย์เมื่อจะแสดงว่า
 การที่กายจะดำรงอยู่ได้นานยิ่งไป จนตลอด
 อายุกับ ชื่อว่า ยาปนา การยังอัคภาพให้
 เป็นไปดังนี้ จึงกล่าวไว้ว่า "เพื่อตั้งอยู่
ตลอดกาลนาน". บัดนี้ เพื่อจะกระทำ
เนื่อความที่กล่าวแล้วนั้นแหละ ให้ชัดเจน

^๑ อภี. ล. ๓๔/๑๓, ๒๑๔.

คุณสุรพร-คุณอรไพ พงษ์นุ้มกุล
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ชั้นอีก จึงกล่าวคำมีอาทิว่า "เหมือนกำ
เรือนไว้".

คฤถาย์ โยชนา : ยถา ชิดฺฒฺรสามิโก
มรสฺส อุตฺตมฺภนํ กโรติ ตสฺส อปฺตฺนตฺถํ,
ยถา จ สากฺภูโก อกฺขพฺภุชฺชนํ กโรติ
ตสฺส ปวตฺตฺนตฺถํ^๑ เอวเมส โยคี กายสฺส
จิตฺตํ, ยายปตฺตฺนจฺจ ปิณฺหปาตํ ปฏฺิเสวติ
ปรีฏฺุชฺชิตฺติ. เอเตน จิตฺติ นาม อปฺตํ
ยายปนา ปวตฺตฺตฺติ ทสฺเสตฺติ.

ในคำนั้นมีประกอบความคังค่อไปนี้: เหมือน
อย่างเจ้าของเรือนที่เก่าคร่ำคร่า ต้อง
กระทำการค้าจุนเรือนเพื่อมิให้เรือนนั้นพัง,
อีกอย่างหนึ่ง เหมือนอย่างพ่อค้าเกวียน
ต้องทำการหยอดเพลลา เพื่อให้เกวียนนั้น
ใช้งานไค้ฉันทัด, โยคีนี่ก็ฉันทัด เพื่อให้กาย
ดำรงอยู่, และเพื่อยังชีวิตินทรีย์ให้เป็นไป
ย่อมเสพเฉพาะ ย่อมบริโภคนิพิตินาต. ด้วย
การแสดงอุปมานี้ ย่อมแสดงว่า ความไม่ตก
ไป การยังชีวิตินทรีย์ให้เป็นไป ความ
เป็นไป ชื่อว่า ความดำรงอยู่.

น ทวมทมนวิภูสนตฺถนฺติ อิทํ "ยาว-
เทวา"ติ อวธารณน นินฺวตฺตฺติคฺคตฺตทสฺสนํ.
คฺคิฏฺุจฺจตฺติ. อฺภฺาหิณฺนธฺมมา เอกายาติ จิตฺติ,
ธายฺยติ อาท "จิตฺติ" ชีวิตินทรียสฺเสตฺติ
ยถาวจฺจนฺ"ติ. คธฺา หิ ตํ ธายฺย "จิตฺติ"ติ

คำว่า หาใช้เพื่อเล่น เพื่อเมา เพื่อคกแต่ง
และประเทืองผิวไม้ นี้ เป็นคำแสดงอรรถ
ปฏิเสศด้วยอวธารณว่า "ยาวเทวา" (เพียง
เพื่อ...เท่านั้น). ชื่อว่า จิตฺติ เพราะ
อรรถว่า เป็นเหตุตั้งอยู่แห่งอฺภฺาหิณฺนธฺม,

^๑ จ. สมฺปาตฺตฺนตฺถํ.

นิตฺติญฺ, จิตฺติยา ยาปนายาติ กายสฺส ได้แก่ อายุ เพราะฉะนั้น ท่านจึงกล่าวว่า
 จิตฺติเหตุตาย "จิตฺติ" ลหุโหวหารสฺส "คำว่า จิตฺตินี้เป็นชื่อของชีวิตินทรีย์" ดังนี้.
 ชีวิตินทรีย์สฺส ปวตฺตคนตฺถนฺติ อคฺโค. จริงอย่างนั้น อายุที่ท่านแสดงไข่ว่า ชื่อว่า
 เตนาท "ชีวิตินทรีย์ปวตฺตตาปนตฺถน"ติ. "จิตฺติ", คำว่า จิตฺติยา ยาปนาย ความว่า
 เพื่อให้ชีวิตินทรีย์ อันได้โหวหารว่า "จิตฺติ"
 เพราะเป็นเหตุดำรงอยู่แห่งกายให้เป็นไป.
 เพราะเหตุนั้น ท่านจึงกล่าวว่า "เพื่อยัง
ชีวิตินทรีย์ให้เป็นไป".

อาพาธญฺเจนาติ วิพาธญฺเจน, บทว่า อาพาธญฺเจน ความว่า เพราะ
 โรกญฺเจน วา. ชิกฺขจฺฉา ทิ ปรมา อรรถว่าเบียดเบียน, หรือเพราะอรรถว่า
 โรคา^๑ อุปรมตฺถนฺติ รูปสมตฺถํ. เสียคแทง. จริงอยู่ ความทิวเป็นโรค
วณฺาเลปนมิว วณฺิโก. อฺนฺุหฺสฺสึตาทิสฺ อย่างยิ่ง. บทว่า อุปรมตฺถ ความว่า
 อภิกฺวานฺเตสฺส ทปฺปฏิการํ สึตฺถนฺทํ วิย เพื่อระงับ. เหมือนอย่างคนเป็นแผลก็ต้อง
 ปฏิเสวตฺตีติ สมฺพนฺุโธ. มคฺคพฺุรฺหฺมจฺริยํ ทายารักษาแผล. เชื่อมความว่า เหมือน
 จเปตฺวา ลิกฺขตฺตยสงฺกหา สาสนาว คนไข้ เมื่อความร้อนและความหนาวเป็นต้น
 ปริสฺสุทฺธา^๓ อนฺุสาสนี สาสนพฺุรฺหฺมจฺริยนฺติ ครอบงำ ก็เสพเฉพาะซึ่งยาเย็นและยาร้อน

^๑ ฉ. อาพาธญฺเจนาติ.
^๒ ฉ. ชิกฺขจฺฉาปรมา ทิ โรคา.
^๓ ฉ. จริตพฺุพา.

อาท "สกลศาสนพรหมจริยสส" จ มคคพรหมจริยสส จา"ติ.

อันเป็นเครื่องแก้ความหนาว และความร้อน
นั้น. อนุศาสน์อันบริสุทธิ์ อันเป็นคำสอนที่
สงเคราะห์ด้วยสิกขา ๓ เว้นมรรคพรหม-
จรรย์ เป็นศาสนพรหมจรรย์ ฉะนั้น ท่าน
จึงกล่าวว่า "เพื่ออนุเคราะห์ศาสนพรหม-
จรรย์ทั้งสิ้นและมรรคพรหมจรรย์ด้วย" ดังนี้.

อนุคคหตฺถนฺติ อนุคณฺหนตฺถิ^๑ สมฺปาหนตฺถิ.
กายพล นิสฺสายาติ ยถาสมารถุ
คุณวิเสสปาริปุริเหตุฏฺถิ กายพลมตฺถิ
นิสฺสาย. เตนาท "สิกขตฺตยานโยค-
วเสนา"ติอาทิ. กนฺตารนิตฺถรณตฺถิกา
ชายปติกา นทีสมฺพทนิตฺถรณตฺถิกา จ
ปุตฺตมฺสาทีน ยถา อคิฑฺธา อมุจฺจिता
เกวล คิ คิ อตฺถสิทฺธิเมว อเวกฺขนฺตา
ปฏฺิเสวนฺติ เตหิ วินา อสิชฺชนโต,
เอวมยฺมปิ เกวล ภวกนฺตารนิตฺถรณตฺถิโก
อคิฑฺโธ อมุจฺจโต เตน วินา อสิชฺชนโต
ปิณฑฺปาติ ปฏฺิเสวตีติ อุปมาสํสนฺหนา^๒

บพว่า อนุคคหตฺถิ แปลว่า เพื่ออนุเคราะห์
คือเพื่อให้ถึงพร้อม. คำว่า อาศัยกาลังกาย
ความว่า อาศัยสักว่ากำลังกายอันเป็นเหตุ
ให้คุณวิเศษบริบูรณ์ ตามที่ได้ปรารภไว้.
เพราะฉะนั้น ท่านจึงกล่าวว่า "ด้วย
สามารถแห่งการประกอบเนื่อง ๆ ในสิกขา
๓" เป็นต้น. มีข้อเปรียบเทียบด้วยอุปมา
ว่า ภรรยาและสามีต้องการข้ามทางกันดาร
และคนต้องการจะข้ามแม่น้ำและทะเล เล็ง
ถึงความสำเร็จประโยชน์นั้น ๆ อย่างเกี่ยว
เท่านั้น เป็นผู้ไม่มีความยินดีความพอใจ
เสพซึ่งเนื่อบุตรเป็นต้น(จำใจกิน) ก็เพราะ

๑ ฉ. อนุคคหตฺถนฺติ. อนุ อนุ คณฺหนตฺถิ.
๒ ฉ. ...สํสนฺหนา.

ด.ญ.ณัฐณี-ด.ญ.ฐนิตา สิริศักดิ์ยศ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วสุทธรวบรวมท.ป.พ.๑-๑๖

(ถ้า) วนจากเนอบุตรเป็นคั่นนั้น ก็จะไม่สำเร็จ(การข้ามทางกัณการ) ชื่อนี้จันใด, แม้อยคี่นี้ต้องการจะข้ามทางกัณการ คือภพอย่างเดียวกันนั้น เป็นผู้ไม่มีความใกร่ ไม่มีความพอใจ ก็จำเป็นต้องเสพเฉพาะซึ่ง บิดทบาท เพราะวนจากบิดทบาทนั้น การข้ามทางกัณการคือภพ ก็จะไม่สำเร็จ.

อิตตี ปการตเถ นีปาทปท. เตน
ปฏิเสวยมานสฺส บิณฑปาทสฺส ปฏิเสวนา-
กาโร คยหตีติ อาท "เอว อมินา
บิณฑปาทปฏิเสวเนนา"ติ. ปุราณติ
โกชนโต ปุริมกาลิกตฺตา ปุราตน.
ปฏิหฺงขามตี ปฏิหฺนีสฺสามิ. นวลจ เวทน
น อุปฺปาเทสฺสามตี ปฏิเสวตีติ โยชนา.
กีสฺ, กถจจติ อาท "อปริมิต ๗เปฯ
อถฺจโร วียา"ติ. อปริมิตํ อปริมาณํ
โกชนํ ปจฺจโย เอตีสฺสาติ อปริมิต-
โกชนปฺปจฺจยา, ตํ อปริมิตโกชนปฺปจฺจย
อตฺตโน กถเเตชปฺปมาณโต อติกฺกนตฺป-
ปมาณโกชนเหตุกนฺติ อตฺโต. โย พุ

บทว่า อิติ เป็นบทนิบาตในอรรถว่า
ประการ. ด้วยอิตีศัพท์นั้น ท่านถือเอา
อาการ คือ อันเสพบิดทบาทที่ภิกษุเสพอยู่
ฉะนั้น ท่านจึงกล่าววว่า "ด้วยประการฉะนี้
คือ ด้วยการเสพบิดทบาทนี้" ดังนี้. บทว่า
ปุราณ ความว่า ชื่อว่า เก่า เพราะมีใน
กาลก่อนแต่อันบริโลก. บทว่า ปฏิหฺงขาม
แปลว่า จักก้าจัด. ประกอบความว่า ย่อม
เสพเฉพาะ ด้วยคิดว่า จักไม่ให้เวทนาใหม่
เกิดขึ้น. ท่านกล่าววว่า "เหมือนอย่าง
พราหมณ์อาหารหัดถกะ พราหมณ์อสังสาฎกะ
พราหมณ์คัตถวฏฐกะ พราหมณ์กามาสะกะ
พราหมณ์กุตตวมิตกะ คนใดคนหนึ่ง ผู้มีการ

ด.ญ.ณัฐณี-ด.ญ.ฐนิตา สิริศักดิ์ยศ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ภุชชิตวา อตฺตโน ฌมฺมตยา อฏฺฐาตุ อสกฺโกนฺโต "อาหาร หตฺถนฺ"ติ วทฺติ, อญฺ ออาหารหตฺถโก.

บริโภคเกินประมาณเป็นปัจจัย" ทั้งนี้ ก็เพื่อ หลีกคำถามว่าจะเสพเช่นไร, และอย่างไร เสีย. การบริโภคอันหาประมาณมิได้ คือ ไม่มีประมาณเป็นปัจจัยแก่เวทนานี้ เหตุนี้ เวทนานี้ชื่อว่า มีการบริโภคอันหาประมาณ มิได้เป็นปัจจัย, การบริโภคที่หาประมาณ มิได้เป็นปัจจัยนั้น, อธิบายว่า เป็นเหตุแห่ง การบริโภคที่มีประมาณอันก้าวล่วงจากประ- มาณที่ไฟธาตุของตนจะย่อยได้. พรหมณ์ใด บริโภคมาก เมื่อไม่อาจลุกขึ้นโดยธรรมคา ของตนต้องพูดว่า "จงดูมือที่" ทั้งนี้, พรหมณ์ชื่อว่า อาหารหตฺถกะ (ดูมือนี).

โย ภุชชิตวา อจฺจุทฺธมาตจฺจุจิตาย อฏฺฐิโตปิ สาฏกํ นีวาเสตุํ น สกฺโกติ, อญฺ อลังสาฏโก. โย ภุชชิตวา อฏฺฐาตุ อสกฺโกนฺโต ตตฺถว ปรีวตฺตติ, อญฺ คตฺถวฏฺฐโก? โย ยถา กาเกหิ อามสิตุ สกฺกา, เอวํ ยาว มุขทวารํ^๒ อาหาเรติ,

พรหมณ์ใดบริโภคแล้ว แม้ลุกขึ้นได้ก็ไม่อาจ นุ่งผ้าสาฎกได้ เพราะมีท้องพลั่ยกินไป, พรหมณ์นี้ชื่อว่า อลังสาฎกะ (หย่าผ้า). พรหมณ์ใดบริโภคแล้วไม่อาจลุกขึ้น กิ่ง- เกลึกไปมาในที่นั้นนั่นเอง, พรหมณ์นี้ชื่อ ว่า คตฺถวฏฺฐกะ (กิ่งอยู่กับที่). พรหมณ์

๑๑-๑๒ ปุณฺณสุมณฺสวาทินํ ป. ๗. ๑-๑๒

^๑ ฉ. ตตฺถวฏฺฐโก. ^๒ ฉ. मुखทวาร.

คุณเกรียงวิทย์-สิริภาต์ สิริศักดิ์ยศ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อัย กากมาสโก. โย ภูชิตวา มุเช
สนธาเรศุ อสกุโกนโต ตตุเถว วมติ,
อัย ภูตวามิตโก? เอเตส อณตโร วีย.

ใดกินอาหารล้นจนถึงทวารปาก โดยที่กา
อาจมาจับได้ พราหมณ์ชื่อว่า กากมาสกะ
(กินจนกาจับปาก). พราหมณ์โอบริโภคแล้ว
ไม่อาจอุบไว้ในปากได้ต้องกายออกมา ใน
ที่นั้นนั่นเอง, พราหมณ์ชื่อว่า ภูตวามิตกะ
(กายข้าว). เหมือนพราหมณ์เหล่านี้คนใด
คนหนึ่ง.

อถวา ปุราณเวทนา นาม อภุตตปจฺจยา
อุปฺปชฺชนกเวทนา. ตํ "ปฏิหนิสฺสามี"ติ
ปฏิเสวติ. นวเวทนา นาม อติภุตตปจฺจยา^๒
อุปฺปชฺชนกเวทนา. ตํ "น อุปฺปาเทสฺสามี"ติ
ปฏิเสวติ. อถวา นวเวทนา นาม
อภุตตปจฺจเยน อุปฺปชฺชนกเวทนา, ตสฺสา
อนุปฺปนฺนาย อนุปฺปชฺชนตฺถเมว ปฏิเสวติ.

อีกอย่างหนึ่ง เวทนาที่เกิดขึ้นเพราะไม่ได้
บริโภคเป็นปัจจัยชื่อว่า เวทนาเก่า. ย่อม
เสพพิณทบาทนั้น ด้วยคิดว่า "จักบรรเทา
เวทนานั้น". เวทนาที่เกิดขึ้นเพราะบริโภค
เกินไปเป็นปัจจัย ชื่อว่า เวทนาใหม่. ย่อม
เสพพิณทบาทนั้นด้วยคิดว่า "จักไม่ยังเวทนา
ใหม่ให้เกิดขึ้น". อีกอย่างหนึ่ง เวทนาที่
เกิดขึ้นเพราะไม่ได้บริโภคเป็นปัจจัย ชื่อว่า
เวทนาใหม่, ย่อมเสพเพื่อมิให้เวทนาใหม่
นั้นที่ยังไม่เกิดขึ้น ไม่ให้เกิดขึ้นเทียว.

^๑ ภูตวามิตโกติปิ ทิสฺสติ.

^๒ ฉ. อติภุตตปจฺจเยน.

อภุคตปัจจุยา อูปุชชกาทิ เจตํ ชุททาย^๑ อนึ่ง คำว่า เวทนาที่เกิดขึ้นเพราะไม่ได้
 วิเสสนํ. ยสฺสา อูปวตฺติ โภชเนน บริโภคเป็นปัจจัย นี้ เป็นคำขยายของความ
 กาทพฺพา, ตสฺสา ทสฺสนตฺถิ. อภุคต- ทิว. เพื่อแสดงถึงความทิวที่จะไม่เกิดอันจะ
 ปจฺจเยน, ภุคตปัจจุเยน จ พึงทำได้ด้วยการบริโภคนั้น. ในบรรดา
 อูปุชชกเวทนาสุ^๒ ปุริมา ยถาปวตฺตา เวทนาที่เกิดขึ้น เพราะไม่ได้บริโภคเป็น
 ชีฆจฺฉานิมิตฺตา เวทนา. สํสา ทิ ปัจจัยก็ดี, เพราะได้บริโภคเป็นปัจจัยก็ดี
 อภุคตฺตสฺส ภิชฺชโย ปวตฺตณวเสน เวทนาที่มีความทิวเป็นเหตุ ตามที่เป็นไป
 อูปุชชชฺติ. ปจฺฉิมปิ ชุททานิมิตฺตาว เป็นเวทนาแรก. เพราะเวทนานั้น ย่อม
 องฺกทาหฺสุลาทิวเวทนา อูปวตฺตา^๓ สํสา ทิ เกิดขึ้นโดยเพิ่มขึ้นยิ่ง ๆ แก่ผู้ไม่ได้บริโภค.
 ภุคตปัจจุยา ปุพฺเพ อนุปฺปนฺนาว เวทนามีเวทนาที่เฝ้าอวัยวะและเป็นเหมือน
 นูปุชชชีสฺสตีติ อยเมตาสํ วิเสโส. หลาวเสียดแทงเป็นต้น ที่มีความทิวเป็นเหตุ
 วิหีสานิมิตฺตตา เจตาสํ วิหีสาย วิเสโส. แม้มีในภายหลังก็ไม่เกิด. เพราะเวทนานั้น
 ที่ยังไม่เกิดขึ้นในกาลก่อนเลย ก็จักไม่เกิด
 ขึ้น เพราะเหตุได้บริโภคแล้ว ฉะนั้นเวทนา
 เหล่านี้มีความแตกต่างกันดังกล่าวมานี้. ก็
 ความที่เวทนาเหล่านี้มีความเบียดเบียนเป็น

^๑ ชุททายาศิปี ทิสฺสตี.

^๒ ฉ. อูปุชชกานูปุชชกเวทนาสุ.

^๓ ฉ. ปวตฺตา.

เหตุ เป็นความแตกต่างกันเพราะความ
เบียดเบียน.

ยา เวทนา. อธุนาติ เอตฺรหิ.
อสปายาปริมิตโกชนิ นิสสายาติ
อสปายาปริมิตสฺส อหฺารสฺส ภูณฺชนปโยคํ
อากมฺม อุปฺปชฺชตีติ อตฺถ. ปุราณกมฺม-
ปจฺจยวเสนาติ ปุพฺเพ ปุริมชาตียํ กตฺตคา
ปุราณสฺส กมฺมสฺส ปจฺจยตาเวสน.
ปโยควิปคฺติ อากมฺม อุปฺปชฺชชนารหา
ยา คํ^๑ วชฺเชตฺวา ปโยคสมฺปคฺติยา
อุปฺภูจฺจาปนํ ทุกชเวทนาปจฺจยฆาโต
ปฏฺิหนนฺนจ โทคฺติ อห "คฺสฺสา ปจฺจย
วินาเสนโต ตี ปุราณจ เวทนํ
ปฏฺิหงขามิ"ติ.

ยา โยค เวทนา แปลว่า เวทนาใด.
บทว่า อธุนา แปลว่า ในบัดนี้. คำว่า
เพราะอาศัยการบริโภคนของ อันไม่เป็น
สัปายะ และบริโภคนเกินประมาณ ความว่า
เกิดขึ้นเพราะอาศัยประโยค คือการบริโภคน
อาหารที่ไม่เป็นสัปายะและที่เกินประมาณ.
คำว่า ด้วยอำนาจกรรมเก่าเป็นปัจจัย ความ
ว่า ด้วยอำนาจแห่งความที่กรรมเก่าเป็น
ปัจจัย เพราะอันคนกระทำไว้ในกาลก่อนคือ
ในชาติก่อน. เวทนาใดที่ควรจะเกิดขึ้น
เพราะอาศัยประโยควิบัติ การเว้นเวทนา
นั้นเสีย แล้วยังประโยคสมมติให้ตั้งขึ้น
เป็นการทำลายปัจจัยแห่งทุกชเวทนา และ
เป็นการกำจัดด้วย ฉะนั้น ท่านจึงกล่าวว่า
"เราเมื่อยังปัจจัยแห่งเวทนาเท่านั้น ให้
เสื่อมไป ชื่อว่า ย่อมกำจัดเวทนาเท่านั้น
ด้วย" ดังนี้.

๑ ฉ. อุปฺปชฺชชนารหา ค.

คุณเกรียงวิทย์-ศิริภาค์ ศิริศักดิ์ยศ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อยุตฺตปริภโศ ปจฺเจ อปฺจเวกฺขิตฺวา
 ฐฺริภโศ. โส เอว กตฺตฺตฺตมฺมตฺต
กมฺมปฺจโย. คํ นิสฺสาย ปฏฺิจฺจ อายุคิ
 อนาคต กาเล อฺปฺชฺชนโต ยถา จายํ
 "นฺวเวทนา"ติ วุจฺจตีติ โยชนา.
ยฺตฺตปริภโศวเสนาติ ปจฺเจเวกฺขิตฺวา
 ปจฺเจยานํ ปริภโศวเสน, ตสฺสา
 นฺวเวทนา ย มฺลํ อยฺตฺตปริภโศกมฺมํ
 อนิพฺพตฺเตนโต สพฺเพน สพฺพิ
 อณฺุปาเทนโต.

การบริโภคที่ไม่ชอบ ได้แก่ การไม่พิจารณา
 ปัจจัยทั้งหลายแล้วบริโภค. การบริโภคที่
 ไม่ชอบนั้นนั่นแหละ เป็นการก่อกรรม เพราะ
 ความเป็นผู้มีกรรมอันตนกระทำแล้ว และก่อ
 แล้ว. ประกอบความว่า ก็เวทนานี้ใด ท่าน
 เรียกว่า "เวทนาใหม่" เพราะอาศัย คือ
 อิงการสังสมกรรมนั้น เกิดขึ้นในกาลต่อไป
 คือในอนาคต. คำว่า ด้วยอำนาจแห่งการ
บริโภคชอบ ความว่า ด้วยอำนาจแห่งการ
 ได้พิจารณาแล้วบริโภคปัจจัยทั้งหลาย, ไม่
 ยั้งกรรมคือการบริโภคที่ไม่ชอบ อันเป็น
 มูลเหตุของเวทนาใหม่นั้นให้บังเกิด คือมิให้
 เกิดขึ้นทุกสิ่งทุกประการ.

เอตฺตาวตฺตา "อิติ ปุราณ"ติอาทินา
 วุตฺเตน ปททฺเวณ. "วิทฺธิสฺปรตฺติยา"ติ-
 อาทินา วา ปทจฺจกฺกเณ ยฺตฺตปริภโศ-
สังคโท ปพฺพิชิตานํ อณฺุจฺจวิกฺสส
 ปจฺเจยฺปริภโศสฺส วุตฺตตฺตา. อตุตฺตกิลมณาน-
โยกฺปฺพานํ ชิมฺจฺฉาทิทุกฺชฺปฏิฆาตสฺส
 ภาสิตฺตฺตา ฌานสฺสาทินํ ปจฺเจยฺยภูตสฺส

บทว่า เอตฺตาวตฺตา ความว่า ด้วยบททั้ง ๒
 ที่ตรัสไว้ มีคำว่า "อิติ ปุราณ" ดังนี้เป็นต้น.
 อีกอย่างหนึ่ง ด้วยบททั้ง ๔ มีคำว่า
 "วิทฺธิสฺปรตฺติยา" ดังนี้เป็นต้น ย่อมเป็นอัน
ทรงแสดง การสังเคราะห์การบริโภคที่ชอบ
 เพราะตรัสการบริโภคปัจจัยที่สมควร แก่
 บรรพชิตทั้งหลาย. เป็นอันทรงแสดง การ

คุณเรือนแก้ว บุญลักษณะ
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

กายสุขสุส อวิสขุชนโต ธมฺมิกสุชา-
ปริจฺจาโก จ ทิปโต โทติ.

ละอัครกิลมถานุโยค เพราะตรัสการกำจัด
ทุกข์ มีทุกข์ คือความทิวเป็นต้น และย่อมนั้น
อันตรงแสดง ความไม่ละเลยสุขอันชอบธรรม
เพราะไม่สละความสุขทางกาย อันเป็น
ปัจจัยแก่ความสุข เกิดแต่ถานเป็นต้น.

อสปฺปายาปริมิตฺตปริโกเคน^๑ ชีวิติน-
ทฺริยุปฺจ เจทนโก, อิริยาปถณฺชนโก
วา สียา ปริสฺสโย, สปฺปายปริมิตฺตปริโกเคน
ปน โส น โทติ. ตถา สติ จิรกาล-
ปวตฺติสงฺขาทา สรฺรสุส ยาตุรา ยานา
ภวิสฺสตีติ อิมมตฺถํ ทสฺเสนฺโต
"ปริมิตฺตปริโกเคน ๗เปฯ ภวิสฺสตี"ติ
อาท. โย โรโค สาธฺโย อสาธฺโย จ^๒
น โทติ, โส ยานฺยโรโค, โส เอตฺตสุส
อตฺถตีติ ยานฺยโรคี.

อันตราย ที่เข้ามาตัดรอนชีวิตินทรีย์
หรือที่บั่นทอนอิริยาบถ ฟังมีได้ก็เพราะประ-
กอบด้วยการบริโภคอาหารที่ไม่เป็นสัปปายะ
และการบริโภคเกินประมาณ, แต่อันตรายน
นั้นจะไม่มี ก็เพราะประกอบด้วยการบริโภค
อาหารที่เป็นสัปปายะ และการบริโภคพอ
ประมาณ. ท่านอาจารย์เมื่อจะแสดงเนื่อ-
ความนี้ว่า เมื่อเป็นอย่างนั้น การดำเนินไป
คือความเป็นไปแห่งสรณะ กล่าวคือ ความ
เป็นไปได้ตลอดกาลนาน จักมีได้ จึงกล่าว
ว่า "ด้วยความบริโภคพอประมาณ ความ
เป็นไปกล่าวคือ ความดำเนินไปตลอดกาล

^๑ ม. อสปฺปายาปริมิตฺตปริโกเคน.

^๒ ม. ยาโปย อยาโปย จ, ฉ. สาทฺโธ
อสาทฺโธ จ.

นาน เพราะไม่มีอันตรายที่จะเข้ามาตีครอน
ชีวิตินทรีย์ หรือจะบั่นทอนอิริยาบถ จักมีแก่
เรา" ดังนี้. โรคใดไม่เป็นโรคที่แก้ไขได้
และที่แก้ไขไม่ได้, โรคนั้นชื่อว่าโรคเรื้อรัง,
โรคนั้นมีอยู่แก่บุคคลนี้ เหตุนี้ บุคคลนั้นชื่อว่า
ผู้มีโรคเรื้อรัง.

โส หิ นิจุกาลัง เกสชชี่ อุปเสวติ,
ตถา อยมปิตี. ยถิ ยาศุราปี ยาบนา,
บุพเพปิ "ยาบนา ยาศุรา"ติ วุตตัม, โโก
เอตถ วิเสโสติ ? บุพเพ "ยาบนา"ติ
ชีวิตินทรีย์ยาบนา อธิปุเปตา, อิธ ปน
จตุณัน อิริยาปถานัน อวิจุเจตสงฺขาทา
ยาบนา ยาศุราติ อยมเมตถ วิเสโส.

ก็คนผู้มีโรคเรื้อรังนั้น ย่อมใช้ยารักษาตลอด
กาลเป็นนิตย์, แม้อีกชุนนี้ก็ต้องเสพเช่นนั้น
แล. ถ้ามว่า ถ้าวว่าการดำเนินไป คือการ
ยังอักษภาพให้เป็นไปไซ้, คำที่ท่านกล่าวไว้
ในบทก่อนว่า "เพื่อยังอักษภาพให้เป็นไป"
ก็คือ, ในเรื่องนี้มี ความแตกต่างกันอย่างไร?
ตอบว่า การยังชีวิตินทรีย์ให้เป็นไป ทรง
ประสงค์เอาว่า "ยาบนา (เพื่อยังอักษภาพ
ให้เป็นไป)" ในบทก่อน, แต่ในบทนี้ ทรง
ประสงค์เอาการเป็นไป คือการดำเนินไป
กล่าวคือความไม่ขาดสายแห่งอิริยาบถทั้ง ๔
ฉะนั้นในเรื่องนี้มีความแปลกกันดังกล่าวนานี้.

๑-๑ ฉ. ยาบนายาติ.

พุทธปฏิภาณเจณ มิจจาชีเวน ปัจจย-
 ปรีเยสนา อยุตตปรีเยสนา. ทายกเทษย-
 ฌมฺมานิ, อุตฺตโน จ ปมาณิ อชานิตฺวา
 ปฏิคฺคหณิ, สทฺธาเทษยวินิปาตฺนตฺถิ वा
 ปฏิคฺคหณิ อยุตตปฏิคฺคหณิ, เยน वा
 อาปตฺติ อาปชฺชติ. อปัจจเวกฺขิตฺปริโกโค
อยุตตปริโกโค. เตสํ ปรีวชฺชนํ ฌมฺเมน
 สฺเมน ปัจจยุปฺปาหนาทิวเสน เวทิตพฺพิ.
 ฌมฺเมน हि ปัจจเย ปรีเยสฺสิตฺวา ฌมฺเมน
 ปฏิคฺคเหตฺวา ปัจจเวกฺขิตฺวา ปรีภุณฺชนํ
อนวชฺชตา นาม.

การแสวงหาปัจจัยด้วยมิจจาชีพ ที่พระพุทธ-
 เจ้าทรงรังเกียจแล้ว ชื่อว่า การแสวงหาที่
ไม่ชอบ. การไม่รู้ประมาณของโทษธรรม
 แห่งทายก, และของตนแล้วรับ, หรือ
 การรับเพื่อจะยังศรัทธาไทยให้ตกไป ชื่อว่า
การรับที่ไม่ชอบ, หรือได้แก่ การรับที่เป็น
 เหตุต้องอาบัติ. การไม่พิจารณาแล้วบริโภค
ชื่อว่า การบริโภคที่ไม่ชอบ. การเว้นการ
 แสวงหา การรับ และการบริโภคที่ไม่ชอบ
 เหล่านั้น ฟังทราบด้วยอำนาจการทำปัจจัย
 ให้เกิดขึ้นเป็นต้น โดยธรรมโดยเสมอ.
 จริงอยู่ การแสวงหาปัจจัยโดยธรรม รับมา
 โดยธรรมพิจารณาแล้วจึงบริโภค ชื่อว่า
ความเป็นผู้หาโทษมิได้.

อรรถิ อุกฺกณฺชา. ปนฺตเสนาสเนสุ,
 อธิกฺุสฺลธมฺเมสุ จ อนภีรติ. คฺนฺที
 จปฺลาโยกา^๑ นิตฺทา. วิชฺมภีกา^๒
 ติณฺมิทฺธาภีภเวเน กายสฺสุ วิชฺมภนา. วิณฺญฺ

บทว่า อรรถิ แปลว่า ความกระสัน.
 ได้แก่ ความไม่ยินดีอย่างยิ่งในเสนาสนะที่
 สงัด และในอธิกฺุสฺลธรรมทั้งหลาย. บทว่า
คฺนฺที ความว่า ความโง่งมงาย คือความ-

^๑ ฉ. ปัจลาโยกา.

^๒ ฉ. วิชฺมภิตา.

ครหา วิณฺณครหา. เอกจฺโจ หิ
 อนวชฺชึเยว สวชฺชึ กโรติ, "ลทฺธึ
 เม"ติ ปมาณาธิกั ญฺชิตฺวา ตํ ชีราเปคฺ
 อสฺกโกนฺโต อุตฺถวิเรจนอโรวิเรจนาทึ
 กิลมตี, สกลวิหาเร ภิกฺขุ ตสฺส
 สรียปฺปชฺคฺคนเภสชฺชปฺริเยสนนฺจ อสฺสกา^๑
 โทหนตี. อญฺเณ เต "กั อิทนฺ"ติ ปุจฺฉิตฺวา
 "อสฺกสฺส อทฺรึ อุตฺถมาตนฺ"ติอาทึนึ สุตฺวา
 "นิจฺจกาลมฺเปส เอวมฺปกตีโก อคฺคโน
 กุจฺฉิปมาณํ นาม น ชานาตี"ติ นินฺทนฺตี,
 เอวํ อนวชฺชึเยว สวชฺชึ กโรติ.

เอวํ อคฺคฺวา "อนวชฺชิตฺวา จ ภวิสฺสตี"ติ
 ปฏฺิเสวตี. อคฺคโน หิ ปกฺคิอกฺกึพลาทึ

หลับ. บทว่า วิชฺฌมฺภิกา ความว่า ความมึน-
 ภายเพราะถูกถึณะและมิทชะครอบงำ. กิริยา
 ที่ผู้รู้ทั้งหลายติเตียน ชื่อว่า วิณฺณครหา.
 จริงอยู่ ภิกษุบางรูป ทำสิ่งที่ไม่มีโทษเลย
 ให้เป็นสิ่งที่มิโทษ, คิดว่า "ของนี้เราได้มา
 แล้ว" บริโภคเกินประมาณ เมื่อไม่อาจให้
 อาหารนั้นย่อยได้ ย่อมลำบาก เพราะเหตุ
 มีอาเจียนและท้องร่วงเป็นต้น, ภิกษุ
 ทั้งหลายทั่ววัด จะต้องชวนชวายแสวงหา
 เภสัชประคบประหงมสรียระภิกษุนั้น. ภิกษุ
 เหล่าอื่นจะถามภิกษุเหล่านั้นว่า "นี่อะไร
 กัน" ครั้นได้ฟังว่า "ภิกษุโน้นท้องขึ้น"
 เป็นต้น ก็จะติเตียนว่า "ท่านองค์นี้มีปกติ
 เป็นอย่างนี้ ตลอดกาลเป็นนิตย์ ไม่รู้จัก
 ประมาณท้องของตน" อย่างนี้ชื่อว่า ทำสิ่ง
 ไม่มีโทษเลย ให้เป็นสิ่งที่มิโทษ.

ภิกษุไม่กระทำอย่างนี้ ย่อมเสพด้วยอันคิดว่า
 "ก็ความไม่มีโทษจกมี". ก็ภิกษุรู้กำลังแห่ง-

^๑ ฉ. สรียปฺปชฺคฺคนเภสชฺชปฺริเยสนนาปฺสฺตา.

ชานิตฺวา "เอวเมว" อรติอาทึน อภาเวน
 ภายสุชตา, อครหิตพพตา จ ภวิสฺสตี"ติ
 ปมาณยุตฺตเมว ปฏิเสวติ. ยาวตฺตโก
 โภชเนน อตุโถ, ตสฺส สาธเนน
 ยาวตฺตํ อฺทรสฺส ปริปุรเณน อฺทราวเทหํ
 โภชนํ ยวตฺตอฺทราวเทหํ โภชนํ, ตสฺส
ปริวชฺชเนน.

เสยฺยาย สยเนน ลทฺธพฺพสุขํ เสยฺยสุขํ,
 อฺโภหิ ปสฺเสหิ สมฺปริวตฺตกํ สยนฺตสฺส สุขํ^๑
 ปสฺสสุขํ, มิทฺเธน นิทฺทายเนน อฺบุปฺชชนก-
 สุขํ มิทฺธสุขํ, เตสํ เสยฺย ฯ เปฯ สุชานํ

ไฟ ตามปกติเป็นต้น ของตน(ไฟธาตุ) เสพ
 (ปัจจัย) แต่พอประมาณเท่านั้น ด้วยคิดว่า
 "เพราะไม่มีความกระสันเป็นต้น อย่างนี้
 นั้นแหละ ความสุขทางกายและความเป็น
 ผู้อันใคร ๆ ไม่พึงติเตียนจักมี" ดังนี้. ความ
 ต้องการด้วยการบริโภคมี่ประมาณเพียงใด,
 การบริโภค ชื่อว่า ตามต้องการด้วยการยัง
 ความต้องการนั้นให้สำเร็จ ชื่อว่า จนเต็ม
 ท้อง ด้วยอันยังท้องให้เต็ม ชื่อว่า การ
บริโภคอาหาร ตามที่ต้องการจนเต็มท้อง,
ด้วยการเว้นการบริโภคอาหาร ตามที่ต้อง-
การจนเต็มท้องนั้น.

สุขที่จะพึงได้ด้วยการนอน ชื่อว่า สุขด้วย
 การนอน, สุขที่เกิดขึ้นแก่บุคคลผู้นอนซึ่งพลิก
 กลับไปมาโดยข้างทั้ง ๒ ชื่อว่า สุขด้วยการ
 เอนหลัง(เอกเขนก), สุขที่เกิดขึ้นด้วยการ

^๑ ฉ. เอว เม.

^๒ ฉ. สมฺปริวตฺตกํ สยนฺตสฺส
 อฺบุปฺชชนสุขํ.

ปทานโต จ^๑ค^๒น^๓ อิริยาป^๔ถา^๕น^๖ โย^๗ค^๘ย^๙ภา^{๑๐}ว^{๑๑}สุ^{๑๒}ส^{๑๓}
ปฏิบัติ ภา^{๑๔}ย^{๑๕}สุ^{๑๖}ส^{๑๗} จ^{๑๘}ค^{๑๙}น^{๒๐}อิ^{๒๑}ริ^{๒๒}ยา^{๒๓}ป^{๒๔}ถ^{๒๕}โย^{๒๖}ค^{๒๗}ย^{๒๘}ภา^{๒๙}ว^{๓๐}-
ปฏิบัติ, ต^{๓๑}โต. สุ^{๓๒}โข อิริยา^{๓๓}ป^{๓๔}ถ^{๓๕}วิ^{๓๖}หา^{๓๗}โร
ผา^{๓๘}สุ^{๓๙}วิ^{๔๐}หา^{๔๑}โร. ป^{๔๒}จ^{๔๓}ฉิ^{๔๔}เม วิ^{๔๕}ก^{๔๖}ป^{๔๗}เป,
 ส^{๔๘}พ^{๔๙}วิ^{๕๐}ก^{๕๑}ป^{๕๒}เป^{๕๓}สุ วา ว^{๕๔}ค^{๕๕}ค^{๕๖} ผา^{๕๗}สุ^{๕๘}วิ^{๕๙}หา^{๖๐}ร^{๖๑}ล^{๖๒}ก^{๖๓}ข^{๖๔}ณ^{๖๕}
 อ^{๖๖}า^{๖๗}ค^{๖๘}เม^{๖๙}น ส^{๗๐}ม^{๗๑}ค^{๗๒}เด^{๗๓}ค^{๗๔} "ว^{๗๕}ค^{๗๖}ค^{๗๗}ม^{๗๘}ปิ เท^{๗๙}ค^{๘๐}น"ติ^{๘๑}อา^{๘๒}ที
 ว^{๘๓}ค^{๘๔}ค^{๘๕}. คี^{๘๖}สุ^{๘๗}ปี วิ^{๘๘}ก^{๘๙}ป^{๙๐}เป^{๙๑}สุ อ^{๙๒}า^{๙๓}ห^{๙๔}า^{๙๕}ร^{๙๖}สุ^{๙๗}ส^{๙๘}
 โอ^{๙๙}น^{๑๐๐}ป^{๑๐๑}ริ^{๑๐๒}โ^{๑๐๓}ภ^{๑๐๔}ก^{๑๐๕}ว^{๑๐๖}เส^{๑๐๗}เน^{๑๐๘}ว หิ ผา^{๑๐๙}สุ^{๑๑๐}วิ^{๑๑๑}หา^{๑๑๒}โร
 ว^{๑๑๓}ค^{๑๑๔}โต^{๑๑๕}ติ.

หลับ คืออาการหลับ ชื่อว่า สุขด้วยการหลับ,
 การทำให้อิริยาบถ ๔ ดำเนินไปสมประกอบ
 โดยละความสุขด้วยการนอน, ความสุขด้วย
การเอนหลัง(เอกเขนก) และความสุขด้วย
การหลับเสีย ชื่อว่า การยังอิริยาบถ ๔
แห่งกายให้ดำเนินไปสมประกอบ, โดยการ
 ยังอิริยาบถ ๔ ให้ดำเนินไปสมประกอบนั้น.
 การผลัดเปลี่ยนอิริยาบถอันเป็นสุข ชื่อว่า
การอยู่ผาสุก. ท่านอาจารย์ประสงค์จะทำ-
 ให้ลักษณะแห่งการอยู่ผาสุก ที่ท่านกล่าวไว้
 ในวิกัปหลัง หรือในวิกัปทั้งหมดเด่นชัดขึ้น
 ด้วยหลักฐานที่มา (อาคม) จึงกล่าวคำมี
 คำว่า "สมคังคำประพันธที่กล่าวไว้" เป็น-
 ต้น. ก็ในวิกัปทั้ง ๓ ตรัสถึงการอยู่ผาสุก
 ด้วยการบริโภคอาหารให้หย่อน ๆ ใช้นั้นเอง.

เอตต^๑ว^๒า^๓ว^๔ค^๕า^๖ติ "ย^๗า^๘ค^๙ุ^{๑๐}ร^{๑๑}า"ติ^{๑๒}อา^{๑๓}ที^{๑๔}นา
 ว^{๑๕}ค^{๑๖}ค^{๑๗}เ^{๑๘}น ป^{๑๙}ท^{๒๐}ค^{๒๑}ต^{๒๒}เ^{๒๓}ย^{๒๔}น. "ย^{๒๕}า^{๒๖}ค^{๒๗}ุ^{๒๘}ร^{๒๙}า จ^{๓๐} เม
 ภ^{๓๑}ว^{๓๒}ิส^{๓๓}ส^{๓๔}ตี"ติ ป^{๓๕}โย^{๓๖}ช^{๓๗}น^{๓๘}ป^{๓๙}ริ^{๔๐}ก^{๔๑}ท^{๔๒}ที^{๔๓}ป^{๔๔}นา. ย^{๔๕}า^{๔๖}ค^{๔๗}ุ^{๔๘}ร^{๔๙}า
 หิ น^{๕๐} อ^{๕๑}า^{๕๒}ห^{๕๓}า^{๕๔}ร^{๕๕}ุ^{๕๖}ป^{๕๗}โย^{๕๘}ค^{๕๙} ป^{๖๐}โย^{๖๑}เช^{๖๒}ตี^{๖๓}ติ.
 ฌ^{๖๔}ม^{๖๕}ม^{๖๖}ิก^{๖๗}สุ^{๖๘}ชา^{๖๙}ป^{๗๐}ริ^{๗๑}จ^{๗๒}า^{๗๓}ค^{๗๔}เห^{๗๕}ค^{๗๖}ุ^{๗๗}โก ผา^{๗๘}สุ^{๗๙}วิ^{๘๐}หา^{๘๑}โร

คำว่า โดยลำดับคำเพียงเท่านี้
 ความว่า โดยบททั้ง ๓ ที่กล่าวไว้โดยนัย
 มีอาทิว่า "ย^๑า^๒ค^๓ุ^๔ร^๕า" ดังนี้. คำว่า "ความ
 เป็นไปจักมีแก่เรา" เป็นคำแสดงถึงการ
 กำหนดประโยชน^๑. จริงอยู่ ความเป็นไป

คุณภาณี บุญลักษณะ
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

มชฌิมา ปฏิบัติ อนุตทวยปรีวชชนโค.

ย่อมยังภิกษุอื่น ให้ประกอบการใช้อาหารได้
แล. การอยู่ผาสุก เป็นเหตุไม่ละเลยสุข
อันชอบธรรม ชื่อว่า เป็นมชฌิมาปฏิบัติ
เพราะเว้นจากส่วนสุขทั้ง ๒ เสีย.

อิมสุมิ ปน จาเน อฏฺฐจฺกานิ
สโมธาเนตพฺพานิ : "เนว ทวายา"ติ
เอกํ อญฺกํ, "น มทายา"ติ เอกํ,
"น มณฺฑนายา"ติ เอกํ, "น
วิภูสฺสนายา"ติ เอกํ, "ยาวเทว อิมสฺส
กายสฺส จิตฺติยา ยานายา"ติ เอกํ,
"วิทฺธิสฺสปรตฺติยา พุรฺหมจฺริยานุคฺคทวายา"ติ
เอกํ, "อิตฺติ ปุราณญจ เวทนี ปฏิทฺงฺขามิ,
นวญจ เวทนี น อูปฺปาเทสฺสสามิ"ติ
เอกํ, "ยาตุรา จ เม ภวิสฺสตี"ติ
เอกํ, "อนวชฺชตา จ ผาสฺสูหาโร
จา"ติ อยเมตฺถ โภชนานิสฺสโส.

แต่ในที่นี้พึงประมวลองค์ ๘ มาดังต่อไปนี้ :
คำว่า "ไม่ใช่เพื่อเล่น" เป็นองค์หนึ่ง,
คำว่า "มิใช่เพื่อมัวเมา" เป็นองค์หนึ่ง,
คำว่า "มิใช่เพื่อตกแต่ง" เป็นองค์หนึ่ง,
คำว่า "มิใช่เพื่อประดับ" เป็นองค์หนึ่ง,
คำว่า "เพียงเพื่อให้กายนี้ดำรงอยู่เป็นไป"
เป็นองค์หนึ่ง, คำว่า "เพื่อระงับความ
เบียดเบียน เพื่ออนุเคราะห์พรหมจรรย์"
เป็นองค์หนึ่ง, คำว่า "ด้วยประการดังนี้จัก
บรรเทาเวทนาเก่า และจะไม่ยังเวทนา
ใหม่ให้เกิดขึ้น" เป็นองค์หนึ่ง, คำว่า
"การยังอรรถภาพให้เป็นไปได้ จักมีแก่เรา"
เป็นองค์หนึ่ง, ข้อที่ว่า "ความเป็นผู้หาโทษ
มิได้ ๑ ความอยู่ผาสุก ๑" ดังกล่าวมานี้
เป็นอานิสงส์แห่งการบริโภคนในที่นี้.

คุณภานี บุญลักกะ

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

มหาสิวัตเถโร ปนาท "เทฐจา จตุตถาริ
 อุงฺคานิ ปฏิกฺเขโป นาม, อุปริ ปน
 อญฺจ อุงฺคานิ สโมธาเนตพฺพานิ"ติ.
 ตตฺถ "ยาวเทว อิมสฺส กายสฺส จิตฺติยา"ติ
 เอกํ อุงฺกํ, "ยาปนายา"ติ เอกํ,
 "วิทฺติสฺสปรตฺติยา"ติ เอกํ, "พฺรหฺม-
 จริยานุกฺกทายา"ติ เอกํ, "อิติ ปุราณญ
 เวทนี ปฏฺิหฺงฺขามิ"ติ เอกํ, "นวญ
 เวทนี น อุปาเทสฺสามิ"ติ เอกํ,
 "ยาตุรา จ เม ภวิสฺสตี"ติ เอกํ,
 "อนวชฺชตา จา"ติ เอกํ. ผาสฺวิหาโร
 ปน โภชนานิสฺสิตฺติ. เอวํ อญฺจก-
 สมฺนาคตํ อาหารํ อาหาเรนฺโต
 ปฏฺิสงฺขา โยนิสฺส ปิณฺทปาทํ ปฏฺิเสวติ
 นาม.

แต่พระมหาสิวัตเถระกล่าววว่า "๔ อุงค์
 ข้างต้น ชื่อว่า เป็นข้อห้าม, แต่ทั้งประมวล
 อุงค์ ๘ ข้างหน้า" ดังนี้. ในบรรดาอุงค์ ๘
 เหล่านั้น คำว่า "เพียงเพียงยังชีวิตินทรีย์
 แห่งกายนี้ให้ดำรงอยู่" เป็นอุงค์หนึ่ง, คำ
 ว่า "เพียยังอัคภาพให้เป็นไป" เป็นอุงค์
 หนึ่ง, คำว่า "เพือระงับความเบียดเบียน"
 เป็นอุงค์หนึ่ง, คำว่า "เพืออนุเคราะห์
 พหฺมจรรย" เป็นอุงค์หนึ่ง, คำว่า "ด้วย
 ประการฉนี้จะบรรเทาเวทนาเก่าเสียได้"
 เป็นอุงค์หนึ่ง, คำว่า "จะไม่ยงเวทนาใหม่
 ให้เกิดขึ้น" เป็นอุงค์หนึ่ง, คำว่า "ความ
 เป็นไปจักมีแก่เรา" เป็นอุงค์หนึ่ง, คำว่า
 "ความเป็นผู้หาโทษมิได้" เป็นอุงค์หนึ่ง.
 แต่ความอยู่ผาสุกเป็นอนิสงส์ แห่งการ
 บริโภค ฉนี้แล. ภิกษุเมื่อกลิ้งกินอาหาร
 อันประกอบด้วยอุงค์ ๘ อย่างนี้ ชื่อว่า
 พิจารณาเสพปิณฑปาทโดยอุบายอันแยบคาย.

พล.ต.สุพันธ์ โรจนวิภาต

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ยตุถ ยตุถาติ ภุมมณิหฺเตเสณ^๑
เสณ-สทฺทสฺส อธิกรณคฺฤตฺติมาท. ตถา
อาสน-สทฺทสฺสอาปี. อหฺมโยคาทิมฺหิ
อาทิ-สทฺเทน ปาสาทา^๒ มจฺจาทิจฺจ
สงฺกณฺหติ.^๒ ยตุถ ยตุถ วิหาเร วา
อหฺมโยคาทิมฺหิ วา อาสตีติ วิหารทฺช-
โยคาทิกะ อาเนตฺวา สมฺพนฺธิทฺพฺ.
อิธ อาทิ-สทฺเทน ปีจฺสนฺถคาทินฺมฺปิ
สงฺกโ เวทิตฺพฺโ.

ท่านอาจารย์กล่าวว่า เสณ กัณฑ์
 เป็นไปในอรรถแห่งอธิกรณะ โคนนพิเศษเป็น
 สักคมีวิภัตติว่า ยตุถ ยตุถ. อาสน กัณฑ์
 ก็เหมือนกัน. ท่านสงเคราะห์ปราสาท
 เป็นต้น และเตียง เป็นต้น ด้วยอาทิกัณฑ์ว่า
อหฺมโยคาทิมฺหิ. ฟังนำวิหารและอหฺมโยคะ
 เป็นต้น (วิหารและเรือนมุงค้ำนเดี่ยว
 เป็นต้น) มาเชื่อมเข้าคั้งนี้ว่า นั่งในวิหาร
 หรือในที่ ๆ มุงค้ำนเดี่ยว เป็นต้นใด ๆ. ด้วย
อาทิกัณฑ์ในคำว่า อหฺมโยคาทิกะ นี้ ฟัง
 ทราบว่ารวมเอาเตียงและสันถิต^๑ เป็นต้นด้วย.

ปริสฺทณฺเฏเจนาติ อภิกฺวณฺเฏเจน,
วิพาธณฺเฏเจนาติ อตุโธ. อุตุเยว
อุตุปริสฺสโยติ สีตฺถุหาทิกุตุเยว อสฺปาโย
วฺตุตฺนเยน อุตุปริสฺสโย. ตสฺส อุตุปริสฺส-
ยสฺส วิโนทฺนคฺคิ, อนุปฺนฺนสฺส อนุปฺปา-
นคฺคิ, อุปฺนฺนสฺส วฺุสฺมณฺคฺคฺจฺจาติ

คำว่า ปริสฺทณฺเฏเจน ความว่า เพราะอรรถ
 ว่าครอบงำ, อธิบายว่า เพราะอรรถว่า
 เบียดเบียน. คำว่า อุตุเยว อุตุปริสฺสโย
 ความว่า ฤกษ์มีเย็นและร้อน เป็นต้นนั้นเที่ยว
 ไม่เป็นสับปายะ ชื่อว่า มีฤกษ์เป็นอันคราย
 โดยนัยที่กล่าวแล้ว. อธิบายว่า เพื่อบรรเทา

^๑ ก. ยถา หิ.
^๒ ฉ. สงฺกณฺหาติ.

^๑ ผีารองนั่ง.

พล.ต.สุพันธ์ โรจนวิภาค
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อตุโธ. นานารมมณโต ปฏิสัทธิควา
กมฺมฏฺจาณฺเฏ เอกสฺมีเยว อารมฺมณเฏ
จิตฺตสฺส สมฺมเทว ลยฺนํ ปฏิสฺลลานํ, ตตฺถ
อาราโม อภิริติ ปฏิสฺลลานาราโม,
ตตฺถณฺโถ.

อันตรรายคืออกุณั้น, เพื่อไม่ให้อันตรรายคืออกุ
ที่ยังไม่เกิดขึ้นไม่ให้เกิดขึ้น, และเพื่อระงับ
อันตรรายคืออกุที่เกิดขึ้นแล้ว. การที่จิตถอย
กลับจากอารมณ์ต่างๆ รั้น ก็อาการหลักรั้น
โดยชอบนั้นเทียว อยู่ในอารมณ์เดียวเท่านั้น
ซึ่งเป็นกรรมฐาน, ความมายินดี คือความ
ยินดียิ่งในอันหลักรั้นนั้น ชื่อว่า ปฏิสฺลล-
นาราโม (มีอันหลักรั้นเป็นที่มายินดี),
เพื่อประโยชน์แก่การหลักรั้น เป็นที่มา
ยินดีนั้น.

เสนาสนํ หิ วิวิตฺตํ โยคิโน ภาวานานุกูลํ
สุญฺญาการภาวโต. ตมฺปเนตฺติ อตฺถทวฺยํ
วิภาเวตฺติ "โย สรีราพาธจิตฺตวิกฺเขป-
กโร"ติอาทิ วุตฺตํ. ตตฺถ เอภีภาวสุขคฺคณฺติ
เอภีภาวเหตุกํ สุขํ เอภีภาวสุขํ, ตตฺถณฺโถ.
กณฺสํกณฺธิกํ เลสํสํกณฺธิกาภาเวณ อฺปฺปชฺชชก-
สุขํ.

จริงอยู่ เสนาสนะที่สังกัด เหมาะแก่การ
เจริญภาวนาของโยคี เพราะความเป็น
สุญญาการ (เรื่อนว่าง). ก็เพื่อจะประกาศ
ประโยชน์ทั้ง ๒ นั้น จึงได้กล่าวคำว่า
"โย สรีราพาธจิตฺตวิกฺเขปกโร" แปลว่า
อุคูใดทำความอาพาธแห่งสรีระ และความ
หุงชานแห่งจิต ดังนี้เป็นต้น. ในคำเหล่านั้น
บพว่า เอภีภาวสุขคฺคณฺติ ความว่า ความสุขอัน
มีความเป็นผู้เดียวเป็นเหตุ ชื่อว่าความสุข

พล.ต.สุพันธ์ โรจนวิภาค

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วิสุทธิธรรมวาทญาณ ป.พ.ด.๑๙๙๗